

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Pedagogická práce v komunitních centrech

Vedoucí práce: doc. Michal Opatrný, Dr. theol.

Autor práce: Tereza Novotná

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 4.

2018

Prohlašuji, že svojí diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou Universitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zálohováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu obhajoby a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu docentu Michalu Opatrnému Dr. theol. za laskavé, obětavé a trpělivé vedení mé diplomové práce. Díky taky zaslouží pracovníci, pracovnice, dobrovolníci a dobrovolnice pracující v komunitním centru Cheiron T a salesiánském středisku pro mládež. Děkuji za ochotné přijetí a poskytnuté rozhovory.

Obsah:

Úvod	7
1. Komunitní centrum	10
1.1 Co je to komunitní centrum	10
1.2 Co je komunitní práce	12
1.3 Složky komunitního centra	21
1.4 Zřizovatelé komunitních center	25
1.5 Legislativa	29
1.6 Novodobá historie komunitních center a komunitní práce	32
2. Sociální a pedagogická práce	36
2.1 Mládež	36
2.1.1 Charakteristika dětí a mládeže od 6-14 let	40
2.1.2 Charakteristika 6-11 let	41
2.1.3 Charakteristika mladého člověka 11-14 let	42
2.2 Sociální práce a pedagogická	43
2.2.1 Sociální práce	44
2.2.2 Pedagogická práce	48
2.3 Multidisciplinární tým pracovníků	50
2.3.1 Pedagog v komunitním centru a v NZDM	51
2.3.2 Sociální pracovník v komunitním centru a v NZDM	56
2.3.3 Komunitní pracovník v komunitním centru a v NZDM	57
2.3.4 Dobrovolník v komunitním centru a v NZDM	58
3. Srovnání	61
3.1 Cheiron T, o.p.s	62
3.1.1 Pedagogické programy v komunitním centru Cheiron T	65
3.1.2 Klub pro mladší děti	65
3.1.3 Doučování	67

3.2	Komunitní centrum Máj České Budějovice	68
3.2.1	Pedagogické programy v salesiánském středisku mládeže- DDM.....	70
3.2.2	Oratoř.....	71
3.2.3	Doučování pro první stupeň	77
3.3	Porovnání.....	78
	Závěr	83
	Seznam použitých zdrojů.....	85
	Online zdroje	89
	Legislativní zdroje	91
	Seriálové zdroje	92
	Přílohy.....	93
	Abstrakt.....	108

Úvod

V dnešní době, kdy je volný čas vnímán jako prostor, který je nutné zaplnit zážitky, se zvláště rodiny s dětmi a mladí lidé dostávají pod tlak do a stresu. Klesá zájem o organizované zájmové aktivity a útvary. Díky tomu vzniká takzvaná neorganizovaná mládež. Už v 90. letech začínají vznikat komunitní centra a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Často bývají pod záštitou neziskových organizací. V těchto zařízeních je mladým lidem nabídnut prostor v rámci základních pravidel pro volnou zábavu, ale i řešení osobních problémů s pomocí zaměstnanců.

Komunitní centra a jejich pedagogická činnost mě zaujala jako téma na diplomovou práci z několika důvodů. Chtěla jsem se seznámit s podmínkami, za jakých komunitní centrum vzniká, jakým způsobem funguje a pracuje s dětmi a mládeží, jaká je idea a principy na nichž je postaveno. Současně jsem se chtěla seznámit s tématem komunitní práce jako takové. Komunitní činnost není příliš známá metoda sociální práce, přitom však dle mého mínění skrývá velký potenciál. Dalším důvodem byla touha pochopit, jak se pracuje s jedincem i s celou komunitou. Téma komunitních center mě zaujalo též na základě osobní zkušenosti, kdy jsem jako dobrovolnice začala pracovat v jednom z komunitních center.

Cílem mé diplomové práce je porovnání pedagogické práce s neorganizovanými dětmi a mládeží ve věku 6-14 let ve dvou konkrétních vybraných komunitních centrech. Porovnávání proběhne na základě kritérií postavených na znalosti legislativních dokumentů, veřejně dostupných dokumentů, jako jsou výroční zprávy a články na webových stránkách obou organizací a neformálních rozhovorů s pedagogy, popřípadě se sociálními pracovníky, provádějícími pedagogickou činnost.

První kapitola je rozdělena na 6 podkapitol. První podkapitola rozpracovává, co je komunitní centrum. Popisuje, jak a proč komunitní centrum vzniká. Ukazuje, pro koho je určeno a jaké funkce pro své uživatele a klienty plní. Znázorňuje propojenost komunitního centra a komunitní práce. Druhá podkapitola nastiňuje, co je komunitní práce. Zpracovává základní principy a hodnoty, na kterých komunitní práce staví. Uvádí některé osobnosti, jako jsou Navrátilová, Schuringa či Havrdová, kteří ke komunitní práci již neodmyslitelně patří. Jsou v ní uvedeny jejich modely práce s komunitou i nástin jejich pohledů na vývoj komunity při práci komunitního pracovníka. Třetí podkapitola se zabývá jednotlivými složkami komunitního centra. Ukazuje

nízkoprahové zařízení pro děti a mládež,¹ jako součást takového centra. V krátkosti charakterizuje principy nízkoprahové práce, které se používají hlavně v případě nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, zřizovaných sociálními pracovníky. Charakterizuje také otevřenou práci, která se používá v komunitních centrech, v nichž pracují pedagogové volného času a vedou zde takzvané otevřené kluby či herny. Čtvrtá podkapitola rozebírá jednotlivé druhy zřizovatelů komunitních center. Převážně hovoří roli církevních neziskových organizací. Upozorňuje, že tyto organizace pracují zatím nezmiňovanými metodami evangelizací a pastoračí. Jako příklad jsou uvedeny Charita ČR, Diakonie ČCE či Společnost Františka Saleského, která mimo jiné provozuje salesiánská střediska mládeže. Uvádí také specifickou pastoračí a evangelizaci, která v těchto střediscích probíhá. Seznamuje s prací s dětmi v prostředí salesiánských organizací z toho důvodu, že jedním z předmětů výzkumu této práce jsou pedagogické programy v salesiánském² středisku a pedagogická práce v nich. Pátá podkapitola se věnuje legislativě vztahované k tematice komunitních center. Šestá podkapitola nastiňuje novodobou historii komunitních center a komunitní práce. Představuje vývoj komunitní práce u nás i v zahraničí, její průkopníky a jejich vzájemnou inspiraci.

Druhá kapitola se zabývá sociální a pedagogickou prací v komunitním centru a nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež. Je rozdělena do třech částí. První rozkrývá pojem neorganizované děti a mládež. Popisuje a upřesňuje specifika práce s neorganizovanými dětmi a mládeží. Snaží se v krátkosti popsat životní situace a vývojové zvláštnosti věkové skupiny dětí a mládeže mezi 6. a 14. rokem života. Životní situací je myšlen například nástup do školy, či život v nepodnětném prostředí a další. Druhá část se zaměřuje na vysvětlení pojmů sociální a pedagogická práce. Třetí část se zabývá sociálními pracovníky, dobrovolníky a jejich prací, pedagogy volného času v komunitních centrech a nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Charakterizuje vlastnosti, schopnosti a dovednosti jednotlivých pracovníků. V hrubých rysech ukazuje jejich metody práce s uživatelem.

¹ V celé práci se objevují pojmy nízkoprahové zařízení, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež či zkratka NZDM. Je tím myšleno stále nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Těchto zkratk je využito z důvodu zkrácení textu.

² V celé práci se objevuje výraz salesiáni, je tím myšlen „ideální pracovník či tým pracovníků“, zastávající ideály výchovného stylu a metod Dona Boska.

Třetí kapitola je zaměřena na srovnání, konkrétně, na pedagogickou část činnosti komunitních center. Znárodnuje a srovnává pedagogické programy nebo pedagogické části programů pro děti a mládež ve věku 6-14 let v komunitních centrech z pohledu zaměstnanců, dobrovolníků a veřejně dostupných dokumentů.

V práci bylo čerpáno z několika knih. Z oblasti komunitní práce jsou to knihy „Když se řekne komunitní práce“³ od Jany Šťastné a „Mít život ve svých rukou“⁴, sepsaná několika autorkami v čele se Zuzanou Havrdovou. Z oblasti pedagogiky volného času jsem nejvíce čerpala z knih, článků a skript napsaných či sestavených docentem Michalem Kaplánkem. Důležitým zdrojem bylo i „Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež“.⁵ Tento zdroj pomohl vyprofilovat obraz, toho co vlastně je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Zajímavým zdrojem byl výzkum „Mládež na křižovatce“, neboť vypovídá mnoho o dnešní mládeži a jejích způsobech trávení volného času.⁶

³ ŠŤASTNÁ, J. *Když se řekne komunitní práce*. Vydání první, Praha: Universita Karlova v Praze, Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3356-5.

⁴ HAVRDOVÁ, Z.; KOSOVÁ, J.; SVOBODOVÁ, J.; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, ISBN 9788087398326.

⁵ *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. [online] Praha: Česká asociace streetwork, 2008, [cit. 5. 12. 2016] dostupné na WWW:<http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202>.

⁶ SAK, P.; SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.

1. Komunitní centrum

Komunitní centra v Čechách začínala vznikat po sametové revoluci v 90. letech. Jejich kořeny jsou však dohledatelné již v období první republiky, a to v podobě různých spolků, v nichž se sdružovali lidé a snažili se o činnost ve prospěch komunity. Komunitní centra dávají možnost k setkávání lidí, trávení jejich volného času i řešení problémů, a to jak osobních, tak problémů komunitních. V rámci komunitních center mají uživatelé možnost získat vzdělání v určité oblasti či rozvinout osobní nadání. Komunitní centrum by mělo pracovat s celou komunitou lidí, žijící v dané oblasti. I díky narůstání množství volného času ve 20. a 21. století se stávají komunitní centra důležitým prostorem, a to zvláště u dvou skupin obyvatelstva. První skupinu tvoří děti a mládež. Druhou skupinou jsou senioři.

Komunitní centra v zahraničí jsou etablovanými komunitními zařízeními, která nabízejí soubor aktivit, jako jsou například vzdělávací kurzy, rekvalifikace, sociální služby, kulturní akce, uplatnění dobrovolníků a podobně. V Čechách se komunitní centra rozvíjejí jen velmi pozvolna. Je to způsobeno chybějící místní tradicí i tradicí ve veřejné politice. Přesto se některé neziskové organizace zřizují jako komunitní centra. Jejich představitelé se často inspiroují v zahraničí, například v Holandsku, Velké Británii, v USA či jinde.⁷

1.1 Co je to komunitní centrum

Jako první vzniklo v Čechách komunitní centrum Cheiron T, o. p. s, v roce 1995 v Táboře. „*Komunitní centrum můžeme považovat za korunu stromu, když se komunitní práce rozvine a je nutné se uhnízdit. A naopak, komunitní centrum můžeme také považovat za kořenový bal, ze kterého začíná růst kmen (společná myšlenka, cíl), který se postupně rozvětňuje do větví a větvíček, z nichž každá může nést další myšlenku.*“⁸ Z citátu jasně vyplývá, že každé komunitní centrum má svůj specifický počátek, funkce i vývoj.

⁷ Srov. ŠTASTNÁ, J. *Když se řekne komunitní práce*. Vydání první, Praha: Universita Karlova v Praze, Karolinum, 2016, s. 63. ISBN 978-80-246-3356-5.

⁸ HAVRDOVÁ, Z.; KOSOVÁ, J.; SVOBODOVÁ, J.; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, s. 143. ISBN 9788087398326.

Každé komunitní centrum vychází, stejně jako komunitní práce a komunitní projekty, z potřeb lidí v dané komunitě. „Upozorňuji na velkou opatrnost při směřování významu slov „komunitní centrum“ a „komunitní práce“. Jedno z druhého může vycházet, ale jejich koexistence nemusí být nezbytnou nutností.“⁹ V některých vyloučených lokalitách, jako jedny z prvních, vznikají komunitní centra. Reaguje se tak na potřeby lidí scházet se v bezpečném místě, které je neutrální půdou, na níž se komunita může rozvíjet a diskutovat nad problémy. V jiných lokalitách vzniká až v průběhu vývoje, a to tehdy, když vznikne potřeba bezpečného prostoru, např. pro děti, mládež, nebo jako místo zaměstnávání žen či mužů.

Někdy vzniká v posledních fázích vývoje komunity jako dílo, na jehož vybudování bylo potřeba načerpat mnoho dovedností a zkušeností. V některých komunitách nevznikne vůbec. Hlavním cílem komunitní práce není tvořit komunitní centra, ale pracovat s komunitou a rozvíjet ji.

Komunitní centrum má několik funkcí, jak i částečně vyplývá z předchozího textu. Komunitní centrum má být bezpečným neutrálním místem. Má být vhodným prostorem pro setkávání obyvatel, kde členové mohou řešit shledané problémy komunity pomocí metod komunitních a sociálních za přispění jádrové skupiny a komunitního pracovníka. Komunitní centrum by mělo poskytovat možnost komunitního vzdělávání obyvatelům dané lokality. Měly by se zde pořádat různé dlouhodobé i jednorázové kulturní akce a aktivity dle tradic lokality a kraje. Komunitní centrum by mělo též poskytovat prostor pro smysluplné a zdravé trávení volného času, ať již pasivním či aktivním způsobem, různým věkovým skupinám. V neposlední řadě by mělo poskytovat zaměstnání některým členům komunity, ať už v podobě dobrovolného nebo klasického zaměstnávání v dílnách, jako komunitní pracovníci, údržbáři, uklízečky a pedagogičtí pracovníci.

Komunitní centrum slouží jako podpůrný systém komunitní práce. Může být nahlíženo jako silnice, po níž probíhá čilý provoz komunitní a sociální práce. Je jakousi infrastrukturou pro komunitní práci. V komunitním centru probíhají čtyři základní aktivity neboli služby. Jsou to služby sociální, kulturní a multikulturní, výchovně

⁹ JABŮRKOVA, V. *Komunitní práce umožňuje aktivní účast na řešení vlastních problémů*. In Bajner, P. *Sociální práce, Sociální práca: komunitní práce*. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 3/2004, s. 2, ISSN 1805-885X.

vzdělávací, environmentální, volnočasové a podpora jejich využití. Sociální služby „jsou poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu jejich života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit, nebo společensky chránit před riziky, jejichž jsou tito lidé nositeli.“¹⁰ Komunitní centrum by mělo poskytovat základní sociální poradenství, sociální službu v ambulantní a terénní formě se zaměřením na řešení nepříznivé sociální situace a sociální začleňování.¹¹

Komunitní centra nabízejí programy a volnočasové aktivity pro své klienty na základě mapování jejich zájmů, ale zároveň velmi často nabízejí prostory komunitního centra pro různé zájmové volnočasové spolky a sdružení. Kulturní a multikulturní služby a výchovně vzdělávací environmentální služby se pojí ve většině případů s volnočasovými službami a v případě nízkoprahového centra pro děti a mládež je lze pak v některých programech jen velmi těžko rozlišit na jednotlivé kategorie kulturních, multikulturních a výchovně vzdělávacích, volnočasových či environmentálních služeb a programů. Kulturní akce a služby umožňují kulturní život celé komunity. Uspořádané akce představují prostor pro kulturní život lokální komunity. Dávají možnost ke komunikaci na neformální úrovni a tím k vytváření lepších vztahů. Dávají průchod pro komunikaci minoritních skupin s majoritní skupinou a naopak.

1.2 Co je komunitní práce

Česká komunitní práce čerpá ze zkušeností celé Evropy, kde již tato metoda byla rozvinuta a pracuje se s ní více jak 100 let.

Komunitní práce se v Čechách zviditelnila na počátku devadesátých let díky obnovení vysokoškolského oboru, který vyučoval sociální práci a komunitní práci. Sociální práce se rozvíjela i díky čerpání zkušeností ze zahraničí. V České republice se sice obor vyučuje již 25 let, ale v praxi se s ním setkáváme jen zřídka. Nejznámější českou osobností pohybující se v oblasti komunitní práci je bezesporu Zuzana Havrdová, která se spolu s dalšími snaží prosadit principy komunitní práce a ukázat jejich přínos pro práci s osobami ohroženými sociálním vyloučením, a to v jakémkoliv věku.

¹⁰ MATOUŠEK, O. A KOL. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 9. ISBN 978-80-7367-310-9.

¹¹ Další informace viz legislativa

Komunitní práce je obecně definována jako proces, kdy jsou zapojováni aktivní obyvatelé dané lokality do identifikace problémů, hledání jejich řešení i samotného řešení.

Základem celé komunitní práce je princip „bottom up“, tedy zdola nahoru. Na rozdíl od principu „from up down“, který na klienty shlíží jako na objekty, princip „bottom up“ pojímá klienty jako subjekty od nichž očekává aktivitu a zplnomocňuje je.

Komunitní práce se vyznačuje těmito znaky

Problémy jedinců a skupin vztahuje ke zdrojům, a možnostem místní komunity

Komunitní práce používá řešení problémů pro navození změny v komunitě

Vede k přerozdělení a sdílení odpovědností, zdrojů a kompetencí

Do rozhodování a řešení problémů a života komunity zapojuje její občany stejně tak jako místní organizace. Umožňuje rozšířit možnosti lidí ovlivnit to, co se s nimi děje.

Důležitými prvky, na kterých komunitní práce staví, jsou hodnoty jako například úcta (každý člen komunity je důležitý), naděje (rozvoj může být stimulován a podporován), důvěra, komunikace (všechny úspěchy, nápady, ale i problémy jsou potřeba probírat), vztah (mezi pracovníkem a členy komunity je základem ke spolupráci), trpělivost, know-how (pro organizování a podporu). Našli bychom jistě ještě mnoho dalších hodnot, o které by se dal tento výčet rozšířit, avšak tyto hodnoty jsou nejčastěji zmiňovány odborníky zabývajícími se komunitní prací.¹²

V metodice „Mít život ve svých rukou“ nacházíme několik principů komunitní práce. Jedním z nejdůležitějších, s nimiž souvisí komunitní práce, je princip zplnomocnění. S ním souvisí princip moci. „Moc (kapacita) společenství převyšuje moc (kapacitu) jednotlivce.“ „*Moc neexistuje u jedinců či komunit sama o sobě, ale jde vždy*

¹² Srov. HAVRDOVÁ, Z; KOSOVÁ, J; SVOBODOVÁ, J; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, s. 13. ISBN978-80-87398-32-6.

*o kontext vztahu k druhým, v nichž se moc či naopak bezmoc projevuje. (...) Moc jako schopnost věci uskutečnit, kde jeden podporuje druhého.*¹³

Na princip zplnomocnění existuje v odborné literatuře několik různých pohledů, uvedu tři z nich. „*Vycházím ze tří potenciálních situací, které ovlivňují znevýhodnění určité (menšinové) skupiny*

1 určitý deficit schopností a dovedností dosáhnout participace ve společnosti,

2 znevýhodnění komunity vzhledem k příslušnosti k znevýhodněné skupině: skupina sama (například třída nebo rasa) determinuje situaci znevýhodněné komunity v určité lokalitě

*3 situace komunity je ovlivněna převládajícím diskursem majority: situace není sama o sobě ani špatná, ani dobrá, tato hodnocení jí přidávají očekávání a hodnoty těch lidí, kteří mají moc.*¹⁴

S principem zplnomocnění se pojí princip budování kapacit. Návaznost těchto dvou principů vyplývá. Pokud je zájmem jednotlivců dosáhnout naplnění nějakého společného cíle či potřeby (např. hezčí prostředí), je úkolem komunitního pracovníka, aby jednotlivce podporoval v tom, co chtějí uskutečnit a ukázal jim cesty, jak dosáhnout navýšení jejich kapacity. Zvýšení individuální i skupinové kapacity mohou nejlépe dosáhnout učením, cvičením, získáváním zkušeností při řešení problémů a konfliktů, organizováním, podporou komunikace a předáváním informací, řešením konfliktů i budováním nových zvyků, pravidel, seznamováním se se strukturou úředních institucí.¹⁵ Komunitní pracovník pomáhá při procesu zvyšování kapacit motivací a podporou každé projevené aktivity vedoucí k vytyčenému cíli. Pomáhá tak danému

¹³ PAGE, N.; CZUBA, Ch. E. *Empowerment: What it is? Journal of extensit.* In HAVRDOVÁ, Z.; KOSOVÁ, J.; SVOBODOVÁ, J.; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou.* Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, s. 16. ISBN978-80-87398-32-6.

¹⁴ KULHAVÝ, V. *Posílení sociálně vyloučených: sociální práce s komunitou.* IN BAJNER, P. *Sociální práce, Sociální práca: komunitní práce.* Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 1/ 2016, s. 84. ISSN 1805-885X.

¹⁵ Srov. HAVRDOVÁ, Z.; KOSOVÁ, J.; SVOBODOVÁ, J.; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou.* Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, s. 17. ISBN978-80-87398-32-6.

jedinci přejít od pasivity a naučené bezmoci k aktivnímu řešení dané situace či problému. Díky tomu se jedinec stává „zplnomocněným“ řešit problémy, zvyšuje svými zkušenostmi vlastní kapacity.

Negativním faktorem, který se pojí s komunitní prací a který se výše zmíněné metody pokoušejí rozbít a zpracovat, je takzvaná naučená bezmoc. Projevuje se pasivita, nadávky a svalování viny na „ostatní“ (úřady, stát, obci, město). Nastíněné jednání je jedinou pro ně viditelnou obranou proti situaci, v níž se nalézají

Několik autorů se zabývá modely komunitní práce. Jako z dlouhodobého hlediska vhodný se mi zdá model Schuringy.

Třífázový model Schuringy:

1. Fáze zapojení se
2. Fáze rozrůstání organizace
3. Fáze získávání nezávislosti

Na rozdíl od jiných autorů Schuringa používá dlouhodobý model práce s komunitou, od jejího počátku až do okamžiku, kdy je komunita schopna fungovat samostatně. Jde tedy o model vedoucí ke změně a aktivizaci celé jedné skupiny obyvatel, zahrnující různé množství menších komunitních projektů.¹⁶

Roztříštěnost je pravým opakem komunity. Ve stavu roztříštěnosti se často nachází i obyvatelé vyloučených lokalit. Nejprve by se sociální pracovník, přicházející do vyloučené lokality, měl seznámit s prostředím, s lidmi, s jejich sny, přáními, problémy a potřebami. Postupně by si měl vytvořit takzvanou sociální mapu oblasti, v níž „komunita“ žije a která je zároveň mapou vztahů, jimiž jsou jednotlivci propojeni. Komunita mnohdy znovu vzniká často až s příchodem a prací komunitního či sociálního pracovníka. Bývá budována postupným propojováním a vznikáním vazeb jednotlivých členů mezi sebou, též mezi nimi a komunitním pracovníkem. Vztahy jsou budovány i mezi „rodící se komunitou“ okolím, jeho subjekty ať už v soukromé, podnikatelské či státní sféře.

¹⁶ Srov. SCHURINGA, L. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Praha: *Otevřená společnost ve spolupráci se sdružením FORINT*, 2008, s. 43-46. ISBN 978-80-87110-08-9.

Vazby a vztahy mohou vznikat při různých aktivitách, jež se dějí za podpory komunitního pracovníka (při komunitní práci) i jako důsledek. Vzniká tak vztahová síť. Komunitní pracovník pracuje i s blízkými členy komunity, kdy tvoří další vazby.¹⁷ Krok mapování a sbírání dat je krokem, který Schuringa uvádí jako důležitou činnost před první fází.

Fáze aktivního zapojení

Komunita by měla získat ke komunitnímu pracovníkovi vztah. Komunitní pracovník by měl v komunitě vyhledávat silné přirozené autority. Z těchto autorit pak poskládá komunitní výbor, díky kterému by měl lépe komunikovat s komunitou a získávat od nich nápady a podněty k řešení problémů komunity. Komunitní pracovník by měl lidi iniciovat k aktivitě a spolu s komunitním výborem naplánovat a uskutečnit malý projekt, do kterého zapojí co nejvíce lidí z komunity. Komunitní výbor by se také měl naučit definovat problémy a potřeby komunity a najít cestu jejich k vyřešení či k cíli.¹⁸

Fáze rozrůstající organizace

Vybírají se malí lídři starající se o samosprávné aktivity. Měla by se také zajistit prezentace činnosti místním institucím a úřadům. Díky komunikaci vzniká zlepšení situace, na němž se již nepodílí jen členové komunity, ale změna probíhá i díky organizacím a úřadům. Aktivita v projektech musí využívat potenciálu a kvalit komunity. Projekty by měly přinášet zlepšení vztahů komunity s okolní společností. Přínosem by měl být velký vklad komunity. Autor v této části varuje před úplným ukončením procesu komunitní práce, nebo před návratem do první etapy trojfázového modelu.¹⁹

¹⁷ Srov. Havrdová, Z.; Kosová, J.; Svobodová, J.; Vomlelová, A. *Mít život ve svých rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, s. 131. ISBN978-80-87398-32-6.

¹⁸ Srov. SCHURINGA, L. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Praha: Otevřená společnost ve spolupráci se sdružením FORINT, 2008, s. 44. ISBN 978-80-87110-08-9.

¹⁹ Tamtéž s. 45

Fáze získávání nezávislosti

Ve fázi už dle názvu jde o osamostatnění komunity od komunitního pracovníka. Postupně by měl výbor převzít všechny úkoly a povinnosti, které do té doby měl na starosti komunitní pracovník. Zároveň by se měli naučit nezávisle lobovat u místních úřadů a institucí.²⁰

Další autoři, např. Navrátila, mají na práci s rozvojem komunity jiný pohled. Liší se od výše popsaného postupu práce s komunitou. Zabývá se jednotlivými komunitními projekty. Používá pět fází, ve kterých projekt probíhá.

Monitoring

Monitoring je sběrem dat a informací. Ty může komunitní pracovník čerpat i od institucí v místě fungujících. Takto shromážděné informace mohou pomoci k včasné identifikaci problémů.

Výzkum a analýza

Pro hlubší a lepší pochopení problému se využívá odborných metod dle charakteru problému, takzvaných expertních rozhovorů. Do komunity je přizván odborník na danou problematiku. Může se provést i SWOT analýza.

Projektování

Po důkladném prozkoumání podstaty problému komunitní pracovník, se zohledněním všech širších podmínek (legislativní, sociálně – ekonomické a stavu komunity), navrhne projekt, jenž docílí vyřešení či zmírnění problému. Na konci této fáze dochází k definování cílů.

Implementace

Je fází činnou, projekt se realizuje. Komunitní pracovník podporuje komunitu v aktivitě a ve spolupráci mezi sebou a dalšími subjekty vně komunity.

²⁰ Srov. SCHURINGA, L. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Praha: Otevřená společnost ve spolupráci se sdružením FORINT, 2008, s. 46. ISBN 978-80-87110-08-9.

Hodnocení a hodnotící výzkum

K vyhodnocení výsledků mohou být použity stejné metody jako v první fázi. Hodnocení by mělo mít dva přínosy, jeden pro komunitu, druhý pro komunitního pracovníka či tým komunitních pracovníků.²¹

Dobrý komunitní projekt by měl mít několik základních znaků.

1. Projekt obsahuje myšlenku šíření hodnot otevřené společnosti. Před problémy nelze zavírat oči a při jejich řešení není dobré ulpívat na dogmatech. Vůči stavu a problémům platí kritická otevřenost. Platí otevřenost v otázkách i při hledání možností řešení.

2. Projekt by měl posilovat komunitu a pomáhat věci uvést do pohybu. Napomáhá formulovat priority a zájmy komunity. Dokáže odkrýt a využít její potenciál. Snaží se předjímat budoucí stavy a stanovovat vize. Nesmí být izolovaný, měl by mít návaznosti na ostatní komunitní projekty a aktivity.

3. Projekt rozvíjí zaujetí a zájem lidí dané komunity. Rozvíjení se děje díky několika prvkům. Idea projektu se tvoří v otevřeném procesu. Díky projektu se lidé podílejí na veřejných věcech. Projekt dává lidem prostor, aby mohli dělat věci tak, jak vnímají, že jsou správně. Měl by propojovat různé lidi.

4. Projekt otvírá lidem a skupinám nové rozměry tím, že jim pomáhá překonávat černobílé vidění problémů. Dává jim možnost učit se z vlastních chyb, nebo jeden od druhého. Toto učení nazýváme sociálním učením. Zahrnuje vzájemné ovlivňování a kultivaci vztahů.

5. Projekt by měl být dobře prezentován a připraven. Měl by prezentovat všemi dostupnými prostředky myšlenku projektu, přitom by měl zároveň představit široké veřejnosti všechny skupiny, jež se na projektu podílely. Realizační plán má identifikovat všechny zdroje peněz a ostatní zdroje, přináší otevřené informace na toto téma.

²¹ Srov. NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce, první vydání*. Brno: Zeman, 2001, s. 137. ISBN 80-903070-0-0.

6. Projekt vychází ze znalostí místních aktérů.²²

Dva výše uvedené modely rozpracovala a shrnula velmi prakticky a uchopitelně Zuzana Havrdová v publikaci „Mít život ve svých rukou“. Svůj čtyřfázový model rozvoje komunity a model jednotlivých projektů doplňuje praktickými upozorněními pro samotné komunitní pracovníky, jak by se celá situace mohla vyvíjet.

Před první fází umísťuje seznámení se komunitního či sociálního pracovníka s prostředím, s obyvateli, s jejich problémy, touhami a sny. Při mapování je možné využít

i práci jednotlivých členů a uspořádat somatické kreslení mapy rodin. „Získává informace nejen pracovník, ale také ti, kteří kreslí. Uvědomují si, kolik mají místa pro jednotlivé členy rodiny, jak je ctěno soukromí, jestli by ho nepřivítali více, jak se kdo v komunitě cítí, jaké vztahy panují mezi jednotlivými rodinami či rody.“²³ Zároveň by měl najít přirozené vůdce a uznávané autority skupiny, kteří mají zájem být aktivní. Z nich pak komunitní pracovník sestaví jádrovou skupinu.

První fáze zapojení

Zahrnuje organizování drobných projektů, do nichž jsou zapojováni další členové komunity. Díky těmto malým projektům komunitní pracovník snadno zjistí hned několik důležitých faktorů. Jaké jsou schopnosti jádrové skupiny. Co je potřeba doučit jednotlivé členy jádrové skupiny (je vhodné sestavit seznam vzdělávacích oblastí a z nich pak postavit jednotlivé kurzy). Jaká je ochota spolupracovat a aktivně se podílet u ostatních členů komunity. Začíná se vzděláním jádrové skupiny a komunitními schůzemi. Jádrová skupina by měla projevit dostatek vynalézavosti, aby informace z komunitních schůzí rozšířila i mezi členy komunity, kteří se jí neúčastnili. Úspěchy projektů se referují v tisku. Komunita vyjadřuje přes jádrovou skupinu své potřeby. Ta by měla projevit schopnost nad problémem vést dialog a nacházet vhodné prostředky k jeho řešení. Jádrová skupina vyhledává zdroje v okolní společnosti. Havrdová upozorňuje na riziko, které může nastat. „Lidé z jádrové skupiny se mohou potkat se

²² Srov. ŠŤASTNÁ, J. *Když se řekne komunitní práce*. Vydání první, Praha: Universita Karlova v Praze, Karolinum, 2016, s. 35-36. ISBN 978-80-246-3356-5.

²³ HAVRDOVÁ, Z.; KOSOVÁ, J.; SVOBODOVÁ, J.; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, s. 25. ISBN 978-80-87398-32-6.

*svými limity a také s limity ostatních lidí z komunity, např. lidé jsou zklamáni, nezažívají úspěch při prosazování svých zájmů, nedůvěřují si, chybějí jim komunikační dovednosti, chybějí jim organizační dovednosti, chybí jim někdo, kdo by je podpořil a věřil jejich úspěchu, pomohl jim dosáhnout cílů, lidé chtějí prosadit své osobní zájmy, chtějí komunitního pracovníka získat na svoji stranu, manipulují, snaží se získat moc.*²⁴

Druhá fáze rozšiřování organizace

Aktivní začínají být nejen členové jádrové skupiny, ale zapojují se i další členové. Jádrová skupina se tak učí předávat zodpovědnost a delegovat úkoly. Zároveň lidé přicházejí s nápady a potřebami. Ty jsou brány na vědomí a následně řešeny. Díky tomu je podpořena chuť aktivně se podílet. Začíná fungovat koloběh „*něco chceme – víme za kým s nápadem jít, aby byl vzat v potaz – diskutujeme o společném záměru a stanovíme cíl – přiložíme ruce k dílu – dosáhneme výsledku, který zhodnotíme a oslavíme.*“²⁵ Další členové komunity se vzdělávají. Komunitní pracovník podporuje aktivitu dalších lidí a formalizování komunikace jádrové skupiny s institucemi a úřady.

Třetí fáze získávání nezávislosti

Je charakteristická umenšováním aktivity komunitního pracovníka, který předává kompetence jádrové skupině. Jádrová skupina se doplňuje o nové lídry s cítem, aby nedošlo k jejímu rozpadu. Podporuje zakládání samosprávných celků, které jsou velmi významné pro místní samosprávu. Lidé i mimo jádrovou skupinu se naučili, že jejich nápady jsou vítány, ale znamenají i projevení aktivity a spolupodílení se na realizaci jejich nápadu. Naučili se fungování demokratických procesů, jež postupně zaváděl komunitní pracovník v průběhu dvou předchozích fází. Jádrová skupina se snaží najít propojující témata mezi komunitou a lidmi ze sousedství. Zažívají pocit respektu u místní samosprávy při zastupování svých zájmů. Jádrová skupina má důležitý úkol ve vyhledávání a podporování lidí, kteří mohou samostatně vést nějaké dlouhodobé

²⁴ HAVRDOVÁ, Z.; KOSOVÁ, J.; SVOBODOVÁ, J.; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, s. 45. ISBN978-80-87398-32-6.

²⁵ SCHURINGA L. *Komunitní práce a inkluze Romů*. IN HAVRDOVÁ, Z.; KOSOVÁ, J.; SVOBODOVÁ, J.; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, s. 45. ISBN 9788087398326.

aktivity. Jádrová skupina dohlíží na dodržování demokratických mechanismů rozhodování a řízení ve skupině.

Čtvrtá fáze mobilizovaná komunita

Zde se ještě více umenšuje vliv a práce komunitního pracovníka. Je směřován k jeho úplnému opuštění komunity, která se stala samostatnou. Jak upozorňuje Havrdová, jeho odchod však musí být zvolen a načasován velmi citlivě. Špatně načasovaný odchod může mít přímo fatální důsledky pro celou komunitu a hrozí její rozpad ať už postupný či rychlý.

1.3 Složky komunitního centra

V devadesátých letech od Zuzany Havrdové (jako placené konzultantky MPSV) vzešla snaha zařadit pojem komunitní centrum do typologie sociálních služeb. Tato snaha však vyšla naprázdno a komunitní centra byla zahrnuta do typologie nízkoprahového centra pro děti a mládež. Čímž došlo k vyprofilování komunitních center na děti a mládež od 6-26 let a ostatní komunitní práce se dělá tak nějak mimochodem, nebo je nějakým způsobem přidružena k hlavní činnosti.²⁶

Nízkoprahové centrum pro děti a mládež je „služba je určena dětem a mládeži, které se ocitly v obtížné životní situaci nebo jsou jí ohroženy, a které nevyhledávají standardní formy institucionalizované pomoci a péče. Jde o navázání a udržování kontaktu, poskytování informací, odbornou pomoc, podporu a vytváření podmínek pro sociální začlenění a pozitivní změnu ve způsobu života. Jedná se o ambulantní případně terénní formu sociální služby nízkoprahového charakteru.“²⁷

V případě nízkoprahového zařízení pro děti a mládež se jedná o služby sociální prevence, jejichž cílem „je předcházet sociálním a zdravotním rizikům spojeným se

²⁶ Srov. HAVRDOVÁ, Z. *Sešit sociální práce: role sociálního pracovníka v komunitní práci*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, I. N. Global, 2/2015 s. 10. ISBN: 978-80-7421-087-7.

²⁷ *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. [online] Praha: Česká asociace streetwork, 2008, s. 5. [cit. 5. 12. 2016] dostupné na WWW: <http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202>.

*způsobem života cílové skupiny, nebo alespoň zmírňovat škody spojené s těmito riziky.*²⁸

Princip nízkoprahovosti je využíván především v sociální službě. Ve volném čase se více než tento princip začíná využívat princip otevřené práce s mládeží. Některé ze znaků mají oba principy společné, avšak nízkoprahový princip neobsahuje ani zmínku o pedagogickém zaměření ať už aktivit, nebo celého zařízení. Dalším pojmem a principem práce je takzvaná spontánní činnost. Objevuje se hlavně ve střediscích volného času pro děti a mládež. Stejně jako u sociální práce zde není vidět žádný pedagogický rozměr, avšak u této činnosti je činnost pedagoga spíše upozaděna a hlavním činitelem je uživatel, který službu využívá téměř samoobslužně. Princip práce se dnes již praktikuje minimálně, vzhledem k složitosti jeho provedení (organizační hledisko).²⁹

Princip nízkoprahovosti

Principů nízkoprahovosti je několik, jsou v různých rovinách a úhlech pohledů. Organizace streetwork uvedla tyto: časový, prostorový, psychologický a finanční. Časový princip znamená, že uživatel může přicházet a odcházet v rámci otevírací doby zařízení podle svého uvážení. Doba provozu služby by měla odpovídat potřebám uživatele, což znamená, že je nízkoprahové zařízení otevřeno v době, kdy uživatel má podmínky přijít do zařízení. Zohledňovat by mělo podmínky jak dne, tak měsíce a roku. Provozní doba služby by měla být stabilní a nemělo by docházet k jejím náhlým výpadkům a časovým zvrátům. Pravidelná docházka nemá být podmínkou pro navštěvování zařízení. Prostorový princip říká, že zařízení je umístěno v blízkosti nebo v přirozeném prostředí cílové skupiny. Psychologický princip naplňují body stanovující uživatelům pravidla, v přístupu ke službě by neměla bránit ani odlišnost, ani pasivita. Služby může využít každý z cílové skupiny bez omezení, pokud svým jednáním

²⁸ JANEBOVÁ, R. In KLÍMA, P. a spol. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2008, s. 75-82. ISBN: 978-80-254-4001-8.

²⁹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pedagogické a sociální aspekty práce s neorganizovanou mládeží*. [online] České Budějovice, 2003, [cit. 25. 01. 2017]. Nепublikovaný dokument. Jihočeská univerzita. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. s. 2-3. Dostupné na WWW: <old.tf.jcu.cz/getfile/4a62381c7cf20dfc>.

a chováním neomezují sám sebe, ostatní uživatele, pracovníky či efektivitu služby. Dále má uživatel možnost zůstat v anonymitě. Jakákoli dokumentace s údaji o uživateli má být vedena s jeho souhlasem a uživatel má mít možnost do ní nahlédnout. Získávání údajů o uživateli je omezeno na nezbytné pro poskytování odborných a kvalitních služeb. Zařízení tvoří prostředí blízké charakterem přirozenému prostředí cílové skupiny. Pro užívání služby není podmínkou členství ani jiná forma registrace. Uživatel se nemusí zapojit do připravených činností. Posledním principem je princip finanční. Sociální služba by měla být poskytována bezplatně.³⁰

Otevřená práce s mládeží

Princip otevřené práce s mládeží je možné definovat jako „*formu pomoci mladým lidem prostřednictvím nabídek, které jsou voleny a uskutečňovány na základě zájmů mladých lidí a jsou všem přístupné.*“³¹

Cíle otevřené práce s mládeží mohou být velmi různé, od omezení rvaček a dalších patologických jevů nacházejících se v dané skupině, až po náboženskou výchovu.

Princip otevřenosti spočívá hned v několika rovinách. V rovině otevřenosti obsahu, otevřenosti organizační formy, otevřenosti k zájmům mládeže a otevřenosti vůči veřejnosti. Otevřenost obsahu značí, že na náplň činnosti nejsou kladeny žádné apriorní politické, náboženské či světonázorové nároky. Otevřenost formy znamená nekladení požadavku členství v nějaké organizaci v případě zájmu účasti na aktivitách, aktivity jsou bezprostředně přístupné všem. Otevřenost zájmům mládeže znamená orientaci na potřeby mladých, ne na dosažení cílů, které mají dospělí. Otevřenost vůči veřejnosti znamená průhlednost, možnost veřejné kontroly. Je dobře viditelné pro všechny, v případě zájmu, proč a jak se co dělá. Otevřenost práce s mládeží není konstantní stav, ale dynamicky se proměňující proces vycházející z konkrétních podmínek.³²

³⁰ Srov. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. [online] Praha: Česká asociace streetwork, 2008, s. 5. [cit. 5. 12. 2016] dostupné na WWW: <http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202>.

³¹ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*. Vyd. 1, Praha: Portál, 2012, s. 82. ISBN 978-80-262-0126-7.

³² Srov. Tamtéž s. 81-83.

Otevřené kluby v dnešní době existují ve dvou podobách. První jsou ve své podstatě spíše volnočasovými hernami. Plní nespécifickou primární prevenci. Cílová skupina je prolnta s účastníky zájmových aktivit. Vychovatel dohlíží, motivuje a aktivuje k volnočasové činnosti. Má velmi často vzdělání „pedagogického minima“ či pedagogické a sportovní zaměření. Volnočasové činnosti jsou cílené na zábavu, nikoli jako výchovný nebo jiný pedagogický či sociální cíl. Druhou formou jsou otevřené kluby se sociálně-pedagogickým přístupem. Můžeme je najít například v salesiánských střediscích pro děti a mládež. Rozdílů mezi první a druhou variantou otevřeného klubu je několik. Druhá forma plní specifickou primární prevenci. Bývá oddělena prostorově od ostatních programů. Je zacílena na určitou cílovou skupinu. Nevyžadují po účastnících registraci. Pracovní tým bývá složen většinou z různých odborných sociálních pracovníků, sociálních a volnočasových pedagogů, psychologů a speciálních pedagogů. Tito odborníci nabízí uživatelům sociální, preventivní, poradenskou a pedagogickou službu. Volnočasové aktivity slouží jako prostředek k sociálně pedagogické práci.³³

Dva základní způsoby práce s dětmi a mládeží, individuální a skupinový, můžeme najít jak v otevřené práci s dětmi a mládeží, tak v nízkoprahovém principu práce.

Individuální práce je základním prvkem v sociálně-pedagogického procesu všech podpůrných volnočasových aktivit pro děti a mládež. Prostřednictvím volnočasových aktivit a společných zájmů navazuje uživatel s pracovníkem kontakt. Časem mezi nimi vzniká vztah založený na důvěře. Vztah je považován za velmi důležitý. Na základě něj může vést pracovník motivačně podpůrný rozhovor, jenž by měl napomoci uživateli ke změně pro něj nežádoucího momentálního stavu. Zároveň tento vztah a rozhovory na základě něho vedené, mohou sloužit jako podpora v obtížných životních situacích. Důležitým faktorem individuální práce je právě individuální hledisko, přes které musíme nahlížet na každého jednotlivého klienta. Klient sebou přináší svůj životní

³³ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vydání druhé, Praha: Portál, 2011, s. 193. ISBN 978-80-262-0030-7.

příběh, který postupně odhaluje. Tomu je potřeba přizpůsobit konkrétní podobu spolupráce a klientovi namíchat jedinečný koktejl podpory.³⁴

Problémy, jež přináší klient k řešení, mívají různý charakter. Některé vyplývají z prostředí, jiné jsou mezilidské, zejména pak rodinné. Další skupinou problémů jsou problémy vnitřní, tedy intrapsychické.³⁵

Skupinová práce vychází z předpokladu, že se děti a mladí lidé rádi scházejí a pracují v kolektivu. Vytváří si pro sebe bezpečný prostor, kde se mohou projevat bez strachu z reakcí ostatních. Pracovník může sledovat dynamiku skupiny a s poznatky o chování jednotlivců vůči ostatním může začlenit do práce s celou skupinou. Zajímavým momentem, je, že v NZDM vzniká na každé schůzce jiná atmosféra díky proměnlivosti a nepravdělnosti docházejících účastníků.³⁶

1.4 Zřizovatelé komunitních center

Zřizovat komunitní centra mohou obce (potažmo kraje), a to buď jako své organizační složky bez právní subjektivity, nebo jako příspěvkové organizace s právní subjektivitou. Druhým zřizovatelem mohou být obecně prospěšné organizace. Třetím jsou občanská sdružení. Čtvrtým pak mohou být církevní organizace. Pátým zřizovatelem jsou společnosti s ručením omezeným. Posledním zřizovatelem pak mohou být fyzické osoby.

V České republice můžeme, jak již bylo uvedeno výše, nalézt hned několik typů zřizovatelů. Jeden ze zřizovatelů nebyl však až dosud zmiňován, totiž církev nebo její jednotlivé řády či odvětví.

Komunitní pracovníci, ať už v komunitních centrech nebo mimo ně, pracují se svými klienty metodami komunitní práce i sociální terénní práce. Ta může mít různý „ideový“ původ. Jedním, jenž popsán výše, je přístup komunitně-sociální a druhým pak

³⁴ Srov. Štuláková, L. *Metodika motivačních a podpůrných aktivit pro mládež*, Bílina: Člověk v tísni, 2013, s. 21. ISBN 978-8087456-39-2.

³⁵ Srov. Matoušek, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, s. 69. ISBN 80-7178-548-2.

³⁶ Srov. Štuláková, L. *Metodika motivačních a podpůrných aktivit pro mládež*. Bílina: Člověk v tísni, 2013, s. 35. ISBN 978-8087456-39-2.

pastorační přístup. Tímto přístupem s dětmi a mládeží pracují hlavně komunitní centra zřízená církevními institucemi (Charita ČR, Diakonie ČCE či Společnost Františka Saleského, která mimo jiné provozuje salesiánská střediska dětí a mládeže). Tento ideový přístup přiblíží tato podkapitola.

V evropském pojetí můžeme najít tři hlavní proudy pastorační práce s mládeží, které vycházejí, případně přímo pracují s křesťanskými hodnotami: proud eklesiocentrický, charitativně sociální, edukační. Eklesiocentrický upřednostňuje socializaci v rámci církve, snaží se děti a mládež přivést k víře a předat jim křesťanské hodnoty. Bohužel už zde nedochází k jinému než spirituálnímu rozvoji. Charitativně sociální model pastore mládeže je využíván ve většině nízkoprahových zařízení. Vznikl na základě materiální a sociální nouze mládeže. Vychází z křesťanského přesvědčení, že péče o druhé je služba, proto by ti, kdo touto metodou pracují, měli být věřící anebo alespoň mít pozitivní vztah k základním křesťanským hodnotám. Není zde většinou vyhraněné vedení k víře či ve víře. Nebezpečím pak je, že pracovníci těchto zařízení tyto hodnoty pomínou a tím vlastně popírají samotný princip tohoto modelu. Poslední je proud edukační. Zakládá se na hesle evangelizovat výchovou a vychovávat evangeliem. Edukačním stylem se snaží vychovávat salesiánská střediska dětí a mládeže.³⁷

U nás asi nejznámější kongregací, která se věnuje práci s neorganizovanou mládeží, je Společnost Františka Saleského. Tato kongregace zřizuje střediska. Konkrétním zřizovatelem v České republice je Salesiánská provincie Praha. Statutárním zástupcem střediska je ředitel. Volen je provinciálem. Střediska, pracující u nás s dětmi a mládeží, pracují převážně ve volném čase. Některá střediska jsou zapsána v registru jako školská zařízení, takže zároveň spadají pod správu Ministerstva školství a tělovýchovy České republiky. Pokud salesiánské středisko poskytuje sociální službu, je financováno z Ministerstva práce a sociálních věcí. Je tomu tak i v případě komunitního centra v Českých Budějovicích, kde se dětem a mládeží věnuje salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže, které je od roku 1999 zapsáno do sítě škol a školských zařízení a je tak definováno jako nezisková organizace s právní formou školské právnické osoby a zároveň jako poskytovatel registrované sociální služby - nízkoprahové zařízení pro

³⁷ Srov. Kaplánek, M. *Pastore mládeže*. Praha: Salesiánská provincie, 1999, s. 21. ISBN 978-80-904137-2-6.

děti a mládež. Pracovníci v salesiánském středisku mládeže používají k dosažení svých cílů velké množství metod, čerpají z pedagogiky volného času, animace, teorie sociální práce i pastorační teologie.

Zakladatelem celé kongregace a duchovním otcem salesiánské výchovy (pedagogiky) je Don Bosko. Ačkoli působení dona Boska lze zařadit do oblasti pastore, jejíž odbornou reflexí se zabývá pastorální teologie, také pedagogika doceňuje význam jeho výchovného odkazu a řadí ho k reformním pedagogům 19. století (vedle Pestalozziho a Tolstého), kteří předběhli svou dobu.³⁸ Don Bosko předpokládal, že v každém člověku je dobré jádro. Výchovný cíl své práce shrnul slovy: „*Chci vychovat dobré křesťany a poctivé občany.*“³⁹ Vzor svého výchovně-sociálního systému si vzal z modelu rodiny. Bral si na starost chlapce z nevyhovujících podmínek, rozvrácených rodin, či z továren. Zprvu se scházeli po nedělích s chudými chlapci v Turíně. Schůzky a místo kde se scházeli, bylo nazváno oratoří. Měla plnit několik funkcí: hřiště - místa setkávání se a zábavy, školy - poučení, farnosti - duchovního rozvoje, domova - bezpečného prostředí.⁴⁰ Časem se péče rozšířila nejen o nedělní setkávání, ale i o ubytování a systematickou výchovu a vzdělávání ubytovaných. Již u Dona Boska je patrný nejen záměr pedagogický, ale i rozměr sociální. Snažil se chlapce vyvádět z nevyhovujícího prostředí. Jednal s jejich mistry o zlepšení jejich platu, či postavení v pracovním procesu. Zároveň se snažil sám jim poskytnout vzdělání tím, že založil učňovskou školu.⁴¹

Pastore má své nezastupitelné místo v metodách práce s dětmi a mládeží. Zaměřuje se nejvíce na službu ohrožené a potřebné mládeži. Ohrožení „chudobou“ je nazíráno z různých úhlů: z materiálního, sociálního i kulturního, zařazováno bývá citové strádání, vyčlenění ze sociálního kolektivu či komunity. Často se tyto složky prolínají v různé míře u jednotlivých členů. Pojem pastore je možno vidět z několika úhlů

³⁸ Srov. PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. 1. Vydání Brno: Masarykova universita, 2002, s. 33-37. ISBN 80-210-2033-4.

³⁹ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*. Vyd. 1, Praha: Portál, 2012, s. 24. ISBN 978-80-262-0126-7.

⁴⁰ Srov. PALAŠČÁK, P. *Salesiánská výchova do kapsy*. Salesiánská asociace Dona Boska, 2012, s. 20 ISBN není uvedeno.

⁴¹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*. Vyd. 1, Praha: Portál, 2012, s. 31. ISBN 978-80-262-0126-7.

pohledu. Nejširší z nich tvrdí, že pastorační „*znamená soubor činností Církve, jejichž cílem je podpora kvality života člověka ve všech jeho dimenzích (biologické, psychologické, sociální a spirituální), při plném respektu k důstojnosti a jedinečnosti jeho osoby.*“⁴² Užší pohled vidí pastorační jako „*soubor činností Církve, zacílených ke spáse člověka. To znamená zaměření se na rozvoj spirituální dimenze, jejíž součástí je výslovná nabídka života s Kristem, jako cesty k plnému lidství.*“⁴³

Zatímco ve farnostech je rozhodující role kněze, jehož působení doplňují další osoby činné v pastorační (většinou na bázi dobrovolnosti), v salesiánských střediscích mládeže se setkáváme jak s rolí pracovníka garantujícího „*ducha zařízení*“ – salesiána (jehož role často není přesně vymezena, pokud není současně vedoucím pracovníkem), tak s pedagogickými pracovníky (pedagogové volného času, vychovatelé) a sociálními pracovníky, případně s technickoadministrativními zaměstnanci a dalšími pracovníky managementu.⁴⁴

Salesiánská evangelizace je charakteristická svým zaměřením na výchovný proces jako na proces předávání hodnot, vycházejících z křesťanských tradic, jako jsou například solidarita s trpícími, láska k bližnímu, pravdivost, víra. Salesiánští pracovníci by měli vidět v každém dítěti a mladém člověku potenciál opravdového lidství. Pedagogický přístup s tímto myšlenkovým proudem by se měl řídit třemi základními principy⁴⁵:

- „1) *evangelizovat skrze výchovu,*
- 2) *přístupovat k mladým lidem diferencovaně, tj. s ohledem na jejich situaci,*
- 3) *výchovu – a tedy i výchovu k víře – chápat jako proces.*“⁴⁶

V potaz je také brána věková skupina. Nutné je přizpůsobení chápání a myšlení evangelizace jednotlivým uživatelům. Hlavním výchovně-evangelizačním heslem salesiánů je „*evangelizzare educando ed educare evangelizzando - evangelizujeme*

⁴² *Výchovně pastorační projekt provincie 2007.* Praha: provinciální kapitula, 2007, s. 12.

⁴³ Tamtéž s. 13

⁴⁴ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení.* Vyd. 1, Praha: Portál, 2012, s. 74. ISBN 978-80-262-0126-7.

⁴⁵ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení.* Vyd. 1, Praha: Portál, 2012, s. 108. ISBN 978-80-262-0126-7.

⁴⁶ Tamtéž s. 108.

*výchovou a vychováváme tím, že evangelizujeme.*⁴⁷ Díky tomuto přístupu salesiáni podporují rozvoj duchovní stránky člověka.

V České republice není většinová část mládeže připravena na otevřený dialog o víře, proto pokud pracují s dětmi a mládeží, která se ve svém životě s evangeliem nepotkala nebo dokonce s mládeží zatíženou předsudky vůči křesťanství, v takové skupině dětí a mládeže se začíná snahou mladé lidi ovlivnit a nasměrovat je k hodnotám odpovídajícím evangeliu, jako jsou vzájemná úcta, láska, tolerance, odpovědnost, hledání pravdy. Nebo alespoň je cílem jim ukázat, že konzumní život, násilí, egoismus, přetvářka a pohrdání nejsou dobrou volbou hodnot pro život. Tato fáze evangelizace se nazývá počáteční evangelizace. Míru evangelizace v jednotlivých programech tak volí, jak již bylo řečeno, pracovníci podle zkušenosti dětí a mládeže s vírou. S dětmi a mládeží z věřícího prostředí pak pracují s pomocí katecheze na prohloubení růstu ve víře.⁴⁸

1.5 Legislativa

V této části práce bych se chtěla zabývat legislativními dokumenty, které souvisí s komunitními centry a jejich zaměstnanci a dobrovolníky. Přičemž bych se chtěla zaměřit na legislativní dokumenty, které se týkají komunitních center pracujících s dětmi a mládeží. Chtěla bych zjistit, jak legislativní dokumenty vidí komunitní centra a zda tento pojem znají či nikoli. Dále bych se chtěla krátce podívat, pod které ministerstvo vlastně komunitní centrum pravomocně spadá.

Prvním zákonem, který bych zde uvedla, je obecný zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. Ve třetí část tohoto zákona první hlava popisuje druhy sociálních služeb a úhradu nákladů za poskytování sociálních služeb. Druhá hlava vykládá podmínky poskytování sociálních služeb.

Zákon o sociálních službách nezná pojem komunitní centrum, zná pouze nízkoprahová denní centra, nízkoprahová centra pro děti a mládež a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (zákonná definice viz příloha 1). Ty mohou poskytovat služby jako je sociální poradenství, sociální péče a služby sociální prevence a další činnosti, viz příloha 2. Mohou být poskytovány třemi formami, a to formou ambulantní, pobytovou

⁴⁷ Tamtéž s. 108.

⁴⁸ Srov. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007*. Praha: provinciální kapitula, 2007, s. 16.

a terénní. Dále zákon rozebírá Inspekci poskytování sociálních služeb, mlčenlivost, financování sociálních služeb, správní delikty, předpoklady pro výkon povolání pracovníka, předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách, akreditaci vzdělávacích zařízení a akreditace vzdělávacích programů a společná, přechodná a závěrečná ustanovení.

Druhá hlava tohoto zákona také zmiňuje v 9. části, v § 115 okruh pracovníků, kteří v sociálních službách vykonávají odbornou činnost, do něž zahrnuje sociální pracovníky za podmínek stanovených v § 109 a 110: pracovníci v sociálních službách, zdravotničtí pracovníci, pedagogičtí pracovníci, manželští a rodinní poradci a další odborní pracovníci, kteří přímo poskytují sociální služby, dobrovolníci⁴⁹ ⁵⁰.

Vyhláška č. 505/2006 Sb. pak dále podrobněji rozpracovává a specifikuje některé části zákona o sociálních službách. Například v druhé části upřesňuje rozsah úkonů poskytovaných v rámci základních činností jednotlivých sociálních služeb a to i u nízkoprahového centra pro děti a mládež.⁵¹

Činnost školských zařízení, a co je školské zařízení, zpracovává zákon o školských zařízeních č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v účinném znění, platném od 1. 1. 2017. Školské zařízení „*poskytuje služby a vzdělávání, které doplňují nebo podporují vzdělávání ve školách, nebo s ním přímo souvisejí, nebo zajišťuje ústavní a ochrannou výchovu, anebo preventivně výchovnou péči.*“⁵² Školská zařízení jsou povinna si vést dokumentaci dle § 28, viz.

⁴⁹ za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění platnému k 24. 05. 2002.

⁵⁰ Srov. zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů (zákon o sociálních službách), ve znění platnému k 31. 03. 2006.

⁵¹ Srov. vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách dostupný (vyhláška 505), ve znění platné k 29. 11. 2006.

⁵² zákon č. 561/2004 Sb., o školských zařízeních o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění platné k 10. 11. 2004.

příloha 3. Dále se zákon věnuje například bezpečnosti, vnitřním řádům či spolupráci mezi školskými zařízeními a školami viz příloha 4.⁵³

Pedagogické programy (takzvané otevřené kluby) se řídí zákonem 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Otevřené kluby mají širokou škálu cílových skupin.⁵⁴

Dalším zákonem, který souvisí s komunitními centry, je zákon č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů. Definici dle zákona o dobrovolnické službě, v jaké podobě pracuje dobrovolník v nízkoprahovém centru pro děti a mládež, najdeme v první části zákona pod § 2 písmena a), c) viz příloha 4. Dobrovolníci jsou totiž často nedílnou součástí komunitních center. Zákon ve své první části říká, kdo je dobrovolníkem, co se považuje za dobrovolnou službu, dále hovoří o smlouvě, o vysílající organizaci, o využívání dobrovolnické služby státem a o dotacích.⁵⁵

Zákon o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb. připouští práci pedagogů v oblasti sociální práce, tedy i v komunitních centrech. Pokud by zřizovatelem komunitního centra bylo školské zařízení, mohou zde najít místo i pedagogové volného času. Pokud je komunitní centrum zřizováno sociálním odborem, i zde mají pedagogové své místo, viz. zákon o sociálních službách, kde jsou zmíněni v odstavci o dalších pracovnících v sociálních službách. Zákoně o pedagogických pracovnících je uvedeno, kdo z pedagogů může pracovat v sociálních službách. Může to být v první řadě speciální pedagog a pak také pedagog volného času, pokud je pro něj zřízen post pedagoga volného času, či pokud je komunitní centrum školským zařízením nebo je školským zařízením zřizováno.⁵⁶

Za zmínku stojí občanský zákoník č. 89/2012 Sb., ve znění zákona č. 460/2016 Sb. Ten mimo jiné přináší řadu změn v neziskovém sektoru. Stanovuje termín nestátní

⁵³ Srov. zákon č. 561/2004 Sb., o školských zařízeních o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění platné k 10. 11. 2004.

⁵⁴ Srov. Tamtéž.

⁵⁵ Srov. zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů(zákon o dobrovolnické službě), ve platném znění k 24. 05. 2002.

⁵⁶ Srov. zákon č. 2004/563 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů(zákon o pedagogických pracovnících), ve platném znění k 10.11.2004.

nezisková organizace a její podoby a povinnosti. Důvodem, proč to v této práci zmiňuji, je to, že většina komunitních center je nestátní neziskovou organizací, popřípadě nevládní neziskovou organizací, založenou na principech komunitní práce. Dle zákona má nestátní nezisková organizace povinnost vracet zisky zpět do organizace na provoz stávající programů nebo zřizování nových, zároveň je její povinností každoročně vypracovávat výroční zprávu a tu zveřejňovat.⁵⁷

1.6 Novodobá historie komunitních center a komunitní práce

Prvotní podmínkou pro vznik komunitní práce je porušení vazeb v komunitním životě a rozpad tradičních komunit. K tomuto jevu začíná docházet v druhé polovině 19. století. Industrializace a urbanistické změny přispěly k rozpadu tradičního života. Lidé se přesouvají do měst za prací v továrnách. Díky tomu dochází ve společnosti k nárůstu sociálně patologických jevů, jako jsou například masová nezaměstnanost a chudoba. Objevují se také ve městech dosud neznámé chudinské čtvrtě. Vědci a duchovní se začínají zabývat tím, jak těmto společensky nežádoucím jevům zamezit. Charitativní práce s jednotlivcem se v těchto místech ukázala jako zcela neúčinná nebo jen velmi málo účinná a tak se objevili dobrovolníci. Pracovali na zlepšení životních podmínek a vzdělání místních obyvatel.⁵⁸

Za průkopníka komunitní práce je považován vikář anglikánské církve ve východním Londýně, Samuel Augustu Barnett. Začal spolu se svou manželkou organizovat vzájemnou pomoc a spolupráci mezi sousedy a farníky. Zamýšlel se nad příčinami chudoby a snažil se vyzkoumat její kořeny. Činil tak ve spolupráci s univerzitou. Později založil školu, kam kromě bohatých studentů mohli chodit i studenti z chudých poměrů, využívající stipendia. Za první organizaci pracující formou komunitní práce můžeme označit The Charity Organization Societies v roce 1877.

⁵⁷ Srov. CIMRMANOVÁ, T. *Management a komunitní sociální práce v neziskovém sektoru*. Praha: Karlova Universita [online]. s. 8- 13. c 2016, [cit. 13.3 2016] dostupné na WWW: < http://www.htf.cuni.cz/HTF-103-version1-cimrmannova_management.pdf >

⁵⁸ Srov. Šťastná, J. *Když se řekne komunitní práce*. Vydání první, Praha: Universita Karlova v Praze, Karolinum, 2016, s. 20. ISBN 978-80-246-3356-5.

Následovaly další organizace. Do těchto organizací se zapojovali dobrovolníci, kteří navštěvovali své klienty a podporovali jejich soběstačnost.⁵⁹

Významnou osobností, jež se dá zařadit pod kapitolu historie komunitní práce a komunitních center, je kněz Giovanni Bosco. Ten se v italském Turíně ujímá 8. prosince 1841 chudého chlapce. Postupem času přibyli další mladíci. Počet narůstal a v průběhu času jich bylo přes 500. Ze začátku to byla jen setkání u výuky katechizmu. Brzy však Bosco zřídil ubytování pro tyto chlapce. Zasazoval se také o zlepšení jejich pracovních poměrů. U Bosca našli chybějící domov, zameškané vzdělání, prostor pro hru a zábavu, ale i prostředí, kde mohli rozvinout svůj spirituální život.⁶⁰

O výchovné působení na mládež ve volném čase začali během 19. století cílevědomě usilovat především stoupenci dobových ideologií, jako byl nacionalismus a socialismus. Nejvýznamnější spolky spojovaly ideologii s populárními či progresivními aktivitami, např. Sokol. Ten razil ideu tělesné zdatnosti spojenou se silou národa. V totalitních režimech pak dosáhl ideologický obsah v činnosti spolků a hnutí tak strašné převahy, že hnutí a spolky rychle ztrácely svoji atraktivitu. Přesto těmto organizacím nikdo nedokázal upřít jejich výchovný vliv, ať už kladný nebo záporný.⁶¹

U nás v období první republiky nemůžeme příliš hovořit o komunitní práci či dokonce vzniku komunitních center, ale fungovaly zde až do roku 1948 spolky a družstva, například divadelní, okrašlující a jiné, které mohly na sociální změnu svých chudších spoluobčanů působit spíše nepřímo.⁶²

V období po 2. světové válce se objevuje pojem „welfare state“, sociální stát. Tento termín prospěl celkové prosperitě Západu v poválečném období. Vznikají různá

⁵⁹ Srov. Matoušek, O. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha Portál, 2008, s. 256. ISBN 978-80-7367-502-8.

⁶⁰ Srov. VÁŇOVÁ, J.; KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu: příručka pro spolupracovníky v salesiánských dílech v ČR*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2002, s. 4.

⁶¹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pedagogické a sociální aspekty práce s neorganizovanou mládeží*. [online] České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2003, [cit. 25. 01. 2017], Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. s. 1-2. Dostupné na WWW: <old.tf.jcu.cz/getfile/4a62381c7cf20dfc>.

⁶² Srov. ŠTASTNÁ, J. *Když se řekne komunitní práce*. Vydání první, Praha: Universita Karlova v Praze, Karolinum, 2016, s. 20. ISBN 978-80-246-3356-5.

občanská sdružení a hnutí, působící ve prospěch znevýhodněných skupin obyvatelstva. V šedesátých letech je zaznamenán vznik aktivit k dodržování lidských práv, protirasistických iniciativ, studentských a mírových hnutí, jež často našly odezvu v komunitních iniciativách.⁶³

V českých zemích po druhé světové válce byly veškeré veřejně působící společenské organizace a občanská činnost zahrnuty do státem kontrolované Národní fronty. Významným prvkem, specifickým pro éru tzv. normalizace v ČSSR, byla existence undergroundových komunit. Přestavovaly je skupiny lidí, odlišující se od konzumní společnosti svými filosofickými a ideologickými názory a estetickými vkusem. Pro část mládeže a mnohé mladé dospělé představovala tato subkultura záchytný bod smyslu života a názorové alternativy. Undergroundové skupiny se však velmi rychle rozpadají a tak subkultura zaniká po roce 1989. V 60. letech přichází společenské a kulturní oživení. Čeští odborníci se dostávají do opětovného kontaktu s odborníky zahraničními, zejména pak se západoevropskými. Díky tomu se objevují pokusy o deinstitucionalizaci ústavní léčby a zavedení komunitní práce. Snaha o podporu nově vzniklé či probouzející se občanské a odborné iniciativy je však potlačena hned v dalším desetiletí díky normalizaci. Uvolnění přišlo až v druhé polovině 80. let a s pádem komunistické vlády v Čechách v roce 1989. Po tomto roce nastaly změny v komunitní práci. Začala být aplikována do práce s klienty různých organizací buď jako celek, nebo alespoň její prvky. Finanční i personální podpora přicházela ze zahraničních fondů a vládních programů, financovaných například ze Spojených států či Kanady. Pracovníci byli zváni do zahraničí či odborníci jezdili do ČR, aby seznámili naše pracovníky a odborníky s principy komunitně orientovaných projektů a iniciativ. Začaly se objevovat pokusy o založení komunitních nadací, komunitní koalice nebo neziskových organizací. Vznikala nízkoprahová komunitní centra pro děti a mládež, komunitní programy na podporu prevence užívání drog atd. Na akademické úrovni se komunitní práce zařadila pod studia sociální práce. Úsilí bylo směřováno k vyvinutí infrastruktury komunitní práce, jakou známe ze zahraničí. V prvních deseti letech 21. století je segment komunitní práce v České republice systémově podhodnocen. Neziskové organizace, které v devadesátých letech

⁶³ Srov. ŠTASTNÁ, J. *Když se řekne komunitní práce*. Vydání první, Praha: Universita Karlova v Praze, Karolinum, 2016, s. 25. ISBN 978-80-246-3356-5.

představovaly motor komunitní práce a jeho rozvoje, se potýkají s nedostatkem financí. Částečnou vinu na tomto stavu nese i EU, která nezařadila tyto projekty do svých priorit. Na státní úrovni financování je situace velmi podobná, podpora občanské společnosti zeslábla. Prioritně se této problematice nevěnuje žádná z velkých politických stran, aby díky tomu podpora zesílila.⁶⁴

Vekou měrou se o rozvoj sociální práce, nízkoprahových klubů pro děti a mládež a rozvoj komunitních center zasazuje Česká asociace streetwork, o. s. Byla založena v roce 1997 a zaměřovala se na podporu rozvoje streetworku. V roce 2000 začala organizace rozvíjet téma nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. V letech 2001 až 2003 vytvořila pracovní verzi Standardů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a realizovala vzdělávací program pro pracovníky nízkoprahových zařízení.⁶⁵

⁶⁴ Srov. ŠTĀSTNÁ, J. *Když se řekne komunitní práce*. Vydání první, Praha: Universita Karlova v Praze, Karolinum, 2016, s. 22-26. ISBN 978-80-246-3356-5.

⁶⁵ Srov. KALAVA, M. *Využití volného času neorganizovanými dětmi a mládeží*. Zlín, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Ústav pedagogických věd. Vedoucí práce A, Masariková. s. 33.

2. Sociální a pedagogická práce

Práce v komunitních centrech je práce s širokou veřejností. Nízkoprahové centrum může být součástí komunitního centra. Nízkoprahové kluby bývají zaměřené na určitou věkovou skupinu uživatelů. Nejčastější skupinou uživatelů, na kterou jsou nízkoprahové kluby cíleny, jsou školní děti a mládež. Kromě uživatelů je potřebné mít i prostor a pracovníky. Vznik a potřeba fyzického prostoru byly již popsány. Důležitou skupinou pracovníků je multidisciplinární tým. Tento tým by měl být složen z několika odborníků, kteří umí pomoci a poradit, nebo jen doprovázet děti a mládež v jejich každodenních zážitcích. Měli by zvládnout reflektovat situaci uživatele i jeho věkové, tělesné a psychické zvláštnosti a potřeby.

2.1 Mládež

Podkapitola se zaměřuje na práci s neorganizovanou mládeží ve volném čase. Vyjasňuje pojem neorganizovaná mládež a předestírá krátkou charakteristiku cílové skupiny dětí a mládeže ve věku 6-14 let. Pozastavuje se nad aktuálností metod práce s dětmi a mládeží v době a v místě velmi vzdáleném jejich vzniku. Popisuje také principy a metody práce s neorganizovanými dětmi a mládeží, používané v zařízeních zřízených Společností Františka Saleského.

V dnešní době jsou děti a mládež jednou z několika skupin obyvatel, disponujících největším množstvím volného času. Celkový význam a rozsah volného času v minulosti rostl na základě demografického a sociálního vývoje současného lidstva. Je závislý také na změně podílu dětí a mládeže na celkové populaci ve světovém, evropském, regionálním i národním měřítku. Proto je zapotřebí vytvořit podmínky pro realizaci vhodné náplně volného času.⁶⁶

Prvním místem, kde by mladý člověk měl získat zkušenost jak zacházet s volným časem, je rodina. Rodiče jsou pro své děti prvními vzory, děti se od nich určitým způsobem učí žít, napodobují a přebírají jejich životní styl. Pro formování vztahu k volnému času jsou důležité některé skutečnosti. Vliv může mít typ rodiny a její způsob soužití. Otevřenost či uzavřenost rodiny vůči okolnímu světu je důležitý činitel. Dalšími faktory jsou věk dětí a rodičů, počet dětí. Nezanedbatelné je i jejich pohlaví.

⁶⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Východiska, souvislosti, perspektivy*. 2011, s. 29. In: HÁJEK, B. aj. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2011, s 28-29. ISBN 978-80-262-0030-7.

Rozhodující bývají zájmy rodičů a to, jakou váhu přikládají zájmům svým i svých dětí. Důležitá je vzájemná tolerance v rodině. Zajímavým ukazatelem je, kolik finančních prostředků jsou ochotni obětovat na trávení volného času.⁶⁷

Čím dál více se do popředí na pomyslném žebříčku způsobů trávení volného času dostávají masmédiá a především pak počítače a dotykové telefony. Výsledky kvantitativního výzkumu ukázaly, že více než 55 % dívek a 60 % chlapců tráví před obrazovkou televize, DVD nebo videa více než 2 hodiny denně, a to nejvíce ve věku 13 let. Časté je také trávení času u počítače. U chlapců dominuje hraní PC her nebo na playstationu a doba věnovaná této činnosti se s věkem zvyšuje. Dívky preferují spíše „brouzdání po internetu“ nebo komunikaci na sociálních sítích. Stejně jako u chlapců, i u děvčat se míra času tráveného u počítače

s věkem zvyšuje.⁶⁸ Zajímavým zjištěním bylo, že pro některé mladé lidi se stává komunikace prostřednictvím mobilního telefonu či internetu normálnější, než reálná komunikace „tváří v tvář“.⁶⁹

Počítače a zejména jejich rozmanité spektrum aplikací přináší dětem a mládeži příležitost k zábavě a též komunikaci s přáteli a v portfoliu volnočasových aktivit hrají významnou roli. Dle pedagožky Žumárové a jejího výzkumu to mohou být v průměru až dvě a tři čtvrtě hodiny denně, které děti tráví u počítače, což je jistě nezanedbatelný údaj. Zároveň si obě pohlaví celkově neuvědomují plně rizika.⁷⁰

Množství volného času, který mladí věnují setkávání se svými vrstevníky, odpovídá přirozené potřebě mladých lidí se sdružovat ve vrstevnických skupinách. Tento čas je

⁶⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Vyd. 4 Praha: Portál, 2008, s. 30. ISBN 978-80-7367-423-6.

⁶⁸ Srov. „*Health Behaviour in SchoolAgedChildren*“ *Dotazník zdravotního chování žáků vypracovaný koordinačním pracovištěm Světové zdravotnické organizace*. In KOŘÍNKOVÁ, V.; NĚMEC, J. *Volný čas ve výzkumném diskursu v konsekvencích témat sociální pedagogiky*. IN *Sociální pedagogika*, ročník 5, číslo 1, s. 10–28, duben 2017, s. 14. ISSN 1805-8825.

⁶⁹ Srov. SAK, P.; SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004, s. 201. ISBN 80-86320-33-2.

⁷⁰ Srov. KOŘÍNKOVÁ, V.; NĚMEC, J. *Volný čas ve výzkumném diskursu v konsekvencích témat sociální pedagogiky*. Ročník 5, číslo 1, duben 2017, s. 21. ISSN 1805-8825.

totiž kompenzací množství volného času individualisticky stráveného sledováním médií (hudba, televize, internet). Autoři Sak a Saková ve svých výzkumech uvedli, že denně se schází

s přáteli 49% mladých lidí, a většina zbývajících, tj. 42%, se setkává se svými vrstevníky alespoň jednou týdně. Tento fakt podtrhuje skutečnost, že *vrstevnické vztahy jsou podstatným atributem dospívání a vrstevnická komunikace je klíčová při utváření identity jedince.*⁷¹

Pohled sociální práce a pedagogiky volného času na děti a mládež se různí. Sociální práce se na děti a mládež dívá jako na své klienty, zatímco pedagogika sociální či pedagogika volného času spíše jako na uživatele či účastníky (účastní se aktivit, exkurzí atd.).

V obou případech jde o práci s nezletilým klientem podle pravidel, která jsou určená a v rámci nich se přizpůsobuje jednotlivci tak, aby byla co nejučinnější. V obou případech by největší část „práce“ měl odvést klient sám na sobě. Sociální pracovníci a volnočasoví pedagogové by měli být spíše osobami doprovázejícími.

Samotný pojem neorganizované děti a mládež ve volném čase je velmi obecný a široký. Je vnímán jako problematický. Zahrnuje skupinu lidí, na niž se nahlíží jako na problémovou. „Normální“ se pak jeví mládež organizovaná. U nás se snižuje zájem o organizované volnočasové aktivity úměrně s věkem dítěte či mladého člověka. Pohled tak směřuje k myšlence, že hlavním výchovným a vzdělávacím místem je škola. Pokud však je člověk vnímán jako celistvá bytost rozvíjející se po celý svůj život, pak je vidět vliv, který na něj má jeho volný čas a interakce a zážitky v něm prožité. Vše se odráží na jeho pohledu na sebe sama.⁷²

Bohužel v současnosti v určitém množství dochází k selhávání rodiny jako sociálního systému. Tím je však tento úkol přenášen na pracovníky pomáhajících profesí, kteří jsou tak často jediní, kdo tvoří mladým lidem pevnou oporu v nejistotě

⁷¹ Srov. SAK, P.; SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004, s. 61. ISBN 80-86320-33-2.

⁷² Srov. KAPLÁNEK, M. *Pedagogické a sociální aspekty práce s neorganizovanou mládeží*. [online] České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2003, [cit. 25. 01. 2017], Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. s. 1-2. Dostupné na [www: <old.tf.jcu.cz/getfile/4a62381c7cf20dfc>](http://www.old.tf.jcu.cz/getfile/4a62381c7cf20dfc).

dospívání. Tento fakt proto vznáší na sociálně-pedagogické pracovníky nárok *umožnit mladým lidem vstupovat do interakcí s individui a skupinami, které jsou nositeli hodnot.*⁷³

Pod pojem neorganizovaná mládež jsou často zahrnuty děti a mladí lidé v nepříznivých sociálních situacích, například skupiny dětí a mladých lidí ohrožených sociálně-patologickými jevy, mládež nepřizpůsobivá, děti a mládež v neformálních skupinách, děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit. Na tyto skupiny se zpravidla většinová společnost dívá negativně.

Jak je popsáno výše, mezi neorganizovanými dětmi a mládeží se nachází i děti ze socio-kulturně znevýhodněného prostředí. Je to takové prostředí, jehož podmínky neumožňují dostatečné rozvinutí potenciálu člověka, jeho schopností a dovedností. Charakterizují ho jednotlivé prvky. Rodiče, zvláště matky, jsou velmi nízkého věku při narození dítěte. Rodiče nemají dokončené základní vzdělání, z čehož vyplývá nedostatek pracovní kvalifikace. Objevuje se nedostatečná či chybějící podpora rodiny. Nejsou uspokojeny základní biologické potřeby (oblečení, strava aj.). Nevyhovují bytové podmínky. Může se objevit domácí násilí či užívání návykových látek.⁷⁴

Děti a mladiství většinou nemají zájem hledat řešení v obtížných situacích, nedovedou také rozpoznat, která služba je vhodná a přiměřená jejich situaci. Ve většině případů se vyhýbají zájmu a pozornosti jakýchkoliv institucí.⁷⁵

Takové dítě, či mladý člověk, je „rozervané“ a motá se mezi střípky dojmů a prožitků, z nichž se marně snaží slepit smysluplný obraz života, který má cíl a směr. Sní o světě jednodušším, jednoznačnějším, touží po „velkém zjednodušení“. V této

⁷³ SVOBODA, M. *sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. České Budějovice, 2007. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M, Kaplánek. s. 18.

⁷⁴ Srov. KOTOVÁ, D. *Pedagogické dimenze volného času*. 2. vyd. Brno: Paido, 2011, s. 63. ISBN 978-80-7315-223-9.

⁷⁵ Srov. KLÍMA, P. a spol. *Kontaktní práce*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 12. ISBN 978-80-254-4001-8.

touze někteří lidé dokonce přenášejí odpovědnost za formování své identity na někoho, kdo se zaručí za správnost učiněných rozhodnutí.⁷⁶

Pedagogická práce v NZDM a salesiánských střediscích je částečně cílená na neorganizované děti a mládež, které jsou ohroženy sociálním znevýhodněním, či jsou přímo sociálně znevýhodněny. Sociální znevýhodnění se může projevovat různými poruchami v sociální oblasti. U dětí a mládeže se můžeme setkat s neschopností zvládat plnění úkolů vyplývajících z běžné školní docházky. Je pozorováno outsiderství ve vrstevnických skupinách, neschopnost navazovat vztahy s vrstevníky či obstát ve vrstevnické aréně. Může docházet i k špatnému pojetí sama sebe.⁷⁷

Samotný pojem neorganizovaných dětí a mládeže se zdá zavádějící, lepším řešením by bylo označení dětí a mládež v obtížné životní situaci, jak jej vysvětluje Jedlička v knize „Děti a mládež v obtížných životních situacích“. Obtížná životní situace je popisována jako „*oproti očekávání se vyskytující komplikace a překážky, které nám brání v uspokojování obvyklých přání a potřeb.*“⁷⁸

2.1.1 Charakteristika dětí a mládeže od 6-14 let

Charakteristika věkové skupiny je zvolena s ohledem na zaměření celé práce na tuto věkovou skupinu. Většina autorů dělí tuto věkovou skupinu na dvě až tři samostatné skupiny. Jedná se o skupiny 6-11 let a 11-14 let. Druhá skupina není zcela zřetelně vymezena věkem, hovoří se o pubescenci. Nástup jednotlivých období je vždy ovlivněn rychlostí vývoje jednotlivce a příslušnosti k pohlaví. Matějček rozděluje mladší školní věk 6-8 a střední školní věk 9-12.⁷⁹

⁷⁶ Srov. BAUMAN, Z. *Úvahy o postmoderní době*. 2. vydání, Praha: SLON, 2006, s. 58 – 59. ISBN 80-86429-11-3.

⁷⁷ Srov. STANÍČEK, J.; SYROVÝ, J.; HERZLOG, A. *Definování cílové skupiny v rámci pojetí práce zaměřené na člověka*. In. Klíma, P. a spol. *Kontaktní práce*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 89. ISBN 978-80-254-4001-8.

⁷⁸ JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. a kol. *Děti a Mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úloh pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, s. 159. ISBN 80-7312-038-0.

⁷⁹ Srov. ŠIMÍČKOVÁ - ČIMÍČKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. dotisk 2. Vydání neznámé, Olomouc: Ostravská Universita, 2003, s. 93. ISBN 80-244-0629-2.

2.1.2 Charakteristika 6-11 let

Na začátku tohoto věkového období nastává pro děti velká životní změna, kterou je nástup do školy. „*Nástup do školy lze chápat jako jednu fázi v procesu odpoutávání ze závislosti na rodině, kdy je její vliv postupně nahrazován působením jiných sociálních skupin.*“⁸⁰

Ten představuje značnou zátěž pro dítě. Jde o spoustu různých situací, s nimiž se dítě musí vypořádat. Odchází na delší čas z domova, má se zařadit do nového kolektivu a podřídit se autoritě cizího člověka. Dítě, které vychází z domova bez zkušeností s mateřskou školou, má nástup do školy o něco ztížen oproti dětem, které mateřskou školou prošly. Pro obě skupiny je nová situace v organizaci školní činnosti, odlišná od předešlé mateřské školy i domácího prostředí. U dětí v první třídě je kladen důraz na aktivní pozornost. V dnešní době nároky na všechny děti stejně stoupají, bez ohledu na jejich osobnostní charakteristiku, schopnosti, dovednosti, vlastnosti či rodinné prostředí. U určitého množství dětí ve třídě se po uplynutí několika týdnů či měsíců začnou projevovat s různou intenzitou známky nepřizpůsobení. Nevládnou se například soustředit. Tempo výuky je na ně příliš rychlé. Špatně nesou kolektivní vedení. Začínají zaostávat v některých předmětech nebo ve většině z nich. To se podepisuje na sebevědomí a sebedůvěře. Úspěch a neúspěch zároveň ovlivňuje postavení v kolektivu. Při plnění domácích úkolů by čas neměl přesáhnout hodinu, ovšem stává se často, že rodiče, ve snaze zlepšit školní prospěch dítěte, protahují dobu přípravy i na trojnásobek. Prodlužování doby má však za následek další tlak na dítě, s nímž se musí vyrovnat a zároveň je zkracován volný čas, jenž má sloužit k odpočinku a trávení v kolektivu vrstevníků, či hrou. Postupem školní docházky se nároky na dítě stupňují, stejně jako obtížnost učené látky.⁸¹ Nástup do školy a jeho průběh můžeme pokládat za náročnou životní situaci.

V nastalé životní situaci je velkou oporou pro dítě jak rodina (pokud je funkční), tak kamarádi a vrstevníci. Touha po kontaktu s vrstevníky je silná a čím dál víc sílí s věkem dítěte. Vrstevnická skupina, se kterou se dítě setkává ve škole či ve volném čase, získává na stále větším významu a převažuje nad významem rodiny. Proto je

⁸⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 1999, s. 110. IBN 80-7178-308-0.

⁸¹ Srov. LANGMEIER, J.; KERJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání, Praha: Grada, 2012, s. 103-115. ISBN 80-247-1284-9.

důležité, aby se dítě naučilo správně fungovat v rámci vrstevnické skupiny. S tím mu může právě pomoci i tým pracovníků otevřených klubů nebo nízkoprahových zařízení. Během času se u dítěte rozvíjí logické myšlení. Dítě se stává realistou, snaží se logicky držet daných pravidel. Postupem času se mění přístup k učitelům i vrstevníkům.

Období mezi 8-11 rokem života. Druhá věková hranice je jen ilustrační. Záleží na každém jedinci, kdy dospěje k období prepuberty a následné puberty. Vágnerová je uvádí, vzhledem k vývojovému stádiu, jako klidnou dobu. Ta je však klidná jen zdánlivě. Mnoho psychických tlaků přichází totiž z vnějšku, ať už ze školy či z prostředí mezi vrstevníky. Z jejich strany je dítě neustále konfrontováno s názory na něj. Podle tohoto hodnocení může utvářet částečně hodnocení sama sebe. Sebevědomí a sebehodnocení se však nemění s každou situací, ale je už daleko stabilnější než v předškolním věku. Zároveň by mělo být dítě schopno vytvořit si standard učení a chování, s nímž jsou dospělí spokojeni. Zde se nachází jeden z tlaků. Tlak vyvíjejí rodiče, očekávající určitý stupeň prospěchu a chování dítěte, někdy tento tlak přichází jen ze strany učitele. Pro dítě mladšího a středního věku, jak již bylo uvedeno, jsou velmi důležití kamarádi a vrstevníci. Potřebuje být uznáváno vrstevnickou skupinou. Jsou důležití i z hlediska dalšího emočního vývoje a umožňují vznik hlubšího přátelství a intimních vztahů v adolescenci. Dětská skupina je stále významnějším teritoriem, k němuž se dítě přičleňuje a podle kterého buduje své hodnocení. Marešová uvádí, že i díky vlivu vrstevnické či dětské skupiny, později skupiny mladých lidí, se mohou do určité míry korigovat nefunkčnosti rodiny. Zde je velký prostor pro komunitní, sociální a pedagogickou práci, například v nízkoprahových zařízeních či otevřených klubech. Dítě se ve vrstevnické skupině učí komunikovat s druhými, kooperovat i soupeřit. Snaží se o přijetí a začlenění do skupiny, což bývá silným motivem ke změně chování. Ve skupině vrstevníků získává svou roli, ta se stává součástí jeho identity.⁸²

2.1.3 Charakteristika mladého člověka 11-14 let

Kolem 11. roku začíná dítě procházet nejprve psychickými, následně i fyzickými změnami. Hovoříme o takzvané pubescenci. Dochází ke změně způsobu myšlení. Schopnost myslet abstraktně se rozvíjí a umožňuje zvažovat i několik variant, které ještě nenastaly. Dokážou nahlížet na sebe z různých úhlů a zahrnout do popisu

⁸² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 1999, s. 110-154. IBN 80-7178-308-0.

i nesourodé informace. Uvědomují si, že se popis může lišit dle konkrétní situace. Charakteristika sama sebe je tak kritičtější a flexibilnější. Sebehodnocení člověka mezi 10 – 14 rokem života je přesnější než v předchozích letech. Velmi často jejich pojetí sama sebe závisí na vnějším hodnocení okolí. Často si pubescenti kladou otázky: Kdo jsem? Jak mě vnímají ostatní? Jaký jsem člověk? Nastává snaha odpoutat se od rodičů. Vrstevníci získávají stále silnější postavení, dospívající člověk se s nimi identifikuje. Tělesné změny a pohlavní dospívání mění zevnějšek dospívajícího. S těmito změnami přichází i korekce vlastního sebehodnocení. Změna je vnímána velmi citlivě. V mezních případech se může objevit pocit ohrožení celistvosti vlastní osobnosti, ve většině případů pak dochází ke ztrátě sebejistoty. Složitější bývá fyzické dospívání pro dívky, zvláště pak, pokud fyzický vývoj předběhne ten psychický. Nastává pak situace, kdy se dívka snaží tělesný vývoj popřít a schovat před ostatními. Velice také záleží na reakcích a hodnocení lidí, se kterými se dospívající setkává. Mohou přispět k jeho sebehodnocení. Ale i pro chlapce může být dospívání velmi obtížné. Pokud nevyrostou a nezesílí, jako někteří jejich spolužáci, může dojít k snížení jejich sociální role, jestliže dosud nenastalou fyzickou změnu nedokáží vykompenzovat jinou oblastí. Chlapci takovou situaci řeší například agresivním chováním.⁸³ Jakým způsobem děti a mládež řeší obtížné situace, není dle Jedličky jen odrazem jejich aktuální životní situace. Dítě či mladistvý čerpá ze svého raného dětství. Pokud opakovaně zažil řešení obtížné situace určitým způsobem, například nevraživostí, napadáním, či naopak únikem do nemoci či užívání většího množství alkoholu, bude velmi pravděpodobně používat v obtížných životních situacích stejné mechanismy, jako jeho rodiče v minulosti.⁸⁴

2.2 Sociální práce a pedagogická

V oblasti práce s dětmi a mládeží, kteří jsou uživateli NZDM nebo salesiánského střediska, se pracuje metodami pedagogické a sociální práce. Každá z nich má svá specifika. V obou již zmiňovaných zařízeních se tyto dva způsoby snaží do určité míry propojovat. Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách a jeho prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb. hovoří o sociálních službách, částečně obsahujících výchovně

⁸³ Srov. Tamtéž s. 158-189.

⁸⁴ Srov. JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. a kol. *Děti a Mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úloh pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, s. 161. ISBN 80-7312-038-0.

vzdělávací aktivity či činnosti. Pedagogická práce je v teoretickém pohledu vlastně o výchově a vzdělávání.

2.2.1 Sociální práce

Sociální práce se realizuje v sociálních službách a jejich prostřednictvím. Proto se v této části práce budou tyto dva pojmy prolínat. Sociální práce vychází z altruismu a její podstatou je pomáhat a angažovat se pro potřebné.⁸⁵ Sociální práce je společenskovední a praktická disciplína. Sociální práce nahlíží na uživatele jako na celek, který ovlivňuje spousta faktorů (sociální, biologické, psychologické, psychiatrické, ekonomické, zdravotní, duchovní atd.) Sociální služby proto zohledňují jak osobu uživatele, tak jeho rodinu, skupiny do nichž patří, případně zájmy širšího společenství.

Sociální práce je českými odborníky definována různě. Dá se definovat jako *„společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, podporuje sociální práce co nejdůstojnější způsob života.“*⁸⁶

*„Sociální práce je nástrojem sociální politiky.“*⁸⁷

„Cílem sociální práce je podpořit schopnost klienta řešit situaci, ve které se nachází, přijmout a pracovat s problémy, jež ho obklopují a v daném problému se vyvíjet a pracovat na zlepšení současného stavu. Dalším cílem je zprostředkovat

⁸⁵ Srov. GULOVÁ, L. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011, s. 14. ISBN 978-80-247-3379-1.

⁸⁶ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, s. 11. ISBN 80-7178-548-2.

⁸⁷ TOMEŠ, I. *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*. In MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2 Praha: Portál, 2007, s. 89 ISBN 978-80-7367-331-4.

klientovi kontakt na subjekty, které mu pomohou, poskytnou zdroje, služby a příležitosti.“⁸⁸

Sociální práce může svou definici chápat široce jako činnost, jako „*snížení sociálního a zdravotního rizika souvisejícího se způsobem života toho, kdo službu využívá, v podpoře rozvoje nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti a jeho návratu do vlastního domácího prostředí a obnovení nebo zachování původního životního stylu, v rozvoji jejich schopností a tvorbě možností, pokud toho mohou být schopni, vést samostatný život.*“⁸⁹

Z uvedené definice je zároveň možno vyčíst cíl a účel sociální práce. Nemůže být viděna v sociálních službách jen v okleštění resortu ministerstva práce a sociálních věcí, ale jako daleko širší pojem, více či méně spolupracujících ministerských resortů.

Zatímco čeští odborníci se snaží vytyčit sociální práci jako vědu a určit její obsah pojetí a cíle, v zahraničních kruzích se zatím ve větší míře nespécifikuje. Sociální práce se dá rozvrstvit na několik úrovní, od celostátní až po práci s konkrétním s klientem. Práce s klientem se nazývá mikroúroveň. Používají se metody práce, jako jsou případová práce, poradenství, koordinace a mediace.⁹⁰

V Čechách vznikla roku 1990 Společnost sociálních pracovníků. Mezinárodní federace sociálních pracovníků (International Federation of Social Workers - IFSW) byla ustavena v roce 1956 v Mnichově.⁹¹ Obě dvě společnosti se snažily dát tvar, formu a jednotnou kvalitu službě, kterou poskytovaly uživatelům, proto obě dvě organizace vydaly Etický kodex, jako pomoc pro sociální pracovníky. Etický kodex viz příloha 5 sociální práce byl vydán Společností sociálních pracovníků v roce 1995. Etický kodex je pro dobré fungování sociální práce potřebný z několika důvodů. Zabezpečuje vedení a inspiraci svým členům a zároveň slouží jako průvodce etické praxe. Reguluje oblast

⁸⁸ JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 2003. In Gulová, L. *Sociální práce, pro pedagogické obory*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011, s. 18. ISBN 978-80-247-3379-1.

⁸⁹ KREJČÍŘOVÁ, O.; TREZNEROVÁ, I. *Malý lexikon sociálních služeb*. 1. Vydání, Olomouc: Univerzita Palackého, 2011, s. 6. ISBN 978-80-244-2754-6.

⁹⁰ Srov. GULOVÁ, L. *Sociální práce, pro pedagogické obory*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011, s. 18. ISBN 978-80-247-3379-1.

⁹¹ MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, s. 41. ISBN 80-7178-548-2.

profesního chování. Chrání klienty před zneužitím úřední moci a zanedbáním péče. Je podkladem pro posouzení stížností a kritériem hodnocení aktuální praxe z hlediska hodnot. Zdůrazňuje status profese v komunitě a širším okolí. Pomáhá s udržení identity profese.

Jednou formou sociální služby pro práci s dětmi a mládeží je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ve věku 6-13 let. Činnost NZDM upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, NZDM jsou zařazena mezi služby sociální prevence. Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. stanovuje NZDM, poskytující ambulantní či terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let, které jsou ohroženy nežádoucími jevy. Tento typ služby může být poskytován anonymně.⁹²

Sociální služby jsou definovány legislativou podrobněji než jiné služby a díky tomu jsou více závislé na politickém rozhodování státu, krajů a obcí. Sociální služba však může být poskytována i jako služba komerční, a to na základě obchodního kontraktu mezi poskytovatelem a uživatelem.⁹³

Činnosti sociální služby jasně stanovuje prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb. § 27 Rozděleny jsou do 4 skupin. První skupinou jsou aktivizačně vzdělávací činnosti. Zajišťují smysluplné a společensky přijatelné trávení volného času. Provádí pracovní pedagogickou činnost s dětmi a mládeží, při níž umožňují nácvik a upevňování různých schopností a dovedností. Do skupiny patří takové činnosti, jako je kontaktní práce, situační intervence, doučování, rozvoj kognitivních a motorických dovedností, hygienických a společenských návyků, volnočasové aktivity, dílny. Druhou skupinou jsou činnosti vedoucí k zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Uskutečňují se v rámci aktivit s uživatelem, umožňují lepší orientaci ve vztazích, odehrávajících se ve společenském prostředí. Třetí skupinou jsou sociálně terapeutické činnosti jako jsou poradenství, krizová intervence, případová práce a práce se skupinou. Tyto metody práce se souhrnně nazývají socioterapie. Slouží k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností, podporují sociální začleňování osob. Čtvrtou skupinu tvoří pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů a obstarávání sociálních záležitostí uživatelů.

⁹² Srov. zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve platném znění k 31.03.2006.

⁹³ Srov. Matoušek, O. a kol. *Sociální služby: : legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 9. ISBN 978-80-7367-310-9.

V rámci sociální služby najdeme vzdělávací činnosti. Skupina ČAS vypracovala seznam aktivizačních a výchovně vzdělávacích činností, které by mělo NZDM provozovat. Vypracování tohoto seznamu se opírá o vyhlášku č. 505/2006 Sb. § 27.

Pobyt v zařízení je definován jako čas strávený v prostorách klubu. Časový úsek pobytu uživatele by měl být delší než 5 minut.

Kontaktní práce má za úkol pracovat s uživatelem na základě cíleného rozhovoru za účelem společného hledání cíle využití služby.

Situační intervence poskytuje zpětné vazby k aktuálnímu chování či vzniklé situaci „tady a teď“. Zpětná vazba uživateli může být jak pozitivní, tak negativní. V pozitivní se může jednat o podporu či ocenění. U negativní zpětné vazby jde většinou o reflexe neuvědomovaných důsledků chování, zamýšlené projevení pocitů či postojů pracovníka, trefná otázka či připomínka, která nově rámuje situaci. Zpětná vazba by měla být především verbálního charakteru. Díky verbální formě si uživatel lépe uvědomí, co je mu sdělováno. Důležité je rozpoznat výchovný potenciál situace a dobře ho využít ve prospěch uživatele.

Doučování je uzpůsobeno na míru zařízení na základě práce s uživatelem. Jedná se o pomoc s vypracováváním školní přípravy, či doučování již probrané, ale ne zcela pochopené školní látky.

Rozvoj kognitivních a motorických dovedností, hygienických a společenských návyků probíhá nejrůznější formou v rámci aktivit s uživateli.

Volnočasové aktivity mohou zahrnovat akce, pramenící ze strany uživatelů po konzultaci s pracovníky a za pomoci jejich kooperace, jež mají mimo jiné přinést rozvoj a naplnění potřeby sebenaplnění ze strany uživatele. Nebo se jedná o akce, které slouží k zpestření rutiny (každodennosti) klubu, nebo propagaci zařízení - koncerty, turnaje, výjezdní akce atd. Přípravují je sami pracovníci, ale mohou do jejich příprav a realizace zapojit i klienty.

Dílny jsou pravidelné či nepravidelné aktivity, jež vede lektor (interní či externí pracovník). Uživatel může dílnu vyhledat a volně se zapojit do nabízených aktivit.

Poradenství zahrnuje vyslechnutí uživatele a následnou pomoc od pracovníka, aby se uživatel zorientoval a našel cestu v různých oblastech svého života (například škola, vztahy, návykové látky, práce, bydlení, trestní právo, násilí, finance, zdraví, sex, volný čas, atd.).

Práce se skupinou je cílená plánovaná aktivita zakončená vyhodnocením.⁹⁴

Krizová intervence se pojí s pojmem krize. S krizí se v NZDM nesetkávají pracovníci často, alespoň s metodou IK tak, jak je definovaná. S krizí jako situací se lze u dětí a mládeže setkat zcela běžně, pokud se tak dá popsat situace, již provází negativní emoční prožívání (strach, úzkost, vztek apod.).

Případová práce se zaměřuje vždy na jednoho uživatele a na setkání s ním. Má jasnou strukturu a výstupy.

Informační servis slouží k distribuci kontaktů od sociálního pracovníka k uživateli.

Poradenství musí být vědomé jak ze strany sociálního pracovníka, tak ze strany uživatele. Musí být jasně stanovena objednávka, cíl i výstup. Pokud jeden z těchto uvedených bodů nebude splněn, jde pouze o situační intervenci.

Kontakt s institucemi ve prospěch uživatele probíhá na základě souhlasu uživatele a jedná se o interakci s institucí pomocí telefonátu, emailu, dopisu či osobního setkání.

Zprostředkování dalších služeb a doprovod, zde jde o intervenci, kdy dochází k fyzickému doprovázení uživatele do vybrané instituce.

Práce s blízkými osobami slouží jako pomoc uživateli sdělit zprávu svým nejbližším, či nejbližší mají zájem o informace, jak pracovat s uživatelem v jeho prospěch.

Důležitým prvkem sociální služby je evaluace a monitorig. Zmíněný monitorig práce a evaluace přináší pro všechny podstatné informace o způsobu poskytování služeb a jejich účelnosti. Bývá přínosnější, když evaluaci o poskytování sociální služby provede externí pracovník. Velmi často při interní evaluaci sociálních služeb dochází ke zkreslení dat díky neúplnému obsáhnutí všech informací.⁹⁵

2.2.2 Pedagogická práce

Pedagogická práce s dětmi a mládeží ve volném čase může obsahovat několik rovin. Pedagogika jako věda je disciplínou jak teoretickou, tak praktickou. Tyto dva směry se prolínají. Pedagogika je „*společenská věda, která zkoumá podstatu, strukturu*

⁹⁴ Srov. Klíma, P. *Pojmosloví Nizkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM.)* [online] Praha: Česká asociace streetwork, 2008, s. 14. [cit. 5. 12 2016] dostupné na [www:<http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202 >](http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202).

⁹⁵Srov. Akademie devertas, *Metodika práce s dětmi a mládeží v sociálně vyloučených lokalitách.* s. 40.

a zákonitosti a jako záměrné, cílevědomé a soustavné činnosti formující osobnost člověka v nejrůznějších sférách života společnosti.“⁹⁶ V antickém Řecku byl slovem paidagógos (paidós = dítě, ágein = vést) označován otrok, který doprovázel syna svého pána do školy. Také pedagogika pracující s dětmi a mládeží ve volném čase se snaží více doprovázet, než direktivně vést. Nejde jen o provázení předáváním hodnot, ale i provázení nesnadným obdobím od nástupu do školy, přes dospívání, až po dospělost. Ve volném čase se uplatňují především metody animace, zážitkové pedagogiky, montessori pedagogiky, prvky ze speciální pedagogiky, salesiánský preventivní systém, sociální pedagogika a další. Jedinečnost pedagogické práce s neorganizovanými dětmi není v metodách, osnovách nebo cílové skupině, ale spočívá v jejím záměru: pěstování kritického myšlení.⁹⁷

Pedagogická práce s neorganizovanými dětmi a mládeží může pracovat s různými pedagogickými postupy a metodami. V prostředí NZDM může pedagog při své práci využít i spojení pedagogiky a sociální práce. Výsledkem kombinace těchto dvou oborů vznikla aplikovaná disciplína pedagogiky - sociální pedagogika.

Sociální pedagogiku definuje Pedagogický slovník jako disciplínu, která „*se zabývá širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikovou a sociálně znevýhodněnou skupinu mládeže a dospělých.*“⁹⁸

Podle Krause „*sociální pedagogika pomáhá optimalizovat a usměrňovat životní situace a procesy, a to s akcentem na vnitřní potenciál člověka a jeho aktivitu.*“⁹⁹

Z definic vyplývá, že autoři vidí sociální pedagogiku v různé šíři. V užším pohledu je směřovaná na děti a mládež, v širším na člověka obecně. Obě pak řeší intervenci a dopad patologických jevů. Jako cesta se jeví výchovně-pedagogické postupy, jimiž se dá pomoci k zvládnání problémů a vytvoření schopnosti soběstačnosti a svépomoci.

⁹⁶ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd., Praha: Portál, 2009, s. 161. ISBN 978-80-7367-647-6.

⁹⁷ Srov. KLÍMA, P. *Pedagogika mimo zdi institucí*. In JEDLIČKA, R. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004, s. 355 – 356. IBN 80-7312-038-0.

⁹⁸ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd., Praha: Portál, 2001, s. 217. ISBN 80-7178-579-2.

⁹⁹ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 17. ISBN 978-80-7367-383-3.

Sociální pedagogiku můžeme chápat mnoha způsoby. Sociální pedagogika viděná jako pedagogika prostředí, se zabývá vztahem a vlivem výchovy a prostředí. Zaměřuje se na realizaci výchovně-vzdělávacích cílů a socializaci, včetně metod, uplatňujících se v procesu socializace. Sociální pedagogika jako životní pomoc lidem všech věkových kategorií, nacházejících se v různě těžkých životních situacích. Sociální pedagogika, jejímž předmětem jsou odchylky sociálního chování, například problémová výchova, vyskytující se v malých skupinách a institucích s přímým kontaktem s jedinci. Speciální pedagogika je disciplína, která se zabývá právními nároky na výchovu, lidskými právy, filozofickými otázkami výchovy, otázkami smyslu života.¹⁰⁰ Sociální pedagogiku lze chápat i jako pedagogický model, ve kterém jde především o komunikaci a dialog. Sociální pedagogika poukazuje na otázku enkulturace. Proces předávání hodnot a norem, které prostřednictvím kultury dostávají svůj uchopitelný význam. Je procesem předávaným z generace na generaci. Je chápána jako hodnotová konfigurace kultury. V takto chápané enkulturaci lze objevit i akulturaci (proces setkávání se a přejímání rozdílných kulturních vzorců). Sociální pedagogika tak není zakotvena pouze v užití pedagogických prostředků, metod, cílů či úkolu naučit něco pedagogického, cíle nachází i v psychoterapii či sociální práci.¹⁰¹

2.3 Multidisciplinární tým pracovníků

Které organizace se zabývají prací s dětmi a s mládeží ve volném čase, s takzvaně „neorganizovanými dětmi a mládeží“?

Práci s neorganizovanými dětmi a mládeží ve volném čase provádí několik specialistů. Soustředěni jsou v týmu pracovníků komunitního centra, či pracují každý zvlášť. Sociální pracovník se objevuje v rámci nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Volnočasový pedagog pracuje spíše v otevřených klubech. Jejich spolupráce a spolupráce různých odborníků (nejen sociálního pracovníka a volnočasového pedagoga, ale i psychologa či sociálního pedagoga) v této věkové skupině je velmi dobrým spojením a v dnešní době téměř nutností.

¹⁰⁰ Srov. KNOTOVÁ, D. a kol. *Úvod do sociální pedagogiky*. vyd. 1. Brno: Masarykova Universita, 2014, s. 8-9. ISBN 978-80-210-7077-6.

¹⁰¹ Srov. KLÍMA, P. a spol. *Kontaktní práce*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 67-68. ISBN 978-80-254-4001-8.

Věnuje se jí v České republice několik subjektů. Jsou to sociální zařízení (takzvaná nízkoprahová zařízení pro děti a mládež) spravovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky, školská zařízení (tak zvané otevřené kluby) spravovaná Ministerstvem školství a tělovýchovy České republiky a velký počet neziskových organizací, většinou závislých na vícezdrojovém financování.

I díky tomuto rozrůznění pod jednotlivá ministerstva se v centrech setkáváme s klienty či uživateli (záleží, zda se na ně díváme hledáčkem sociální práce či pedagogiky volného času) kteří potřebují různou pomoc. Je prospěšné mít v komunitním centru multidisciplinární tým odborníků, kteří spolupracují. Každý odborník nahlíží na děti a mládež z různé perspektivy svého oboru, spojí-li se více pohledů dohromady, podají komplexnější pohled na dítě či mladého člověka a jeho situaci, v níž se nachází. Spojením často najdou řešení, které by je samotné mnohdy ani nenapadlo.

Ač je komunitní práce součástí práce sociální a tím pádem by měl jako první být uveden sociální pracovník v komunitním centru, je zde uveden jako první pedagogický pracovník, a to jednak z toho důvodu, že je celá práce zaměřena na pedagogickou práci v komunitním centru, jednak i proto, že práce je zaměřena na činnost s dětmi a mládeží. V organizacích, kde probíhá práce se zmíněnými věkovými skupinami, by měl být přítomen pedagog nebo pracovník s pedagogickým vzděláním. Sociální pracovníci, komunitní pracovníci a dobrovolníci, kteří s komunitními centry a nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež souvisí, jsou popsáni v této podkapitole také.

2.3.1 Pedagog v komunitním centru a v NZDM

V podkapitole Legislativa je uvedeno v zákoně o sociálních službách, že v sociálních službách, konkrétně pak v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, může, jako jeden z dalších odborníků, pracovat pedagog. Není však dále specifikováno, jaký pedagog by to měl být. V tomto případě jsou vhodné tři pedagogové, a to speciální pedagog, pedagog volného času a pedagog sociální. Níže bude popsána sociální pedagogika, jejíž optika se velmi blízce podobá optice sociální práce. Ač se v českém prostředí v praxi vyvíjejí vedle sebe, zatím nenašly cestu, jak spolu účinně komunikovat. Krátce bude objasněna také práce pedagoga volného času, jenž se vyskytuje hlavně v otevřených klubech. Na konci podkapitoly bude popsána charakteristika komunitního pedagoga.

Sociální pedagog pracuje především metodami sociální pedagogiky. Tato disciplína by se mohla uplatnit v komunitním centru, zvláště pak v práci s dětmi a mládeží. Na první pohled by se mohlo zdát, že tato disciplína pedagogiky je poměrně nová, ale opak je pravdou, její kořeny můžeme hledat už v 19. století u profesora G. A. Lindnera, vyučujícího na pražské Karlově univerzitě. Definice sociální pedagogiky se liší podle pohledu autora. Průcha vidí sociální pedagogiku spíše přes spektrum pedagogické, „*Sociální pedagogika je pedagogická disciplína, zabývající se širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Mezi tyto problémy patří zejména poruchy rodiny a rodičovství, náhradní rodinná výchova, delikvence a agrese mládeže, drogová závislost, resocializace, reedukace a další. Sociální pedagogika má tedy neobyčejně významnou úlohu v současné společnosti v důsledku narůstající sociální patologie a kriminality mládeže.*“¹⁰²

Kraus se dívá na sociální pedagogiku spíše ze sociálního hlediska. „*Sociální pedagogika se zaměřuje na každodenní život jedince, analyzuje jeho životní situace a navozuje takové změny v sociálním prostředí, které napomáhají optimálnímu rozvoji osobnosti a minimalizují rozpor mezi jedincem a společností.*“¹⁰³

Po rozebrání pohledů na sociální pedagogiku, jež jsou uvedeny výše, lze vyvodit předmět a cíl práce sociálního pedagoga. Předmětem jsou aspekty sociální výchovy a vývoje jedince. Zaměřuje se na výchovu, v jejímž okruhu dochází k intervenci do procesu socializace, zvláště u ohrožených skupin dětí, mládeže a dospělých. Sociální pedagog by své naplnění a uplatnění mohl nacházet v těchto oblastech: sociálně výchovná práce v nejrůznějších výchovných zařízeních včetně škol, vlastní výchovná činnost v ovlivňování volného času, organizování různých akcí (táborů, kurzů, projektů a podobně), vzdělávání a osvěta výchovných a sociálních pracovníků. Z těchto oblastí je snadno vyvoditelné, že by sociální pedagog bez větších problémů našel uplatnění

¹⁰² PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené vydání Praha: Portál, 2001, s. 217-218. ISBN 80-7178-579-2.

¹⁰³ KRAUS, B. *Člověk prostředí výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 12. ISBN 80-7315-004-2.

i v komunitních centrech, protože jeho rozpětí činností je bohaté a natolik flexibilní, aby zvládl pracovat s širokým klientským spektrem.¹⁰⁴

Sociální pedagogové díky svému vzdělání mohou tedy lehce najít uplatnění v komunitním či nízkoprahovém centru na pozicích sociálních pracovníků, díky zákonu o sociálních službách. V roce 2014 se začal připravovat a projednávat zákon o sociálních pracovnících, který má mj. upravovat předpoklady a podmínky pro výkon profese sociální práce. Stále se projednává, jednání o něm nebylo dokončeno ani v roce 2017.¹⁰⁵

Pedagog volného času by měl mít své místo v komunitních centrech a nízkoprahových zařízeních, které pracují s dětmi a mládeží. Dle zákona o sociálních službách může v takovém zařízení pracovat, pokud je pro něj zřízena pozice pedagoga volného času. Pedagog volného času, jak z názvu vyplývá, pracuje s dětmi a mládeží, avšak i s dospělými, ve sféře volného času. Využívá poznatky z mnoha vědních oborů, jakými jsou psychologie, sociální práce či pedagogika. Používá různé metody, například zážitkovou pedagogiku, animaci kulturní i komunikační a další. Ty jsou zahrnuty v metodách pedagogiky volného času. Některé pohledy, například Opaschowsky, vidí metody pedagogiky volného času splývat s metodami animace. Pedagogika volného času je chápána jako probouzení „*možností vzdělání a výchovy, které se nemohou plně rozvinout v rámci jednostranných nároků na jedince ve škole či v zaměstnání.*“¹⁰⁶ Jednou z činností pedagoga volného času je pomoc člověku k svobodnému nakládání s časem svého života v kontextu jeho smyslu. Pedagog by měl vést své svěřence

¹⁰⁴ Srov. KRAUS, B. *Člověk prostředí výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 13 - 15. ISBN 80- 7315- 004- 2.

¹⁰⁵ Srov. HLADÍK, J. *Informace: Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice na poli pedagogickém a sociálním*, In *Sociální pedagogika / Social Education*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, [online]. Ročník 2, číslo 2, listopad, 2014, s. 132, [cit. 12.3 2015]. ISSN 1805-8825 dostupné na WWW: <http://soced.cz/wp-content/uploads/2014/11/INFORMACE_Asociace-vzd%C4%9Blavatel%C5%AF-v-soci%C3%A1ln%C3%AD-pedagogice_-Final.pdf>.

¹⁰⁶ KAPLÁNEK, M. *Základy pedagogiky volného času*. České Budějovice, [online] skriptum pro studijní účely, sestaveno 2009, [cit. 15. 11 2016] dostupné na WWW: <old.tf.jcu.cz/getfile/02157c892ff5d86c>.

k integrálnímu pojetí svého života. Neoddělovat volný čas od práce či školních povinností. Měl by svým svěřencům ukázat volný čas jako prostor, v němž se mohou rozvinout, zdokonalit a určovat svůj vlastní život. Pedagog by měl uživatele vést ke spolupráci na životním prostředí (spoluzodpovědnost za prostor, v němž program probíhá, ale postupně i za město, zemi, planetu). Měl by vést své svěřence ke kritickému myšlení a budování si obranných mechanismů proti nátlaku konzumního způsobu života. Uživatelé by měli přijmout volný čas jako možnost vědomého rozšíření svých zážitků, změny postojů, jednání a hodnot.¹⁰⁷

Osobnost pedagoga volného času je z části tvořena jedinečností každého jednotlivce, v němž se odráží životní cesta, přinášející pozitivní i negativní vlivy. Záleží jen na jedinci, jak se s těmito náročnými situacemi umí vypořádat a jaký celkový vliv pak zanechají na jeho osobnosti, již prezentuje svým chováním a jednáním. U pedagoga volného času velmi záleží na „opravdovém“ prezentování sebe sama. Pokud tak nečiní, bývá odhalen a uživatel pak ztrácí pocit důvěry, což má negativní dopad na celý výchovný proces. Nastihuje to tak další vlastnost pedagoga volného času, a to, že by měl být důvěryhodný jak pro uživatele, tak pro kolegy, rodiče a celou komunitu. Pedagog volného času by měl být nositelem hodnot a měl by je umět předat svým klientům, ale opravdu může předávat jen ty hodnoty, kterými „žije“ a má je zevnitřně on sám. Stejně jako většina pracovníků pomáhajících profesí, má pedagog volného času předpokládané vlastnosti jako jsou vcítění se do druhých lidí, ohleduplnost. Při práci s mládeží by pak neměly chybět vlastnosti jako smysl pro humor a celkové pozitivní a optimistické ladění osobnostního charakteru. Další nepostradatelnou schopností je zdravá míra nekonfliktnosti a stability. Pozitivní roli při práci s dětmi a mládeží může sehrát i pozitivní vztah k této věkové skupině a zájem o ně.¹⁰⁸

Pedagog volného času by měl zastávat několik rolí: diagnostik, poradce, podněcovatel, strůjce, organizátor a koordinátor. Jako diagnostik hodnotí a pozoruje uživatele v průběhu činností v rámci otevřených klubů či nízkoprahového zařízení.

¹⁰⁷ KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času: projekt budoucnosti nebo slepá ulička?*. *Pedagogika*, [online], č 1., s. 15, 2010. [citováno 12.12 2016] dostupné na WWW: <<http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=957&lang=cs>>.

¹⁰⁸ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2003, s. 66. ISBN 80-7290-128-1.

Snaží se si sám pro sebe určit, na jaké úrovni se daný uživatel nachází a jaký v následujícím čase může udělat pokrok, či naopak kam se může vrátit pod vlivem nepříznivé situace. Zároveň se snaží vyhodnotit potřeby a zájmy uživatele. Poradenskou činnost využívá k podávání informací, které mohou sloužit k zlepšení využití uživatelova volného času a jeho smysluplnému trávení. Informace mohou být cíleny i k rozvinutí správných návyků v režimu dne. V roli podněcovatele se pedagog pokouší vzbudit v uživateli vnitřní motivaci k uspokojování jeho potřeb a k osvojení si kladných mravních a charakterových vlastností. Probuzená vnitřní motivace u uživatele je důležitá i pro rozvoj osobních vloh a nadání. Jako strůjce napomáhá vyvolávat u druhých příjemné stimulující stavy. Organizátor se snaží zajišťovat aktivity, při nichž se uživatelům obnovuje vnitřní rozvaha a harmonie. Tyto činnosti současně poskytují sebezpoznání i poznání druhých. V roli koordinátora zodpovídá za samotný průběh a náplň volného času v nízkoprahovém zařízení či otevřeném klubu.¹⁰⁹ Ukázalo se, že z důvodů předcházení syndromu vyhoření, tak častého u pomáhajících profesí, je důležité, aby pedagog volného času považoval svou práci za poslání.

Role komunitního pedagoga je v některých ohledech velmi odlišná od klasického pedagoga ve státní škole. Komunitní pedagog neřídí vzdělávání podle nějakých předem daných osnov, protože účastníci si sami definují, co by se chtěli naučit, co chtějí v komunitě aktivně dělat, do jakých aktivit se chtějí zapojovat a jakým způsobem zlepšovat svou životní situaci. Komunitní pedagog jim v těchto aktivitách pomáhá, analyzuje jejich vzdělávací potřeby, motivuje je k dalším aktivitám. Komunitní pedagog by měl být anti-diskriminační a spolupracující. Anti-diskriminační z důvodu velmi pestré účastnické škály, se kterou se bude ve svém zaměstnání potkávat. Princip spolupráce spočívá v braní účastníka jako partnera. Nežádoucím aspektem je vyvyšování. Jednou z vlastností takového komunitního pedagoga by měla být empatie, měl by umět pochopit účastníkovy problémy.¹¹⁰ Komunitní pedagog je zatím jen ideou, která nemá v našem legislativně – právním rámci žádné zakotvení.

¹⁰⁹ Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základny pedagogiky volného času*. 2. dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001, s. 115-116. ISBN 80-86384-00-4.

¹¹⁰ Srov. CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ, *Komunitní vzdělávání a vzdělání v komunitních centrech*. [online] c 2016, [cit. 13.3 2016] dostupné na [www](http://www.):

2.3.2 Sociální pracovník v komunitním centru a v NZDM

Sociální práce v komunitním centru se může vztahovat na dva základní typy pracovníků. Buď to na sociálního pracovníka, anebo na komunitního pracovníka. Charakterizování budou oba dva pracovníci, včetně hrubého nástinu metod jejich práce s účastníkem.

Základními okruhy činností, které sociální pracovník vykonává v různé podrobnosti dle potřeby, jsou sociálně správní činnosti, sociálně-právní poradenství a sociální diagnostika, sociální prevence a ochrana, sociální intervence, sociální koncepce, supervize, sociální management.

Sociálně správní činnosti souvisí s uplatněním nároku poskytováním finanční a věcné podpory a pomoci v systému sociálního zabezpečení. Sociální diagnostika spočívá v rozpoznávání a mapování sociálních problémů, potřeb a zdrojů jednotlivců, skupin a komunit a jejich vzájemných souvislostí.

Sociální pracovník v rámci sociální prevence a ochrany vytváří podmínky k zmenšení rizika a jeho vzniku. Předchází zhoršení sociálních problémů u ohrožených jednotlivců, rodin, skupin a komunit, včetně jejich vyhledávání. Sociální intervenci používá jako soubor odborných činností (provázení, poradenství, terapie, organizování, trénink, vyjednávání, zastupování) směřujících k obnově a zlepšení psychosociálního fungování jednotlivců, rodin, skupin a komunit, k lepšímu využití různých zdrojů (intrapsychických, interpersonálních, společenských aj.), k vyvolávání takové sociální změny ve společnosti, které tomuto cíli napomáhají. Pomocí sociální koncepce vytváří a realizuje sociální programy a plánování. Supervize slouží k reflexům a podpoře profesionálního fungování studentů a sociálních pracovníků a jejich dalšího rozvoje. Sociální management používá k řízení sociálních organizací a týmů, zároveň k řízení sociální změny.¹¹¹

<<http://www.obcanskevzdelavani.cz/komunitni-vzdelavani-vzdelavani-v-komunitnich-centrech>>.

¹¹¹ Srov. KLÍMA, P. *Kontaktní práce*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009, s. 13-14. ISBN 978-80-254-4001-8.

Sociální pracovník by měl splňovat několik předpokladů a mít tyto dovednosti a schopnosti: měl by znát historii sociální práce, znát její současnou podobu i současná témata. Sociální pracovník uplatňuje kritické myšlení v pracovním kontextu. Pracuje v souladu s etickými principy sociální práce a pozitivně nahlíží na význam odlišnosti. Díky tomu dokáže komunikovat s různými typy klientů, kolegů a s veřejností. Je schopen profesionálně využívat vlastní osobnost. Rozumí rozličným formám a způsobům utlačování, zná strategie, jimiž se dá dosahovat sociální a ekonomické spravedlnosti. Sociální pracovník umí pracovat ve struktuře organizace a v systému poskytování sociálních služeb a dokáže prosazovat nutné organizační změny. Uplatňuje své znalosti při práci s cílovými skupinami na všech úrovních a při práci se specifickými problémy. Kriticky analyzuje a uplatňuje, znalost bio-psycho-sociálních činitelů, které ovlivňují vývoj jedince. Rozumí interakci mezi jednotlivcem a sociálními systémy různých úrovní. Hodnotí výsledky relevantního výzkumu a uplatňuje je v praxi. Umí navrhnout výzkumnou studii, analyzovat její výsledky a umí je sdělit jiným. Analyzuje vliv sociální politiky na život klientů, sociálních pracovníků i organizaci poskytujících sociální služby. Prokazuje schopnost ovlivňovat zásady sociální politiky. Umí zhodnotit empiricky vlastní činnost a činnost jiných relevantních subjektů.¹¹²

2.3.3 Komunitní pracovník v komunitním centru a v NZDM

Hlavní rozdíl mezi sociálním pracovníkem a komunitním pracovníkem je v metodách práce. Zatímco sociální pracovník pracuje s celou škálou metod sociální práce včetně komunitní práce (jako metody sociální práce), komunitní pracovník používá především komunitní práci.

Komunitní práce je jednou z metod sociální práce. Hlavní cílem je pracovat pokud možno s co největším počtem členů komunity, nejlépe s celou skupinou, nebo komunitou. Je dobré, aby se aktivní skupina rozrůstala. Díky rozrůstání se může uplatňovat princip víc hlav víc ví. Dalšími nástroji komunitního pracovníka, jak vyplývá z předchozího textu, jsou zplnomocnění, oceňování, podpora, vzdělání, osobní příklad a schopnost sebereflexe.

¹¹² Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. s. 15. ISBN 978-80-7367-502-8.

Komunitní pracovník má při svém příchodu za úkol zmapovat prostředí a v místních obyvatelích vzbudit důvěru. Měl by propojit mezi sebou skupiny, které mají zájem participovat na řešení problémů. Začíná, jak již bylo řečeno výše, pracovat s jádrovou skupinou. Komunitní pracovník musí respektovat místní situaci a potřeby lidí, jinak proces komunitní změny nebude fungovat. Výstižná definice komunitního pracovníka zní: „*Komunitní pracovníci jsou primárně lidé, kteří iniciují aktivitu, a když je projekt úspěšný, přejdou na další.*“¹¹³ Úkolem této skupiny je přesně formulovat, co lidi tíží a jasně určit cíl, kterého chce skupina dosáhnout. Ve skupině je třeba dát dostatečný prostor pro diskuzi a pro aktivitu uvnitř skupiny. Komunitní pracovník podporuje, ale není vedoucím a hybným prvkem. Udržet aktivní skupinu a rozdělit práci do malých kroků je dalším důležitým úkolem komunitního pracovníka. Měl by také umět využít své znalosti a dovednosti pro potřeby komunity. Důležité je, aby každý člen komunity mohl rozvíjet a upevňovat své znalosti a měl by také mít možnost zažít svůj úspěch. Komunitní pracovník by neměl zapomenout veškeré úspěchy práce jádrové skupiny i celé „vyrůstající komunity“ řádně oslavit. Tím stoupá sebevědomí účastníků i touha být aktivní.

Jaký by měl být komunitní pracovník? Jednou ze základních schopností by měla být schopnost vyvolávat důvěru, ale i sám důvěřovat. Komunitní pracovník by měl umět pracovat s informacemi a nejen je získávat, ale i předávat je účastníkům. Komunitní pracovník by se neměl bát být opravdový a otevřený. Měl by umět překlenout období nezdaru a mít trpělivost. Komunitní pracovník pracuje většinou s nějakou skupinou, ale musí si dávat pozor, aby vztahy, které navazuje s jednotlivci, byly postaveny na důvěře a respektu k danému jedinci a jeho potřebám. Komunitní pracovník by si také měl uvědomit, že stejně jako komunita, vyvíjí se i on.

2.3.4 Dobrovolník v komunitním centru a v NZDM

„Dobrovolnická činnost musí být svobodnou volbou, bez nároku na odměnu, musí být strukturovaná, a je veřejně prospěšná.“¹¹⁴

¹¹³ TWELVETREES, A. In HAVRDOVÁ, Z.; KOSOVÁ, J.; SVOBODOVÁ, J.; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, s. 143. ISBN978-80-8739-83-26.

¹¹⁴ FRIČ, P.; POSPÍŠILOVÁ, T. a kol. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. Století*. In KAVAN, Š.; DOSTÁL, J. a kol. *Dobrovolnictví:*

V odborné literatuře najdeme tři pohledy, jak na dobrovolnictví nahlížet. Dobrovolnictví je vnímáno jako nezisková perspektiva, jako neplacená práce, specifický zdroj pro neziskový sektor i veřejnou správu. Jedná se především o velké neziskové organizace se zaměstnanci, manažerským řízením, s hierarchickou strukturou.

Druhou formou je občanský aktivismus. Jedná se o formu občanské participace. Ta funguje především u menší členské organizace s vazbou na komunitní život, motivaci dobrovolníků a úlohu vzájemné prospěšnosti.

Může být také pojmána jako volnočasová perspektiva, což znamená, že dobrovolnictví je bráno jako způsob trávení volného času. Tento pohled vnímá dobrovolnictví jako činnost spojenou se zájmy a koníčky.

Z těchto tří pohledů na dobrovolnictví v sociálních službách a komunitních službách se nejvíce objevuje druhý model, méně pak první.

Nejčastěji se mezi dobrovolníky nachází zástupci různých skupin obyvatel. Dobrovolnictví láká mladé lidi, většinou studenty pomáhajících profesí, kdy dobrovolnictví pro ně často představuje první možnost jak pracovat s klientem samostatně. Práce pak mnohdy znamená cenné zkušenosti do profesního života. Nejčastěji jsou zastoupeny dvě skupiny, které hledají smysluplné uplatnění mimo domov, a to jednak ženy pečující o rodinu a děti, jednak nezaměstnaní lidé, kteří touží po zapojení se. Následují senioři, kteří se chtějí i nadále aktivně zapojovat do společenského dění. Poslední velmi hojně zastoupenou skupinou bývají lidé, jejichž zaměstnání jsou jednostranná, s omezeným kontaktem s druhými lidmi. Ti se pak rádi účastní dobrovolně programů, kde svou činností a prací přijdou do interakce s druhými.¹¹⁵

a nestátní neziskové organizace při mimořádných událostech v podmínkách Jihočeského kraje. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012, s. 13. ISBN 978-80-87472-41-5.

¹¹⁵ Srov. ZÁŠKODNÁ, H.; MOJŽÍŠOVÁ, A. *Psychologické aspekty dobrovolnictví v kontextu sociální práce. In Sociální práce Sociální práca: Dobrovolnictví a sociální práce, 4/ 11. ročník/ 2011, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, s. 62. ISSN 1213-6204.*

Dalšími faktory, které se váží ke komunitní práci, jsou koordinátoři dobrovolníků a dobrovolnická centra. Koordinátor dobrovolníků je profesionálně vyškolený zaměstnanec v managementu dobrovolníků. Řídí dobrovolníky dané organizace či komunitního centra. Pomáhá také dobrovolníkům definovat co nejpřesněji jejich pozici a vztah mezi dobrovolníkem účastníkem. Dobrovolnická centra pro dobrovolníky v sociálních službách mívají nezastupitelnou roli. Bývají zdroji metodické pomoci výcvikových a supervizních programů.

Komunitní dobrovolnictví dle odborné literatury je „*přirozený a tvořivý prostředek vytváření funkční občanské společnosti, jehož cílem je podpora sociální integrace a zvýšení kvality života občanů prostřednictvím partnerství občanské, veřejné a komerční sféry na místní úrovni.*“¹¹⁶ Komunitní dobrovolnictví má hned několik přínosů. Jedním z nich klientům je znovu naučení důvěry. Dobrovolníci často pomáhají navázat zpřetrhané vztahy mezi obyvateli v komunitě. Pro tým komunitních, sociálních a pedagogických pracovníků často mají dobrovolníci pozitivní přínos přispěním novými nápady, názory i úhly pohledů na určitou věc či problém. Velkým přínosem pro obě strany, klienty i pracovníky, je možnost poskytování a využívání individuální práce s klientem. Klient získává díky tomu větší pozornost a pracovník se nemusí zatěžovat starostmi, že zanedbává ostatní klienty, kteří potřebují nemenší pozornost.

¹¹⁶ ŠIMKOVÁ, S. *Dobrovolníci mění svět: sborník příkladů dobré praxe*. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2011, s. 54. ISBN 978-80-87449-15-8.

3. Srovnání

V této kapitole budou nastíněny kroky k získání informací a dat. Následuje popis jejich zpracování. Dalším popisovaným krokem budou kritéria, která jsem zvolila pro obě zařízení. Následnou částí bude charakteristika obou organizací a popis pedagogických programů či výchovně vzdělávacích programů, určených pro děti a mládež ve věku 6-14 let. Budou zde ukázány i metody pedagogické a sociální práce. V závěrečné části této kapitoly se nachází srovnání obou organizací podle předem stanovených kritérií.

Prvním krokem bylo vybrání komunitních center, vhodných pro výzkum. Byly určeny dvě, a to komunitní centrum Cheiron T a komunitní centrum Máj, potažmo jeho část - salesiánské středisko. Důvodem bylo, že obě organizace mají programy pro děti ve věku 6-13 let. V komunitním centru mi byly poskytnuty dokumenty (výroční zprávy 2015, 2016 a zřizovací listina na PDF a odkaz na webové stránky). V případě Salesiánského střediska jsem si stáhla výroční zprávu 2016 a Zřizovací listinu sama z webových stránek. Pracovnice mě ještě odkázala na články na webových stránkách organizace pro doplnění informací.

Druhým krokem bylo provedení neformálních rozhovorů s pracovníky (sociálními pracovníky provádějící pedagogickou činnost a pedagogy volného času) a dobrovolníky. Rozhovory jsem natáčela na diktafon a následně je vyhodnocovala. Otázky jsem měla částečně připravené a částečně jsem kladla doplňující otázky. Otázky pokládané pracovníkům viz. příloha 6. Dokumenty byly zvoleny ty, kde se hovoří o pedagogických metodách, jako například výroční zprávy, popisy výchovné činnosti (metodiky a manuály), dále pak zřizovací listina a statut. Dalšími zdroji byly webové stránky organizací a veřejně dostupné dokumenty (jako jsou například výroční zprávy aj.). Informace byly vyhodnoceny a použity. Po sběru dat z několika zdrojů následovalo vyhodnocování dat, a to dle následujících kritérií.

Sociální práce

- Charakteristika komunitního centra či střediska
- Dostupnost a efektivita sociálních služeb
- Poskytování sociálních služeb

Pedagogická práce

- Pedagogická činnost prováděná v komunitním centru či středisku, zaměřená na věkovou skupinu dětí a mládeže ve věku od 6- 14 let a její charakteristika (nizkoprahového klubu, otevřeného klubu pro děti a mládež).
- Pedagogické metody v klubu
- Pedagogické metody na doučování

Kritéria byla rozdělena do dvou částí: do okruhu sociální práce a pedagogické práce. Do jisté míry můžeme najít pedagogickou práci i práci sociální v obou porovnávaných organizacích. Charakteristika organizace je základním bodem pro určení stylu práce i možnosti jednotlivých zařízení. Informace o zařízeních byly získány z webových stránek, z rozhovorů s pedagogickými a sociálními pracovníky a z výročních zpráv obou organizací. Dostupnost a efektivita služeb je zakotvena v zákoně 108/2006 Sb. o sociálních službách jako kritérium, které by mělo být při poskytování sociálních služeb dodržováno. Jsou tak důležitou součástí vykonávané sociální práce. Bez těchto zásad by nebyla dobře uchopitelná kvalita a srozumitelnost sociální práce. Poskytování sociálních služeb obou organizací je zakotveno ve výročních zprávách. Popis a porovnání rozsahu sociálních služeb v obou organizacích umožní utvoření představy o fungování dané organizace. Pedagogická činnost a výchovně vzdělávací činnost, zaměřená na děti a mládež ve věku 6-14 let, se nachází ve výročních zprávách. V práci s dětmi a mládeží se bez pedagogické práce a výchovně vzdělávací práce v klubech a na doučování nelze obejít. Popis pedagogických metod, používaných jak v klubech, tak na doučování, byl získán částečně z výročních zpráv a částečně z neformálních rozhovorů s pedagogickými a sociálními pracovníky, popřípadě z webových stránek organizací. Metody pedagogické práce jsou potřebné pro zjednodušení a účinnost práce pracovníků s uživateli.

3.1 Cheiron T, o.p.s

Komunitní centrum Cheiron T. je jedním z nejstarších komunitních center v České republice, dokonce nejstarším v jihočeském regionu. Prospěšná společnost¹¹⁷ byla založena roku 1996. *„Dne 9. října 1996 byla společnost zapsána do rejstříku obecně prospěšných společností, vedeném Krajským soudem v Českých Budějovicích, oddíl*

¹¹⁷ Je právnickou osobou založenou dle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně některých zákonů(zákon o obecně prospěšných společnostech), ve platném znění k 30. 10. 1995.

O, vložka 6. ¹¹⁸ Cílová skupina se roku 1997 zvětšila o romské děti a mládež, pro ně bylo zřízeno nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Vzniklo z opravdové potřeby regionu a táborské komunity, která byla zjištěna při dotazníkovém šetření. Toho se zúčastnilo přibližně 700 občanů. Komunitní centrum prošlo několika změnami. První větší změnou byla změna metod práce s dětmi a mládeží a zkonkretizování hranic a pravidel a jejich důsledné dodržování. Druhou změnou bylo, díky uvedení v platnost zákona o sociálních službách, že se komunitní centrum vyprofilovalo jako sociální služba prevence (preventivní služba) - nízkoprahové zařízení pro děti a mládež od 6 do 26 let dle zákona č 108/2006 Sb. o sociálních službách. Je rozděleno na dva programy: na klub pro mladší (děti od 6-14 let) a klub pro starší (pro mladé lidi od 15 do 26 let). V roce 2009 se objevily nové potřeby, jako například péče o předškolní děti či děti ze sociálně slabého prostředí, případně individuální potřeby rodin (rodičů) stávajících klientů. Mezi novými potřebami, na něž komunitní centrum a komunitní pracovníci reagovali, bylo i řešení zaměstnanosti, bytových podmínek či romské kultury a tradic. Tyto potřeby byly spojeny s celou komunitou.¹¹⁹

Komunitní centrum pracuje převážně s romskými dětmi. Jedná se o děti ze dvou lokalit, to lokality „Fišlovka“ a lokality ubytovny, odkud děti dochází. Několik let již komunitní centrum pracuje také s dětmi v předškolním věku. Pro ně je určen předškolní klub, fungující 4 dny v týdnu. Zaregistrované jsou tři sociální služby: nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a terénní služby.¹²⁰

Posláním společnosti je posilovat zdravé mezilidské vztahy. Je cílem znevýhodněným dětem, mladým lidem a rodinám poskytovat odborné služby vedoucí k dosažení samostatnosti a odpovědnosti.¹²¹

¹¹⁸ *O nás.* [online] c 2016 [cit. 14.3 2016] dostupné na WWW: <<http://www.cheiront.cz/cz/o-nas>>.

¹¹⁹ Srov. *Historie.* [online] c 2016 [cit. 14.3 2016] dostupné na WWW: <<http://www.cheiront.cz/cz/historie>>.

¹²⁰ Informace z neformálních rozhovorů se sociálními pracovníci a dobrovolníky z komunitního centra Cheiron T ze dne 2.2 2017.

¹²¹ Srov. *Výroční zpráva, Cheiron T o. p. s. 2015, s. 4.*

Hlavními pracovními činnostmi obecně prospěšné společnosti v komunitním centru jsou zajištění a provoz nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, terénní program, práce s předškolními dětmi, komunitní práce s rodinami a romskou menšinou, práce s veřejností a třídními kolektivy.

Logem, kterým se komunitní centrum prezentuje, je modrý čtverec a na něm je bílý nápis Cheiron T. Na nápisu stojí kentaur, viz. příloha 7. Ten odkazuje na řeckou mytologii, dle níž byl Cheiron nejušlechtilejší a nejmoudřejší kentaur. Stal se učitelem několika hrdinů. Učil je fyzické zdatnosti, skromnosti a pokoře.¹²²

Vystihujícím sloganem komunitního centra je „*Stavíme mosty mezi lidmi*“¹²³

Cílem poskytovaných služeb komunitního centra je napomáhat k předcházení či překonání nepříznivých životních situací našich klientů, chránit před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů, vytvářet podmínky a prostor pro smysluplné, obohacující a společensky akceptované trávení volného času, nastartovat a podpořit proces změny, směřující k osobním cílům klientů a ke zkvalitnění jejich života ve společnosti.¹²⁴

Základními principy jsou nízkoprahovost, podpora, rovnost a respekt, rozhovor a důvěra, trpělivost. Tyto principy jsou viděny takto:

„Nízkoprahovost - bezpečný prostor s nízkým prahem (tolerance, otevřenost, dostupnost, anonymita).

Podpora - jednotlivce i komunity v přebírání zodpovědnosti za svá rozhodnutí a svůj život.

Rovnost a respekt - pro všechny bez rozdílu rasy, barvy pleti, pohlaví, náboženského vyznání a společenského postavení.

Rozhovor a důvěra - jsou základními stavebními kameny naší práce.

¹²² Srov. *Výroční zpráva Cheiron T o. p. s.*, 2016, s. 4.

¹²³ *Výroční zpráva. Cheiron T, o.p.s.*, 20015, s. 4.

¹²⁴ Srov. *Výroční zpráva Cheiron T, o.p.s.*, 20015, s. 4.

Trpělivost - výsledek vnímáme jako něco, k čemu máme směřovat, ale mnohem důležitější je proces, který k němu vede. ¹²⁵

3.1.1 Pedagogické programy v komunitním centru Cheiron T

V komunitní centru Cheiron T pro děti a mládež, jako nízkoprahovém zařízení, se nelze zcela bavit o pedagogických programech pro děti a mládež, komunitní centrum je totiž vedeno jako sociální práce, i když zcela bez pedagogických složek možná není. Služba je rozdělena do čtyř částí dle zákona.

„1. Výchovné, vzdělávací a aktivizační (v našem případě to znamená například doučování, nebo motivace k dalšímu studiu),

2. Zprostředkování kontaktu se sociálním prostředím (to jsou například výlety, exkurze nebo workshopy na různá témata),

3. Sociálně terapeutické činnosti (skupinové psychosociální hry, či terapeutické rozhovory nebo hraní rolí),

4. Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (doprovod a podpora na úřadech, školách a dalších institucích). ¹²⁶

Pro lepší následné srovnání se věnuji dvěma částem práce, kde se pedagogická činnost s dětmi ve věkovém rozpětí od 6 do 14 let pohybuje.

3.1.2 Klub pro mladší děti

Klub pro mladší děti je prostor nejen fyzický, ale i sociální, který je k dispozici dětem od 6 let do 14 let. Děti přicházejí na základě dobrovolného rozhodnutí. Nevodí je sem rodiče. Ti často ani nemají povědomí o tom, že děti klub navštěvují. Rodičům se za děti jakékoli informace nesmí sdělovat. Pro lepší práci je klub rozdělen do dvou částí. Jedna je pro děti od 1. do 4. třídy, druhá pak od 4. do 9. třídy. Toto rozdělení je časové, kdy děti od 1. do 4. třídy dochází do klubu od dvou do čtyř hodin od pondělí do pátku. Děti a mládež od 4. do 9. třídy pak od čtyř do sedmi od pondělí do čtvrtka. Pátek bývá pro obě skupiny společný. Toto rozdělení vzniklo díky několika faktorům. Starší děti

¹²⁵ *Principy.* [online] c 2016 [cit. 14.3 2016] dostupné na WWW:<<http://www.cheiront.cz/cz/o-nas/verejny-zavazek>>.

¹²⁶ *Výroční zpráva.* Cheiron T, o.p.s, 20015, s. 9.

nedocházely tak často z důvodu účasti mladších sourozenců, jež měly na starosti doma. Vnesly tedy žádost o rozdělení programu, aby měly nějaký čas pro sebe. Z pohledu pracovníků byl původní stav, kdy byly obě věkové skupiny pospolu, nevyhovující. Objevoval se negativní efekt u mladších dětí. Přebíraly negativní vzorce chování starších. Každý den v týdnu je spojen s nějakou činností, opakující se každý týden, do níž se mohou klienti zapojit. V pondělí bývají výtvarné aktivity. Úterý je určeno pro vaření. Ve středu probíhá doučování. Ve čtvrtek se chodí do tělocvičny. Vedle těchto „předurčených“ programů je vždy připraven alternativní plán, nebo se v rámci možností a pravidel nechává na klientech, co si vyberou. K dispozici jsou deskové hry, přehrávač, válenda. Ve vzdělávací místnosti je možnost hrát pohybové hry. Zcela jsou vyřazeny soutěže a soutěžení. Pokud děti přijdou s úkolem nebo s procvičováním učební látky, po vzájemné dohodě s pracovníky se vypracování či procvičování věnují samy, nebo s dohledem pracovníka. Velmi oblíbenou činností je u klientů nacvičování krátkých „divadelních“ či tanečních vystoupení se svou skupinou. Hudbu si k tomu mohou pustit na již zmiňovaném přehrávači. Pracovníci se snaží namotivovat klienty k aktivnímu trávení volného času, ale nenutí je. Pokud klienti přijdou s tématem či aktivitou, kterou by rádi provozovali, a je přijatelná v rámci pravidel klubu, pracovníci flexibilně reagují na jejich požadavky a připravený program odloží k příštímu použití. Několikrát zmíněná pravidla se spoluutváří a revidují spolu s klienty.¹²⁷

Pravidla se revidují pomocí diskuse s dětmi. Pravidla tak nastaví jasné a pevné hranice chování. Ty pak pro děti znamenají bezpečný prostor. Bez pevně stanovených hranic v životě se děti cítí ztracené a chybí jim pocit bezpečí a jistoty. Pracovnice a dobrovolníci vychází z profesionálního vztahu mezi nimi a dětmi. K výchovným prostředkům patří i využívání běžných situací a interakcí mezi dětmi. Pracovníci a dobrovolníci využívají při své práci s klienty také zážitkovou pedagogiku. Zážitková pedagogika je definovaná jako výchova zážitkem. Jde o výchovné postupy, založené na prožitku a zkušenosti.¹²⁸

¹²⁷ Informace získané z neformálních rozhovorů se sociálními pracovníci a dobrovolníky z komunitního centra Cheiron T ze dne 2.2 2017.

¹²⁸ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 79 ISBN 80-7178-711-6.

Volnočasové programy jsou voleny tak, aby jednotlivé aktivity podporovaly všestranný rozvoj dítěte. Prohlubují sociální schopnosti a výrazně přispívají k prevenci nežádoucích jevů v chování dítěte a výchovných problémů. Zároveň přináší možnost vytvoření vztahu důvěry mezi pracovníkem a dítětem. Důležitou součástí práce s dětmi jsou komunitní kruhy. V jejich rámci se děti učí komunikovat, vzájemně si naslouchat, řešit vzniklé problémy a hledat cesty ke společnému soužití.¹²⁹

3.1.3 Doučování

Doučování probíhá každou středu. Dítě se však musí předem domluvit a zapsat k jednomu pracovníkovi. Na každého pracovníka mohou být zapsané dvě děti na stejný časový úsek. Děti si většinou přináší úkoly ze školy, a ty jsou s nimi vypracovávány. Pokud dítě chodí pravidelně, pracovníci postupem času zjistí jeho slabá místa a ta se snaží posílit. Pracovníci připravují pro daného klienta pracovní listy, cvičí s ním přednes básně, či čtení. V doučování hrají někdy roli individuální plány, kdy si dítě například stanoví, že chce přečíst do konce roku 5 knih, nebo umět malou násobilkou. Motivací pro děti může být i motivační tabule. Za každý úkol, který dítě vypracuje, dostává hvězdičku. Na konci měsíce je vyhodnocení a vítěz dostane nějakou menší odměnu. Občas bývá odměnou přenocování v komunitním centru spolu s dalšími dětmi. Tato forma odměny je u dětí obzvláště motivační. Při doučování pracovníci využívají nejrůznější pedagogické metody, například zážitkovou pedagogiku. V rámci ní se snaží mimo jiné trávit čas venku a zažívat v praxi poznatky například z přírodovědy a zeměpisu či dějepisu. Dále spolu s klienty pracovali s kosmickými příběhy z montessori pedagogiky. Kosmické příběhy přibližují poznání vesmíru a planet ve sluneční soustavě. Zajímavými metodami, které jsou využívány hlavně k rozvoji slovní zásoby a komunikační zdatnosti jsou metody norská grunnlaget a metoda instrumentálního obohacení. Norská metoda grunnlaget je vhodná pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Pojmové učení děti učí základní pojmy. Metoda instrumentálního obohacení učí děti pracovat s instrumenty, s obrázky, se slovy, se slovní zásobou, na základě slov rozvíjí myšlení dětí.¹³⁰

¹²⁹ Srov. *Výroční zpráva*. Cheiron T, o.p.s, 20015, s. 10-11.

¹³⁰ Informace získané z neformálních rozhovorů se sociálními pracovníky a dobrovolníky z komunitního centra Cheiron T ze dne 2.2 2017.

3.2 Komunitní centrum Máj České Budějovice

Komunitní centrum Máj je jedním z nejmladších v jihočeském regionu. Je zařazeno v rámci regenerace panelového sídliště z 80. minulého století. Projekt budovy byl zadán do soutěže v roce 2010. Samotná stavba pak byla realizována v letech 2013-2014. Objekt komunitního centra je určen pro služby sociální péče zaměřené na děti a mládež - mateřské centrum, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, středisko primární prevence, dále sociální poradenství, doplňkovou funkcí je služebna městské policie.¹³¹

Komunitní centrum by mělo představovat místo setkání všech věkových generací pod jednou střechou. Je umístěno uprostřed sídliště, čímž je umožněna dostupnost pro klienty. Celý vznik střediska, od nápadu po zrealizování budovy, trval 5 let. Komunitní centrum má i své logo a heslo. Logem jsou tři různě barevné spirály stočené do jedné, nad níž je nápis Komunitní centrum. Symbolizují interakci různých věkových skupin. Pod spirálou se nachází logo „žijeme společně“, viz příloha 8.¹³²

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže v Českých Budějovicích je jednou ze složek komunitního centra a jedním z devíti salesiánských středisek v České republice. Salesiáni v tomto městě působili již od roku 1980, ale jen neoficiálně. V roce 1990 jim byla svěřena pod správu farnost Čtyři Dvory. Zde se nacházel i bývalý františkánský kostel sv. Vojtěcha. K objektu patřila i přilehlá budova. O rok později zde vzniklo salesiánské středisko mládeže. Zapsáno do sítě škol a školských zařízení bylo roku 1999.¹³³ Mezi lety 1997-1998 došlo k částečné rekonstrukci a modernizaci budovy.¹³⁴

Salesiánské středisko mládeže je definováno jako nezisková organizace s právní formou školská právnická osoba a zároveň jako poskytovatel registrované sociální služby nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, takže čerpá provozní dotace MŠMT

¹³¹ Srov. KRATOCHVÍL, J. *Komunitní centrum máj*. [online] 2016. [cit. 15.3 2016] dostupné na WWW: <<http://www.archiweb.cz/buildings.php?type=22&action=show&id=4725>>.

¹³² Informace z rozhovorů s pracovníci a dobrovolníky ze salesiánského střediska mládeže ze dne 10.2 2017.

¹³³ Srov. VÁŇOVÁ, J.; KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu: příručka pro spolupracovníky v salesiánských dílech v ČR*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2002, s. 18-19.

¹³⁴ Srov. *Výroční zpráva SaSM-DDM*. 2016. s. 1.

a účelovou dotaci z MPSV na sociální službu. Finance takto získané však nepokryjí veškeré náklady střediska, proto jsou odkázáni na podpůrné zdroje, jako je státní správa, místní samosprávy, nadace, firmy a soukromé osoby.¹³⁵

Logem salesiánského střediska mládeže jsou 4 domečky, mají symbolizovat čtvrt ve které se nachází, a to Čtyři Dvory. V každém domečku je zobrazen jeden symbol, správný znak oratoře (hra, domov, duchovní rozvoj, vzdělání), viz příloha 9.¹³⁶

Cílem střediska je vytvořit bezpečné, podnětné a moderní prostředí s harmonickou a rodinnou atmosférou, kam každý rád přichází. Pracovník střediska je takový, který přijal salesiánský styl práce a je stabilní, spokojený a otevřený. Uživatel je takový, který je poctivým, vzdělaným a dobře vychovaným občanem a je pozitivně ovlivněn křesťanskými hodnotami. Organizace by měla být flexibilní, finančně a personálně stabilní, veřejně známá a uznávaná, která také spolupracuje se salesiány a veřejnou správou na místní i celorepublikové úrovni. V neposlední v řadě je cílem realizace duchovního, pedagogického a sociálního rozměru ve všech programech v souladu se salesiánským stylem práce.¹³⁷

Poslání střediska - „*Jsmo Salesiánské středisko v Českých Budějovicích, nabízíme volnočasové aktivity především dětem a mladým lidem. V duchu křesťanských hodnot je vychováváme, vzděláváme a pomáháme jim v obtížných životních situacích. Naším cílem je samostatný a spokojený člověk, připravený na budoucnost.*“¹³⁸

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže se věnuje dětem a mládeži od 3-26 let. Podobně jako v jiných zařízeních pro volný čas dětí a mládeže, také v SaSM se výchovné působení odehrává na poli různých organizačních forem práce. VPPP uvádí

¹³⁵ Srov. *Financování*. [online] 2016. [cit. 14.5 2016] dostupné na WWW: <<http://www.sasmcb.cz/financovani-a-projekty/>>.

¹³⁶ Srov. *Význam loga*. [online] 2016. [cit. 14.5 2016] dostupné na WWW: <<http://www.sasmcb.cz/o-nas/cile-a-poslani/>>.

¹³⁷ Srov. MATĚJKOVÁ, L. *Vliv sociálních služeb na uživatele nízkoprahového zařízení*. České Budějovice, 2016. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí práce V, Zvánovcová. s. 9.

¹³⁸ *Cíle a poslání*. [online] 2016 [cit. 14.5 2016] dostupné na WWW: < <http://www.sasmcb.cz/o-nas/cile-a-poslani/>>.

následující programy: „nízkoprahové nebo otevřené kluby pro děti a mládež (oratoř, klub), zájmové kroužky, kluby maminek, práce s dobrovolníky, vzdělávací programy, sociální programy pro různé cílové skupiny, terénní práce, doučování, příležitostná činnost.“¹³⁹

Vzájemně proplétají činnost pedagogickou, sociální a duchovní. Otevřené kluby jsou rozděleny do dvou částí: na pedagogické programy a nízkoprahový klub Oráč. Pod pedagogické programy spadají Předškolní klub, Oratoř, Doučování 1. stupeň, Doučování 2. stupeň, Rodinný klub, Sídliště a Tematické programy. NZDM Oráč je veden jako registrovaná sociální služba. Další skupinou, se kterou salesiánské středisko pracuje, jsou rodiče dětí, které dochází do střediska.

3.2.1 Pedagogické programy v salesiánském středisku mládeže- DDM

Salesiánské středisko má ve své činnosti přímo programy, zaštitěné pedagogickými pracovníky s pedagogickým vzděláním. Jsou vedle zájmových kroužků jednou z uživatelsky nejnavštěvovanějších činností. Zároveň jsou specifické oproti aktivitám jiných volnočasových středisek. Práce dále bude popisovat dva z těchto programů, a to Doučování pro první stupeň a Oratoř. V další podkapitole budou srovnány s pedagogickou prací komunitního centra Cheiron T.

Pedagogickými metodami charakteristickými pro salesiánské středisko jsou preventivní systém Dona Boska, Animace a zážitková pedagogika a další.

Sami pracovníci a dobrovolníci uvádějí jako pedagogické metody vztah s klientem, přátelské prostředí, laskavost a optimismus, dále zmiňují důležitou roli výchovného prostředí. Libor Macák uvádí několik zajímavých zjištění z jím provedeného výzkumu několika salesiánských středisek. Z něj vyplývá, že důležitým prvkem je výchovný vztah mezi účastníkem a pracovníkem, ale jeho pojetí a význam se v rámci jednotlivých středisek liší.¹⁴⁰

¹³⁹ Srov. *Výchovně pastorační projekt provincie*. 2007, s. 26.

¹⁴⁰ Srov. MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích v České republice*. České Budějovice, 2009. Diplomová práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M, Kaplánek. s. 78.

Další z uvedených pedagogických metod je princip asistence. „*Princip asistence (z lat. assistere = stát na blízku) spočívá v neustálé aktivní přítomnosti vychovatelů mezi mládeží, přičemž vychovatel nevystupuje primárně jako pedagogický dozor, nýbrž jako starší přítel, kamarád, oživovatel (animátor) jednotlivých činností.*“¹⁴¹

Neopominutelnými prvky, na něž Macák poukazuje, jsou tedy participace, osobní přístup asistence a spolupráce. Otevřenou práci zmiňuje v souvislosti se salesiánskou prací jako zúženou formu tak, aby odpovídala principům otevřenosti.¹⁴²

3.2.2 Oratoř

Oratoř je volnočasovou hrou pro děti ve věku 6-13 let. Probíhá dvakrát týdně hodinu a půl. Navazuje na doučování v pondělí a ve středu. Program funguje na bázi dobrovolnosti, je zdarma. Podmínkou pro vstup je dodržování pravidel. Děti si mohou vybrat v rámci možností střediska, jakou chtějí aktivitu, nabízeny jsou například keramika, výtvarné či sportovní aktivity, společenské deskové hry, kulečnick. Jednou za měsíc si pracovníci připravují tematický program, například maškarní, nebo oslavu Dona Boska. Témata se volí s ohledem na uživatele, aby pro ně byla zajímavá a aktuální. Na běžných oratořích v jednotlivých místnostech jsou pro uživatele připraveny různé aktivity. Ve výtvarné místnosti například tvoří masky, malují lidskou postavu atd. V tělocvičně je připravená trampolína, florbal, vybíjená. V každé místnosti je nějaký pracovník či dobrovolník. Zvládají i pružně reagovat, pokud děti přijdou s požadavkem jiné hry a podobně. Děti mohou zcela volně přecházet mezi jednotlivými aktivitami.¹⁴³ Jednou v týdnu je možnost navštívit i hudebnu. Zde mohou děti a mládež rozvíjet hudební nadání.¹⁴⁴

¹⁴¹ MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích v České republice*. České Budějovice, 2009. Diplomová práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M, Kaplánek. s. 79.

¹⁴² Srov. MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích v České republice*. České Budějovice, 2009. Diplomová práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Kaplánek. s. 89.

¹⁴³ Informace z neformálních rozhovorů s pracovníci a dobrovolníky ze salesiánského střediska mládeže ze dne 10.2.2017.

¹⁴⁴ Srov. *Výroční zpráva SaSM-DDM*. 2016, s. 5.

Oratoř je považována za jednu ústředních činností střediska. Oratoř by měla být pro všechny příchozí založena na čtyřech principech, a to domova, hřiště, školy a farnosti.¹⁴⁵ Škola je tvořena jako prostor pro vzdělání, ve volném čase se může jednat o rozvoj zájmů či samostatnosti. Domov představuje vřelé přijetí každého příchozího. Má spoluodpovědnost za prostor a může se podílet na programové nabídce. Snaží se zachovávat přijatelné vztahy. Farnost představuje možnost člověka setkat se s evangeliem. Nikomu není odepřen prostor pro spirituální rozvoj. Hřiště znamená radostné setkání s přáteli při hře dětí a mladých lidí, která je přirozenou součástí jejich života.¹⁴⁶

Na oratoři jsou jasně daná základní pravidla, která se spolu s dětmi tvoří na začátku školního roku. V průběhu roku je vyžadováno důsledné dodržování pravidel. „*Občas to působí, že jsme přísní, ale ona se nám ta důslednost ukazuje jako správná. Děti potřebují mít jasně stanovené hranice. Když přichází z domova s nejasně nastavenými hranicemi, jsou nejistí a nesebevědomí. Pokud jasně vědí kde mají hranice, pak se v prostředí, například na oratoři, cítí v bezpečí a vrací se a mohou se nerušeně bavit a rozvíjet.*“¹⁴⁷

Salesiánští pracovníci používají k dosažení svých cílů v oratoři velké množství metod, čerpají z pedagogiky volného času (animace, otevřená práce), teorie sociální práce i pastorační teologie. Používají je s ohledem na několik faktorů. Těmi jsou cílová skupina uživatelů, schopnosti, zkušenosti a vzdělání pracovníků, obvyklé metody v dané oblasti, vlastní projekt.¹⁴⁸

Jedním ze specifíků salesiánské pedagogiky, které prostupuje celým střediskem, je takzvaný preventivní systém Dona Boska. Don Bosko však nikdy nenapsal žádné

¹⁴⁵ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*. Vyd. 1, Praha: Portál, 2012, s. 20. ISBN 978-80-262-0126-7.

¹⁴⁶ Srov. SKLENÁŘ, M. *Salesiánská výchova do kapsy: pro animátory a dobrovolníky, kteří se inspirojí přístupem sv. Jana Boska*. Praha: Salesiánská asociace Dona Boska, 2012, s. 20. ISBN nenalezeno.

¹⁴⁷ Neformální rozhovor s pracovnící L. Kolářová salesiánského střediska mládeže dne 10. 2. 2017.

¹⁴⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*. Vyd. 1, Praha: Portál, 2012, s. 73. ISBN 978-80-262-0126-7

četnější ucelené a systematické pedagogické dílo, v němž by výchovný systém podrobně popsal. Základní charakteristiky preventivního systému načrtl v roce 1877 v krátkém spisu *Trattatello sul sistema preventivo*.¹⁴⁹

*„Preventivní systém vycházející z italského prostředí je naplněn hodnotami jako je náboženství, ale i snaha o výchovu respektující přirozenost, autonomii a možnosti dítěte.“*¹⁵⁰

Výraz preventivní, resp. prevence, pochází z latinského „*praevenio*“, což se překládá jako jít napřed, předejít, předstihnout, ale také zabránit či překazit.¹⁵¹

Obecně je tedy prevence chápána jako něco, co má něčemu předcházet, před něčím chránit. V *Pedagogickém slovníku* je tento termín více specifikován jako „*soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejm. onemocnění, poškození, sociálně patologickým jevům.*“¹⁵²

Preventivní systém je tak nazván z důvodu jeho určení předcházet negativním společenským jevům. Je založen na motivaci a důvěře mezi vychovatelem a uživatelem. Zároveň jsou stanovena pravidla, která částečně omezují osobní svobodu jednotlivce. Preventivní systém je založen na třech principech, často nazývaných též pilíře preventivního systému: rozum, náboženství a laskavost. „*Slovem rozum označoval výchovu na základě dialogu, při němž apeloval na svobodnou vůli svých svěřenců. Náboženství pro něj znamenalo opravdový vztah k Bohu, který se projevoval ve třech rovinách: bázeň Boží, přijímání svátostí a obětavost pro druhé. Laskavost (amorevolezza) vychovatele znamenala účast na lásce Boží a spojení lásky afektivní s láskou efektivní.*“¹⁵³ Dalšími prvky, na nichž stojí preventivní systém, jsou rodinnost,

¹⁴⁹ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jana Bosca*. Bratislava: Don Bosco, 2005, s. 15. ISBN 80-8074-022-4.

¹⁵⁰ KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. samizdat s. 2.

¹⁵¹ Srov. KÁBRT, J. a kol. *Praevenio*. In *Latinsko-česky slovník*. 2. vyd. Praha: SPN, 1970, s. 339.

¹⁵² PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Prevence*. In *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 178, 80-7178-772-8.

¹⁵³ KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*. Vyd. 1, Praha: Portál, 2012, s. 31. ISBN 978-80-262-0126-7.

asistence, věrohodnost a autorita, láska vychovatele, veselost, optimismus, pohostinnost, náboženská praxe, výchovné a pastorační společenství. Prvky se navzájem různě doplňují a překrývají.

Z preventivního systému pak vychází další specifická metoda práce s dětmi, a to výchova na základě osobních vztahů. Hlavní roli hraje vychovatel, tedy lépe řečeno to, jakou má osobnost. Záleží na tom, aby pracovník pouze nebyl mezi uživateli, ale byl s nimi přítomen i duchem a účastnil se aktivit spolu s nimi. Na programu oratoře je snaha všech pracovníků i dobrovolníků vytvořit přátelskou, příjemnou a optimistickou atmosféru. K tomu se přidává další znak salesiánské výchovy, a tou je intenzivní komunikace. Díky ní se tvoří trvalý vztah.¹⁵⁴

Otevřená práce s mládeží má v salesiánských střediscích svá specifika. Má stejné kategorie jako normální otevřená práce, ale liší se ve vysvětlování a pojmání těchto kategorií. Otevřenost obsahu v salesiánských střediscích znamená pestrost a ochotu pracovníků realizovat různé aktivity, a to i vysloveně „sekulární“, tedy takové, které jsou zcela neutrální vůči náboženství. Salesiáni také zachovávají politickou neutralitu. Otevřenost organizační formy není v salesiánských zařízeních zcela naplněna, protože většinou existuje jakási evidence účastníků. Otevřenost zájmům mládeže díky jejich výchovnému zaměření je pouze relativní. Požadavkem ovšem zůstává transparentnost výchovných cílů, jejichž naplnění je možné pouze na základě svobodné participace účastníka, nikoli na základě manipulace. Otevřenost vůči veřejnosti není konstantním stavem, ale je to znak, který se v konkrétních podmínkách dynamicky vyvíjí.¹⁵⁵

Další metodou, kterou salesiáni využívají, je animace. Je to metoda nedirektivní pedagogiky, kdy hlavním subjektem je dítě nebo mladý dospělý. Animátor je přítomen a provází uživatele situacemi všedního života. Snaží se ho motivovat k aktivní činnosti a tyto zkušenosti pak přenést do běžného života. Animace je tedy jedním z modelů práce s neorganizovanou mládeží.

¹⁵⁴ Informace z neformálních rozhovorů s pracovníky a dobrovolníky ze salesiánského střediska mládeže ze dne 10.2.2017.

¹⁵⁵ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*. Vyd. 1, Praha: Portál, 2012, s. 74. ISBN 978-80-262-0126-7.

Od počátku 70. let se střetávají a doplňují teorie salesiánské pastorace a kulturní animace. Animace je odvozena z latinského slova anima, tedy duše. Animace znamená oduševňování či ožívování, pokud duši bereme jako náhradu za život. Nejuchopitelnější vysvětlení je, že animace je probouzení nadšení. Není snadné určit, kdy se objevil princip animace, už od pradávna tu byli lidé, kteří dokázali usnadnit komunikaci a participaci na kulturním a společenském dění.¹⁵⁶

„Termín animace známe především ze spojení animovaný film, kde animátor oživuje, vdechuje život loutkám nebo obrázkům. Při sledování takového filmu však animátora nikdy vlastně nevidíme: vše se děje jakoby samo. Víme však, že právě animátorova dovednost umožnila celé dění.“¹⁵⁷ Při odhlédnutí od animovaného filmu se animace objevuje v mnoha oblastech práce s lidmi: v rekreační turistice, ve školním vyučování, v sociální práci i v pedagogice volného času.

Animace je formou pedagogické práce, založenou hlavně na vztazích. Pedagogický slovník definuje animaci jako „výchovnou metodu založenou na nedirektivních a akčních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii.“¹⁵⁸ Z citace vyplývá, že animace je stavěna na participativních metodách práce a snaží se tak předávat zodpovědnost a aktivitu samotnému účastníkovi. Cílem animátora je tak předat schopnost volit, rozhodovat a plánovat volnočasové aktivity, přímo samotným klientům.¹⁵⁹ V animaci můžeme nalézt princip uschopnění člověka tak, jak jej používá sociální práce. Animátor pracuje s dynamikou skupiny. Postupně předává zodpovědnost a aktivitu samotným účastníkům. Zajímavý je i pohled, kdy za cíl kulturní animace je považována

¹⁵⁶ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času: projekt budoucnosti nebo slepá ulička?* Pedagogika.

č. 1., s. 14, [online] 2010 [citováno 12.12. 2016] dostupné na [www: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=957&lang=cs>](http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=957&lang=cs).

¹⁵⁷ PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 77. ISBN 80-7178-711-6.

¹⁵⁸ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd., Praha: Portál, 2001. s. 17 ISBN 80-7178-579-2.

¹⁵⁹ Srov. SÝKORA, J. *Pedagogika volného času*. Universita Hradec Králové pedagogická fakulta, skriptum, s. 10.

enkulturace. „*Enkulturation je universální kulturní proces, který funguje v jedné každé konkrétní kultuře a v životě jednoho každého individuálního nositele kultur.*“¹⁶⁰ Enkulturation znamená adaptivní začleňování jednotlivců do příslušné etnické kultury, do jejího jazyka a do jejich tradic. Může probíhat jako fundamentální v období dětství, ale může jít i o celoživotní proces učení.¹⁶¹

V pedagogice volného času se nachází několik druhů animací. Jedním z nich je koncepce kulturní animace. Ta má sice svůj původ ve francouzské (sociálně-kulturní) animaci, ale přitom je silně ovlivněna jak vývojem animace v Itálii, tak i silným zakotvením v židovsko-křesťanské tradici a v salesiánské výchovné praxi. Proto je užitečné poznat historické pozadí vzniku kulturní animace, tzn. vývoj myšlenky animace v Itálii od 60. let 20. století, jak se ji snaží přiblížit autoři Mario Pollo a Marina De Rossiová. Významným odborníkem, přispívajícím do koncepce kulturní animace, se stal salesián Riccard Tonelli.¹⁶²

V návaznosti kulturní animace na křesťanskou teologii je specifický pohled zejména v důrazu na potřebu osvobození (formou vykoupení) člověka. Zdůrazněn je i zvýšený zájem o *vzájemnost výchovného vztahu* mezi vychovatelem a mladým člověkem. V tom můžeme vidět i přímou spojitost kulturní animace s výchovnou metodou zakladatele salesiánů Dona Boska.¹⁶³

V praktickém využití v pedagogické sféře volného času je potřeba brát v potaz čtyři výchovné principy. Přístup animátora vůči životnímu stylu dítěte či mladého člověka, by měl být zralý. Animátor by měl mít odbornou způsobilost. Měl by být citově

¹⁶⁰ SOLDÁTOVÁ, M. *Salesiánská pedagogika a její vývoj v ČR po roce 1989*. České Budějovice, 2017. Bakalářská práce. Jihočeská Universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M, Kaplánek. s. 29.

¹⁶¹ Srov. SOLDÁTOVÁ, M. *Salesiánská pedagogika a její vývoj v ČR po roce 1989*. České Budějovice, 2017. Bakalářská práce. Jihočeská Universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M, Kaplánek. s. 29

¹⁶² Srov. Kaplánek, M. *Animace: Studijní text k předmětu Animace jako výchovná metoda*. České Budějovice: Jihočeská Universita, 2012, s. 22.

¹⁶³ Srov. Kaplánek, M. *Animace: Studijní text k předmětu Animace jako výchovná metoda*. České Budějovice: Jihočeská Universita, 2012, s. 22.

vyrovnaný, umějící hledat odpovědi na hraniční otázky. Animátor je schopen vytvořit výchovný vztah mezi ním a vychovávaným. Animátorovi by neměla scházet schopnost vidění lepších stránek každého člověka, které by měl umět pomoci rozvinout. Animátor by měl používat empiricko-kritický model plánování a aplikovat strategické plánování na výchovný proces. Musí umět vycházet ze znalostí reality a využívat situace cílové skupiny. Skupina by se měla stát výchovným prostředím, kde je umožněn rozvoj všech účastníků. Animátor by měl poskytovat účastníkům prostor, aby mohly probíhat interakce ve skupině a zasahovat do procesu vývoje skupiny tak, aby se stala pozitivně formujícím prostředím.¹⁶⁴

3.2.3 Doučování pro první stupeň

Doučování probíhá nově na dvou místech: v komunitním centru Máj a na sídlišti Vltava. V tomto programu je práce velmi individuální. Na jednoho pracovníka či dobrovolníka připadají 2, maximálně 3 děti. Doučování probíhá třikrát týdně v komunitním centru Máj, jednou týdně na sídlišti Vltava. Doučování trvá hodinu. Cílem tohoto programu je prohloubit, zvládnout a uplatnit školní znalosti v reálném životě. Podmínkou účasti na programu je přinesení úkolu či učebnice s aktuálním tématem školního učiva. V rámci doučování si děti vypracovávají domácí úkoly či procvičují znalosti. Když jsou pracovníci požádáni, snaží se dětem vysvětlit látku, kterou dítě ve škole nepochopilo. Využívají k tomu alternativní metody, názorné ukázky nebo různé zábavné hry. Dítě lépe pochopí, co ve škole nezvládlo. Alternativní způsoby jsou používány i při procvičování a prohlubování znalostí. Nadstavbou doučování je spolupráce se školou a s rodinou. Díky tomuto trojúhelníku je možno pomoci rodině například při komunikaci se školou. Zároveň díky komunikaci se školou se pracovníci přímo od vyučujících dozvědí, jaké znalosti a dovednosti je potřeba u dětí rozvíjet. Pak je možné s daným dítětem lépe pracovat. Personálně je tento projekt obsazen vedoucím pedagogem, pomocným pedagogem, dobrovolníky a praktikanty, většinou z řad studentů zdravotně sociální fakulty či teologické fakulty.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Srov. ŠEVČÍKOVÁ, K. *Aplikace preventivního systému Dona Boska v Salesiánském středisku mládeže – domu dětí a mládeže Brno – Žabovřesky*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Masarykova universita v Brně. Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí práce J, Němec. s. 29.

¹⁶⁵ Informace z neformálních rozhovorů s pracovníci a dobrovolníky ze salesiánského střediska mládeže ze dne 10.2.2017.

3.3 Porovnání

Porovnání obou komunitních středisek bude vycházet z poznatků načerpaných v předchozích představení obou center a pedagogické práce v nich. Dále se bude jednat o logická vyvození z těchto poznatků. Některá fakta o komunitních centrech jsou zcela odlišná, v některých jsou si obě centra až nečekaně blízka.

Sociální práce:

- Charakteristika komunitního centra či střediska

Budova Komunitního centra Máj, jako jedno z nejmladší komunitních center, byla vystavěna na popud města uprostřed sídliště. Nemělo však snadné začátky, bylo totiž postaveno na někdejší parkovišti, což mnoho obyvatel z okolí vnímalo negativně. Díky nesouvislé propagaci se ani po dvou a půl letech komunitní centrum nedostalo do celkového povědomí obyvatel Českých Budějovic. Komunitní centrum Cheiron T vzniklo z přání lidí rok po vzniku občanského sdružení. Občanské sdružení vycházelo z požadavku lidí, zjištěného pomocí dotazníkového šetření. Komunitní centrum vznikalo svépomocí jednotlivých členů komunity.

Komunitní centrum Máj se skládá z několika organizací, pracujících s různými věkovými skupinami. Salesiánské středisko pracuje primárně s dětmi a mládeží od 3 do 26 let, zatímco komunitní centrum Cheiron T pracuje se všemi věkovými skupinami jako jedna jediná organizace. Pro děti a mládež ve věku 6-26 let je určen NZDM pro děti a mládež. Dalším velkým rozdílem mezi komunitním centrem Cheiron T a salesiánským střediskem je ve zřizovateli. U Cheironu jím jsou sociální pracovníci, kdežto u salesiánského střediska je to církevní organizace.

Obě dvě organizace nestojí ve své pedagogické i sociální práci osamoceně, ale spolupracují pro obohacení metod a poznatků s dalšími, například komunitní centrum Cheiron T spolupracuje s nadací Člověk v tísni. Salesiánské středisko v Českých Budějovicích spolupracuje s dalšími salesiánskými středisky a organizacemi v Českých Budějovicích

Poskytování sociálních služeb

Salesiánské středisko mládeže má ve svém týmu nejen pedagogické pracovníky, ale i sociální pracovníky, kteří jsou k dispozici i dětem na oratoři. Díky odlišnému pohledu na uživatele se s pedagogy doplňují a navzájem si poskytují zpětné vazby. Tato spolupráce se ukazuje jako velmi obohacující a velmi prospěšná. V komunitním centru Cheiron T jsou pouze sociální pracovníci, ale dobře si uvědomují, že při práci s dětmi a mladými lidmi nestačí jen metody sociální práce, proto se snaží si své vzdělání doplňovat různými vzdělávacími pedagogickými kurzy. Poznatky v nich získané pak využívají u výchovně vzdělávacích aktivit.

Komunitní centrum Cheiron T využívá v rámci klubu pro mladší děti při práci s uživateli hlavně kontaktní práce, situační intervenci, případovou práci, někdy i krizovou intervenci. V salesiánském středisku používají sociální pracovníci hlavně v rámci Oratoře kontaktní práci a případovou práci či poradenství.

Dostupnost a efektivita sociálních služeb

V případě komunitního centra Cheiron T je zaveden propracovaný systém předávání klientů. Pokud chodí dítě delší dobu, nebo věkově přesáhne z jednoho klubu do druhého, komunitní pracovníci si mezi sebou předávají poznatky o klientovi tak, aby mohl být podporován v dalším vývoji. V salesiánském středisku také může klient přejít z věkově nižšího programu do vyššího. Systém předávání mezi jednotlivými pracovníky není tak upotřebitelný. Velmi často totiž pracují s mladšími a staršími uživateli stejní pedagogičtí a sociální pracovníci uživatele znají alespoň částečně z předchozí práce.

Komunitní centrum Cheiron T klub pro děti a mládež ve věku 6-14 má otevřeno 5 dní v týdnu. Salesiánské středisko, věnující se stejné věkové skupině, má program jen třikrát týdně. V pondělí a ve středu je to oratoř. Doučování probíhá třikrát do týdne: v pondělí, úterý a ve středu a ve čtvrtek na sídlišti Vltava.

Salesiánské středisko a komunitní centrum Cheiron T se však od sebe liší použitými metodami i viděním otevřenosti či nízkoprahovosti své práce. Zatím co komunitní centrum Cheiron T pojímá nízkoprahovost

z pohledu sociální práce, Salesiánské středisko si principy otevřenosti upravilo tak, aby odpovídaly co nejvíce otevřené práci, ale aby zároveň vyhověli legislativním požadavkům na principy práce školského zařízení. Děti, které chtějí navštěvovat program oratoře či program doučování, musí přinést rodičem vyplněnou přihlášku. V přihlášce jsou jméno, bydliště a kontaktní údaje na rodiče, pro případ nutného kontaktu. V přihlášce je možnost vypsát také zdravotní omezení, pokud je dítě má. V přihlášce zároveň dávají rodiče souhlas s návštěvou pracovníků a pracovníků střediska ve škole.¹⁶⁶ V komunitním centru Cheiron T mohou děti navštěvovat klub pro mladší děti a doučování i bez vědomého souhlasu rodičů.

V komunitním centru Cheiron T jsou částečně určené programy v jednotlivé dny, například v pondělí výtvarné aktivity a úterý vaření. Oratoř předem stanovený program nemá. Uživatelům je přístupná tělocvična, výtvarná dílna a další aktivity.

V komunitním centru Cheiron T je doučování nastaveno na individuální úrovni. Nanejvýše dvě děti na komunitního pracovníka. Klienti se tak mohou snadněji bez rušení ostatních doučovat a připravovat na školu. V Salesiánském středisku doučování probíhá ve dvou místnostech, rozdělených podle tříd, do kterých klienti chodí. Rozdělení jsou na první a druhou třídu v jedné místnosti a v druhé místnosti od třetí do páté třídy. Na jednoho pracovníka a dobrovolníka připadají maximálně dvě děti.

Pedagogická práce

- Pedagogická činnost prováděná v komunitním centru či středisku, zaměřená na věkovou skupinu dětí a mládeže ve věku od 6- 14 let a její charakteristika (nízkoprahového klubu, otevřeného klubu pro děti a mládež).

Obě dvě organizace pedagogicky pracují s dětmi ve věku do 6-14 let. Jak salesiánské středisko, tak komunitní centrum Cheiron T pořádají doučování. Komunitní centrum v rámci své sociální práce provozuje

¹⁶⁶ Informace z neformálních rozhovorů s pracovníci a dobrovolníky ze salesiánského střediska mládeže ze dne 10.2.2017.

i práci pedagogickou v rámci doučování, ale nelze ji zcela vyčlenit ani z klubu pro mladší děti. Salesiánské středisko má programy čistě pedagogické - jak doučování, tak i oratoř. Neopominutelnou součástí oratoře jsou však i sociální pracovníci, kteří jsou dětem a mladým lidem k dispozici.

Zatímco na programu oratoře se pracovníci setkávají s celou věkovou škálou od 6 do 13 let, v programu pro mladší děti v komunitním centru Cheiron T jevěková skupina 6 až 14 let po většinu času rozdělena do dvou skupin, jen jeden den v týdnu se tyto dvě skupiny prolínají. Rozdělení vzniklo ze dvou důvodů. Prvním bylo nevíтанé přejímání špatných návyků dětmi mladšími od těch starších. Druhým důvodem byly opakované prosby od starších dětí o svůj prostor bez mladších sourozenců, o něž by musely pečovat.

- Pedagogické metody v klubu

V salesiánském středisku pracovníci uvedli jako jeden z pedagogických přístupů důslednost. Důsledným dodržováním základních pravidel dochází dle pracovníků k rozvoji návyků a schopností, které pak děti a mládež přenášejí i do jiných prostředí. Dalším důležitým faktorem pedagogického přístupu je spolupráce mezi vychovatelem a vychovávaným.

Salesiánské středisko využívá jako pedagogické metody preventivní systém Dona Boska, animaci, otevřenou práci s mládeží. V komunitním centru Cheiron T využívají, kromě již zmiňovaného nízkoprahového principu, například pomocnou pedagogickou motivační metodu hvězdičkového bodování. Za určitý počet hvězdiček se mohou děti účastnit například pohádkového přespání v komunitním centru.

V salesiánském středisku se snaží jak u pracovníků, tak u klientů podporovat otevřenost k transcendentnu a respekt k náboženské i kulturní odlišnosti. Což vychází z křesťanských hodnot minulosti i současnosti. V komunitním centru Cheiron T se snaží podporovat hlavně respekt ke kulturní a etnické odlišnosti.

Obě organizace pracují se svými klienty metodami nedirektivní pedagogiky. Snaží se vytvářet příjemné prostředí, vedoucí k dialogu

jak mezi uživateli, tak mezi uživatelem a pracovníky. Snaží se navázat nejen dialog, ale postupem času navázat důvěru mezi uživatelem a pracovníkem a postupně vypracovat profesionální vztah. Obě organizace využívají pro pedagogickou práci participaci, zážitkovou pedagogiku či prvky montessori pedagogiky. V mnohém využívají i poznatky ze speciální pedagogiky či skupinové dynamiky.

- . Pedagogické metody při doučování

Komunitní centrum Cheiron T využívá při doučování různé metody tak, aby děti snáze pochopily učivo, které klasickou metodou při školním frontálním vyučování nepochopily. Používají se například různé prvky z montessori pedagogiky či ze speciální pedagogiky. Velkým pomocníkem bývá i již několikrát zmiňovaná zážitková pedagogika, kdy žák zažívá poznatky na vlastní kůži, například botanické vlastnosti květin poznává uprostřed přírody na reálných květinách. Další používanou metodou je norská metoda Grunnlaget, která pomáhá zlepšovat slovní zásobu a pomáhá s propojením teoretických znalostí vlastností věcí s propojením s reálnými předměty.

Salesiánské středisko využívá při doučování poznatky speciální pedagogiky a zážitkové pedagogiky. Volí se názorné metody práce tak, aby si dítě poznatky lépe zafixovalo. Pro lepší prohloubení poznatků se využívá různých her.

Závěr

Hlavním cílem bylo porovnání pedagogické práce ve dvou vybraných zařízeních pro děti mezi 6. až 14 rokem. Byla vybrána dvě komunitní centra - komunitní centrum Cheiron T a komunitní centrum Máj. Pro lepší srovnání byla u komunitního centra zvolena jen jedna ze složek, a to salesiánské středisko pro mládež – DMM. V obou případech byl brán hlavní zřetel na pedagogické programy a výchovně vzdělávací činnosti pro děti ve věku 6-14 let. K porovnání byly zvoleny dva druhy použitých zdrojů informací, textové a rozhovory s pracovníky. Pro výzkum pedagogické práce s dětmi a mládeží považuji za vhodnější spíše rozhovory než psaný text. Textové zdroje, jako např. výroční zprávy, poskytly pouze základní rámec informací, rozhovory poskytují a doplňují informace z žité praxe konkrétních pracovníků a programů, umožňují do větší hloubky poznání pedagogických metod. Z výzkumu vyplynulo několik základních zjištění. V komunitním centru *Cheiron T pro děti a mládež* v rámci *klubu pro mladší děti i doučování* probíhají výchovně vzdělávací aktivity a činnosti. Program však není primárně pedagogicky zaměřen, a není ani veden pedagogy. V salesiánském středisku pro mládež probíhá *oratoř* určená věkové skupině dětí a mládeže ve věku 6-13. Je uváděna jako pedagogický program, vedený pedagogickými pracovníky. Pedagogické přístupy obou již zmiňovaných pracovišť jsou nedirektivní a v praxi velmi dobře fungují. Pracovníci v nich jsou otevřeni novým přístupům i nápadům a snaží se spolupracovat s dalšími podobnými organizacemi.

Pedagogické metody práce v NZDM a v salesiánském středisku mládeže mají své neodmyslitelné místo. Pomáhají uživatelům trávit svůj volný čas smysluplně a vyvarovat se negativním sociálních jevů. Pedagogičtí a sociální pracovníci mohou uživatelům sloužit jako hodnotové vzory. Vybrané organizace jsou ve svém charakteru částečně odlišné, i když obě pracují se stejnou věkovou skupinou dětí a mládeže nedirektivními způsoby pedagogické práce. Prvním a nejviditelnějším rozdílem vyplývajícím z výzkumu je ten, že Budějovické komunitní středisko je budovou, vzniklou z podnětu městské rady a s mnoha institucemi, zatímco komunitní centrum Cheiron T pro děti a mládež je uceleným a fungujícím projektem komunitní práce.

V úvodu je uvedeno několik motivů k napsání práce. Motivem bylo poznání, jak komunitní centra fungují a jak vypadá metoda komunitní práce. Komunitní centra nemusejí vyrůst v každé oblasti, ve které se metoda komunitní práce používá. Mohou

poskytnout útočiště a volnočasové vybití různých členů komunity. Jsou postavena na principech a hodnotách vycházejících z židovsko - křesťanské tradice. Komunitní práce jako metoda sociální práce je využívanou metodou, ovšem většinou v propojení s dalšími metodami sociální práce. Málo využívaná je jako hlavní metoda v práci s celou komunitou v určité oblasti. Komunitní práce pomáhá dvěma směry. Do vnitřku komunity umí z roztržitého lidského společenství udělat fungující komunitu. Z vnitřku komunity směrem k ostatním spoluobytelům i k místním úřadům zlepšuje vztahy.

Práce popisuje jen jednu výseč širokého pole činností v rámci pedagogické a sociální práce s neorganizovanými dětmi a mládeží. Do budoucna by bylo zajímavé výzkum rozšířit o srovnání s více komunitními centry, například i se zahraničními komunitními centry.

Seznam použitých zdrojů

Akademie devertas, *Metodika práce s dětmi a mládeží v sociálně vyloučených lokalitách*.

BAUMAN, Z. *Úvahy o postmoderní době*. 2. vydání, Praha: SLON, 2006, s. 58 – 59. ISBN 80-86429-11-3.

Frič, P.; Pospíšilová, T. a kol. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. Století*. In Kavan, Š.; Dostál, J. a kol. *Dobrovolnictví: a nestátní neziskové organizace při mimořádných událostech v podmínkách Jihočeského kraje*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012, ISBN 978-80-87472-41-5.

GULOVÁ, L. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-3379-1.

HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, Vydání druhé, Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-262-0030-7.

HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2003, ISBN 80-7290-128-1.

HAVRDOVÁ, Z.; KOSOVÁ, J.; SVOBODOVÁ, J.; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, ISBN 9788087398-326.

HOFBAUER, B. *Východiska, souvislosti, perspektivy*. 2011, s. 29. In: HÁJEK, B. aj. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-262-0030-7.

JANEBOVÁ, R. In *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2008, ISBN: 978-80-254-4001-8.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 2003. In Gulová, L. *Sociální práce, pro pedagogické obory*. Vydání 1. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-3379-1.

JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. a kol. *Děti a Mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úloh pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, ISBN 80-7312-038-0.

- KÁBRT, J. a kol. *Praevenio*. In *Latinsko-česky slovník*. 2. vyd. Praha: SPN, 1970.
- KALAVA, M. *Využití volného času neorganizovanými dětmi a mládeží*. Zlín, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Ústav pedagogických věd. Vedoucí práce A, Masariková.
- Kaplánek, M. *Animace: Studijní text k předmětu Animace jako výchovná metoda*. České Budějovice: Jihočeská Univerzita, 2012.
- Kaplánek, M. *Pastorace mládeže*. Praha: Salesiánská provincie, 1999, ISBN 978-80-904137-2-6.
- KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*. Vyd. 1, Praha: Portál, 2012, ISBN 978-80-262-0126-7.
- KLÍMA, P. a spol. *Kontaktní práce 2. vyd.* Praha: Česká asociace streetwork, 2009, ISBN 978-80-254-4001-8.
- KLÍMA, P. *Pedagogika mimo zdi institucí*. In JEDLIČKA, R. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004, ISBN 80-7312-038-0.
- KNOTOVÁ, D. a kol. *Úvod do sociální pedagogiky*. vyd. 1. Brno: Masarykova Univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7077-6.
- KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. samizdat.
- KOTOVÁ, D. *Pedagogické dimenze volného času*. 2. vyd. Brno: Paido, 2011, ISBN 978-80-7315-223-9.
- KRAUS, B. *Člověk prostředí výchova*. Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2.
- Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3.
- KREJČÍŘOVÁ, O.; TREZNEROVÁ, I. *Malý lexikon sociálních služeb*. 1. Vydání, Olomouc: Univerzita Palackého, 2011, ISBN 978-80-244-2754-6.

LANGMEIER, J.; KERJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání, Praha: Grada, 2012, ISBN 80-247-1284-9.

MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích v České republice*. České Budějovice, 2009. Diplomová práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M, Kaplánek.

MATĚJKOVÁ, L. *Vliv sociálních služeb na uživatele nízkoprahového zařízení*. České Budějovice, 2016. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí práce V, Zvánovcová.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, O. A KOL. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-502-8.

MOTTO, F. *Výchovný systém Jana Bosca*. Bratislava: Don Bosco, 2005, ISBN 80-8074-022-4.

NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce, první vydání*. Brno: Zeman, 2001, ISBN 80-903070-0-0.

PALAŠČAK, P. *Salesiánská výchova do kapsy*. Salesiánská asociace Dona Boska, 2012, ISBN není uvedeno.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Vyd. 4 Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-423-6.

PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-711-6.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd., Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-647-6.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Prevence*. In *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 80-7178-772-8.

PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. 1. Vydání Brno: Masarykova universita, 2002, ISBN 80-210-2033-4.

SAK, P.; SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.

SCHURINGA, L. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Praha: Otevřená společnost ve spolupráci se sdružením FORINT, 2008, ISBN 978-80-87110-08-9.

SKLENÁŘ, M. *Salesiánská výchova do kapsy: pro animátory a dobrovolníky, kteří se inspirují přístupem sv. Jana Boska*. Praha: Salesiánská asociace Dona Boska, 2012, ISBN nenalezeno.

SOLDÁTOVÁ, M. *Salesiánská pedagogika a její vývoj v ČR po roce 1989*. České Budějovice, 2017. Bakalářská práce. Jihočeská Universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M, Kaplánek.

STANIČEK, J.; SYROVÝ, J.; HERZLOG, A. *Definování cílové skupiny v rámci pojetí práce zaměřené na člověka*. In. Klíma spol. *Kontaktní práce*. Druhé vydání Praha: Česká asociace streetwork, 2009, ISBN 978-80-254-4001-8.

SVOBODA, M. *sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. České Budějovice, 2007. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M, Kaplánek.

SÝKORA, J. *Pedagogika volného času*. Universita Hradec Králové pedagogická fakulta, skriptum.

ŠEVČIKOVÁ, K. *Aplikace preventivního systému Dona Boska v Salesiánském středisku mládeže – domu dětí a mládeže Brno – Žabovřesky*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Masarykova universita v Brně. Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí práce J, Němec.

ŠIMÍČKOVÁ - ČIMÍČKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. dotisk 2. Vydání neznámé, Olomouc: Ostravská Universita, 2003, ISBN 80-244-0629-2.

ŠIMKOVÁ, S. *Dobrovolníci mění svět: sborník příkladů dobré praxe*. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2011, ISBN 978-80-87449-15-8.

ŠŤASTNÁ, J. *Když se řekne komunitní práce*. Vydání první, Praha: Universita Karlova v Praze, Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3356-5.

ŠTULÁKOVÁ, L. *Metodika motivačních a podpůrných aktivit pro mládež*, Bílina: Člověk v tísní, 2013, ISBN 978-8087456-39-2.

TOMEŠ, I. *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*. In MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2 Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-331-4.

TWELVETREES, A. In HAVRDOVÁ, Z.; KOSOVÁ, J.; SVOBODOVÁ, J.; VOMLELOVÁ, A. *Mít život ve svých rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2013, ISBN 978-80-8739-83-26.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-308-0.

VÁŽANSKÝ, M. *Základny pedagogiky volného času*. 2. dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001, ISBN 80-86384-00-4.

Výchovně pastorační projekt provincie 2007. Praha: provinciální kapitula, 2007.

Výroční zpráva SaSM-DDM. 2016.

Výroční zpráva, Cheiron T o. p. s. 2015.

Výroční zpráva, Cheiron T o. p. s. 2016.

ZÁŠKODNÁ, H.; MOJŽIŠOVÁ, A. *Psychologické aspekty dobrovolnictví v kontextu sociální práce*. In *Sociální práce Sociální práca: Dobrovolnictví a sociální práce*, 4/11. ročník/ 2011, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, s. 62. ISSN 1213-6204.

Online zdroje

CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ, *Komunitní vzdělávání a vzdělání v komunitních centrech*. [online] c 2016, [cit. 13.3 2016] dostupné na [www](http://www.):

<<http://www.obcanskevzdelavani.cz/komunitni-vzdelavani-vzdelavani-v-komunitnich-centrech>>.

Cíle a poslání. [online] 2016 [cit. 14.5 2016] dostupné na WWW: <<http://www.sasmcb.cz/o-nas/cile-a-poslani/>>.

CIMRMANOVÁ, T. *Management a komunitní sociální práce v neziskovém sektoru.* Praha: Karlova Universita [online]. c 2016, [cit. 13.3 2016] dostupné na WWW: <http://www.htf.cuni.cz/HTF-103-version1-cimrmannova_management.pdf >

Financování. [online] 2016. [cit. 14.5 2016] dostupné na WWW: <<http://www.sasmcb.cz/financovani-a-projekty/>>.

Historie. [online] c 2016 [cit. 14.3 2016] dostupné na WWW: <<http://www.cheiront.cz/cz/historie>>.

KAPLÁNEK, M. *Pedagogické a sociální aspekty práce s neorganizovanou mládeží.* [online] České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2003, [cit. 25. 01. 2017], Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Dostupné na WWW: <old.tf.jcu.cz/getfile/4a62381c7cf20dfc>.

KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času: projekt budoucnosti nebo slepá ulička?* *Pedagogika*, [online], č 1., 2010. [citováno 12.12 2016] dostupné na WWW: <<http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=957&lang=cs>>.

KAPLÁNEK, M. *Základy pedagogiky volného času.* České Budějovice, [online] skriptum pro studijní účely, sestaveno 2009, [cit. 15. 11 2016] dostupné na WWW: <old.tf.jcu.cz/getfile/02157c892ff5d86c>.

KRATOCHVÍL, J. *Komunitní centrum máj.* [online] 2016. [cit. 15.3 2016] dostupné na WWW: <<http://www.archiweb.cz/buildings.php?type=22&action=show&id=4725>>.

Logo komunitního centra Chieron T pro děti a mládež [online] [cit. 15.2 2018] dostupné na WWW: <<https://www.cheiront.cz/cz/ke-stazeni/logo-cheironu>>

Logo komunitního centra Máj [online] [cit. 15.2 2018] dostupné na WWW: <<http://www.sasmcb.cz/objekty/komunitni-centrum-maj/>>

Logo salesiánského střediska pro mládež – DDM [online] [cit. 15.2 2018] dostupné na WWW: <<http://www.sasmcb.cz/objekty/komunitni-centrum-maj/>>

O nás. [online] c 2016 [cit. 14.3 2016] dostupné na WWW: <<http://www.cheiront.cz/cz/o-nas>>.

Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM). [online] Praha: Česká asociace streetwork, 2008, [cit. 5. 12 2016] dostupné na WWW:<http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=202>.

Principy.[online] c 2016 [cit. 14.3 2016] dostupné na WWW:<<http://www.cheiront.cz/cz/o-nas/verejny-zavazek>>.

Společností sociálních pracovníků. *Etický kodex sociálního pracovníka České republiky.* [online] 1995 [cit. 15.2 2018] dostupný na WWW: <http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesn%C3%AD%20svaz_verII.pdf>

Význam loga. [online] 2016. [cit. 14.5 2016] dostupné na WWW: <<http://www.sasmcb.cz/o-nas/cile-a-poslani/>>.

Legislativní zdroje

vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách dostupný (vyhláška 505), ve znění platné k 29. 11. 2006.

zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve platném znění k 31.03.2006.

zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů (zákon o sociálních službách), ve znění platnému k 31. 03. 2006.

zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů(zákon o dobrovolnické službě), ve platném znění k 24. 05. 2002.

zákon č. 2004/563 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů(zákon o pedagogických pracovnících), ve platném znění k 10.11.2004.

zákon č. 561/2004 Sb., o školských zařízeních o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění platné k 10. 11. 2004.

zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně některých zákonů(zákon o obecně prospěšných společnostech), ve platném znění k 30. 10. 1995.

zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění platnému k 24. 05. 2002.

Seriálové zdroje

„*Health Behaviour in SchoolAgedChildren*“ *Dotazník zdravotního chování žáků vypracovaný koordinacním pracovištěm Světové zdravotnické organizace.* In KOŘÍNKOVÁ,

V.; NĚMEC, J. *Volný čas ve výzkumném diskursu v konsekvencích témat sociální pedagogiky.* IN *Sociální pedagogika*, ročník 5, číslo 1, duben 2017. ISSN 1805-8825.

HLADÍK, J. *Informace: Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice na poli pedagogickém a sociálním,* In *Sociální pedagogika / Social Education.* Zlín: Univerzita Tomáše Bati, [online]. Ročník 2, číslo 2, listopad, 2014, [cit. 12.3 2015]. ISSN 1805-8825 dostupné na WWW: <http://soced.cz/wp-content/uploads/2014/11/INFORMACE_Asociace-vzd%C4%9Blavatel%C5%AF-v-soci%C3%A1ln%C3%AD-pedagogice_-Final.pdf>.

JABŮRKOVA, V. *Komunitní práce umožňuje aktivní účast na řešení vlastních problémů.* In Bajner, P. *Sociální práce, Sociální práca: komunitní práce.* Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 3/2004, ISSN 1805-885X.

KOŘÍNKOVÁ,V.; NĚMEC, J. *Volný čas ve výzkumném diskursu v konsekvencích témat sociální pedagogiky.* Ročník 5, číslo 1, duben 2017, ISSN 1805-8825.

KULHAVÝ, V. *Posílení sociálně vyloučených: sociální práce s komunitou.* IN BAJNER, P. *Sociální práce, Sociální práca: komunitní práce.* Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 1/ 2016, ISSN 1805-885X.

Přílohy

Příloha 1

„(1) Nizkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.¹⁶⁷

¹⁶⁷ zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů (zákon o sociálních službách), ve znění platnému k 31. 03. 2006.

Příloha 2

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

c) sociálně terapeutické činnosti,

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.¹⁶⁸

¹⁶⁸ zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů (zákon o sociálních službách), ve znění platnému k 31. 03. 2006.

Příloha 3

„§ 28

(I) Školy a školská zařízení vedou podle povahy své činnosti tuto dokumentaci:

a) rozhodnutí o zápisu do školského rejstříku a o jeho změnách a doklady uvedené v § 147,

b) evidenci dětí, žáků nebo studentů (dále jen "školní matrika"),

c) doklady o přijímání dětí, žáků, studentů a uchazečů ke vzdělávání, o průběhu vzdělávání a jeho ukončování,

d) vzdělávací programy podle § 4 až 6,

e) výroční zprávy o činnosti školy,

f) třídní knihu, která obsahuje průkazné údaje o poskytovaném vzdělávání a jeho průběhu,

g) školní řád nebo vnitřní řád, rozvrh vyučovacích hodin,

h) záznamy z pedagogických rad,

i) knihu úrazů a záznamy o úrazech dětí, žáků a studentů, popřípadě lékařské posudky,

j) protokoly a záznamy o provedených kontrolách a inspekční zprávy,

k) personální a mzdovou dokumentaci, hospodářskou dokumentaci a účetní evidenci a další dokumentaci stanovenou zvláštními právními předpisy.¹⁶⁹

¹⁶⁹ § 28 Zákon č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve platném znění k 10. 11 2004.

Příloha 4

„§ 2

(1) Dobrovolnickou službou je činnost, při níž dobrovolník poskytuje

a) pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase,

b) pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně

a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a), nebo

c) pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.

(2) Za dobrovolnickou službu uvedenou v odstavci 1 se nepovažuje činnost týkající se uspokojování osobních zájmů, anebo je-li vykonávána v rámci podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti anebo v pracovněprávním vztahu, služebním poměru nebo členském poměru.

(3) Dobrovolnická služba je podle své povahy krátkodobá nebo, je-li vykonávána po dobu delší než 3 měsíce, dlouhodobá.¹⁷⁰

¹⁷⁰ § 2 zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve platném znění k 24. 05. 2002.

Příloha 5

„Etický kodex sociálního pracovníka České republiky

Preambule

1. Sociální práce je profese a akademická disciplína, která podporuje sociální změnu, sociální rozvoj, řešení problémů v mezilidských vztazích, sociální rovnost, posílení a zmocnění osob v nepříznivé sociální situaci. Ústředními jsou pro sociální práci principy sociální spravedlnosti, respektování lidských práv, osobnosti jedince, rozmanitosti skupin a jejich specifík.

2. Etický kodex sociálních pracovníků České republiky (dále jen kodex) vychází z Všeobecné deklarace lidských práv, z Listiny základních práv a svobod České republiky, ze Zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách a navazuje na zásady etiky sociální práce definované Mezinárodní federací sociální práce.

3. Je nejen posláním, ale i povinností sociálního pracovníka vykonávat sociální práci svědomitě, zodpovědně, iniciovat spolupráci multidisciplinárních týmů a dodržovat při výkonu této profese nejvyšší možné standardy profesionality v souladu s právními předpisy a dostupnými vědeckými poznatky.

4. Závazek k respektování etiky sociální práce je základním aspektem kvality výkonu sociální práce. Etické povědomí je zásadní a neoddělitelnou součástí profesní činnosti každého sociálního pracovníka.

5. Hlavním cílem kodexu je snaha o naplnění sociální práce, tak jak je uvedena v mezinárodní definici Mezinárodní federace sociálních pracovníků a Mezinárodní asociace škol sociální práce (IFSW/IASSW) z roku 2014. Kromě toho kodex upravuje pravidla zodpovědnosti a etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke: o klientovi sociální služby; o zaměstnavateli, u kterého vykonává sociální práci; o kolegům v sociální práci; o profesi a odbornosti sociálního pracovníka; o společnosti.

6. Respektování a dodržování kodexu je v zájmu rozvoje etiky sociální práce jako profese a odborného růstu každého sociálního pracovníka bez ohledu na členství ve výše uvedených profesních organizacích. 1. Hodnoty sociální práce Sociální práce je dynamicky se rozvíjející profese založena na hodnotách sociální změny, sociální rovnosti, lidské důstojnosti a mezilidských vztazích.

1.1 Lidská důstojnost

Sociální pracovník přistupuje ke každé osobě důstojně, s ohledem na individuální rozdíly a v kontextu respektování a dodržování lidských práv. Podporuje vlastní zodpovědnost a autonomii každé osoby s ohledem na nejen individuální potřeby osoby, ale i její možnosti, schopnosti a dovednosti.

1.2 Sociální změna

Sociální pracovník zajišťuje každé osobě rovný přístup ke srozumitelným informacím a potřebným zdrojům. Podporuje osobu v procesu rozhodování, dosažení sociální změny a vyřešení nepříznivé sociální situace. Vytváří každé osobě rovné podmínky pro poskytování a využívání sociální služby.

1.3 Sociální rovnost

Sociální pracovník zajišťuje rovnost každé osobě bez ohledu na původ, barvu pleti, rasu, etnickou příslušnost, národnost, jazyk, věk, pohlaví, rod, sexuální orientaci, zdravotní stav, náboženské vyznání, politické přesvědčení, manželský a rodinný stav a sociálně-ekonomický status. Přispívá k odstranění projevů a příčin sociální nespravedlnosti, diskriminace, útlaku a bariér vedoucích k sociálnímu vyloučení.

1.4 Mezilidské vztahy

Sociální pracovník chápe důležitost mezilidských vztahů klienta a podporuje je v udržování, utváření a podílí se na řešení problémů. Taktéž buduje a rozvíjí profesionální vztahy s kolegy a spolupracuje s odborníky z dalších institucí a profesí.

1.5 Mlčenlivost a diskrétnost

Pro sociálního pracovníka platí při výkonu své profese pravidlo mlčenlivosti a diskrétnosti úkonů sociální služby. Povinností mlčenlivosti je zavázán a platí i po skončení poskytování sociální služby nebo ukončení pracovního poměru.

2. Etická zodpovědnost

Hodnoty sociální práce jsou vyjádřeny při výkonu profese eticky zodpovědným rozhodováním a konáním. Etická zodpovědnost sociálního pracovníka se projevuje vůči klientovi sociální služby, zaměstnavateli, u kterého vykonává sociální práci, kolegům

v sociální práci, profesi i vlastní odbornosti a společnosti. Prvořadá je zodpovědnost sociálního pracovníka vůči klientovi.

2.1 Etická zodpovědnost ke klientovi sociální služby

o Podporuje klienta k vědomí vlastní odpovědnosti.

o Jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva klienta.

o Vyvaruje se jakékoliv diskriminace klienta.

o Chrání klientovo právo na soukromí.

o Zaměřuje se na klientovy silné stránky a podporuje jej při řešení dalších sfér jeho života.

o Nepoškozuje klienta, nevyjadřuje se o něm hanlivě, neznevažuje jeho osobu ani nepříznivou životní situaci.

o Jedná s klientem bezúhonně, s účastí, respektem, vytváří s ním vztah založený na důvěře.

o Respektuje klientovu příslušnost k sociálním skupinám, národnosti i jeho etnickou a kulturní různorodost

o Podporuje, posilňuje a zmocňuje klienta k vlastní zodpovědnosti a usiluje o dosažení co největší míry jeho autonomie a participace na rozhodování.

o Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity, společenského a přirozeného prostředí.

o Přispívá k začlenění klienta do sociální sítě a napomáhá při řešení problémů v dalších aspektech jeho života.

o Informuje klienta o možných rizicích a důsledcích při jeho rozhodování.

o Akceptuje rozhodnutí klienta o ukončení sociální služby. Je však povinen poskytnout informace o jiných službách v případě, že jsou nadále potřebné.

2.2 Etická zodpovědnost k zaměstnavateli

o Plní odpovědně povinnosti vyplývající z pracovní smlouvy a pracovní náplně.

o Přispívá v organizaci k vytvoření takových podmínek, které napomáhají přijmutí a uplatnění závazků tohoto kodexu.

o Snaží se ovlivnit kvalitu poskytovaných sociálních služeb, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování s ohledem na co nejvyšší profesionalizaci.

o Předchází a odstraňuje všechny formy diskriminace a násilí na pracovišti.

2.3 Etická zodpovědnost ke kolegům v sociální práci

o Respektuje znalosti a zkušenosti kolegů a spolupracuje s nimi.

o Respektuje rozdíly v jejich názorech, kritiku vyjadřuje vhodným způsobem.

o Zapojuje se do diskuzí a podporuje kolektivní diskuzi a dialog.

o Dodržuje jednotný přístup ke klientovi sjednaný v rámci organizace.

o Nepoškozuje kolegu, nevyjadřuje se o něm hanlivě, neznevažuje jeho osobu.

o Poskytuje kolegům zpětnou vazbu a připomínky k práci kolegů vyjadřuje na vhodném místě a přiměřeným způsobem.

o Profesi sociální práce vykonává multidisciplinárně ve spolupráci s jinými odborníky a organizacemi, které mohou napomoci sociálnímu začlenění klienta.

2.4 Etická zodpovědnost k profesi a odbornosti sociálního pracovníka

o Udržuje a zvyšuje prestiž profese, vyzdvihuje etické hodnoty, odborné poznatky a poslání sociální práce.

o Snaží se o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.

o Je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání, což je základ pro udržení úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy.

o Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, naopak své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce.

o Spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.

o Vystupuje profesionálně a důvěryhodně.

o Má právo i povinnost pečovat o své zdraví a duševní hygienu tak, aby byl schopen poskytovat kvalitní a profesionální sociální služby.

o Zodpovědně nakládá se svými kompetencemi při sociální práci a neutváří klienta závislým na sociální službě.

2.5 Etická zodpovědnost ke společnosti

o Má právo i povinnost upozorňovat veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů.

o Zasazuje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlivosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní.

o Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují. o Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života osob a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům i skupinám.

o Působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.

o Usiluje o uznání profese sociální práce ve vztahu k odpovědnosti vůči společnosti.

o Je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavateli, profesním organizacím.

3. Etické problémy a dilemata

3.1 Sociální pracovník se při své práci setkává s různými etickými problémy a dilematy vyvstávajícími ze samotné podstaty sociální práce, která pro něj vytváří situace. Musí nejen eticky hodnotit, vybírat možnosti, ale i rozhodovat. Eticky uvažuje při sociálním řešení, sběru informací, jednáních a při své profesionální činnosti o použití metod sociální práce, o sociálně technických opatřeních a administrativně správných postupech z hlediska účelu, účinnosti a důsledku na klientův život.

3.2 Sociální pracovník může iniciovat vznik poradního orgánu v organizaci, který má přispět k profesionální a etické citlivosti při řešení každodenních situací a problémů v sociální službě. 4. Závaznost etického kodexu

4.1 Ke kodexu jako dokumentu podporujícímu etiku sociální práce a profese sociálního pracovníka se hlásí Profesní svaz sociálních pracovníků Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, Společnost sociálních pracovníků České republiky a Profesní komora sociálních pracovníků. Pro členy těchto profesních organizací je kodex závazným.

4.2 Kodex je jedním ze základních předpokladů profesionálního výkonu sociální práce a důvěryhodnosti profese ve společnosti, proto je jeho dodržování v zájmu všech sociálních pracovníků.

4.3 Znalost, dodržování a šíření principů kodexu se doporučuje i u studentů sociální práce, obzvláště k výkonu odborné praxe.

5. Závěr

5.1 V celém textu kodexu se pod označením sociální pracovník chápe jak pracovník, tak pracovnice. Podobně jako při označení klient.

5.2 Termín sociální služby vyjadřuje všechny odborné činnosti, které vykonává sociální pracovník.

5.3 V procese vzniku kodexu bylo přihlédnuto k následujícím dokumentům: o Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění o Mezinárodní etický kódex „Etika v sociální práci – vyhlášené principy“ (IFSW/ IASSW, 2004) o Etický kódex sociálních pracovníků Slovenskej republiky (2015) o Etický kodex sociálních pracovníků České republiky (2006) o Jiné národní kodexy sociální práce

5.4 *Kodex nemůže nahradit vlastní, vnitřní motivaci a zodpovědnost každého sociálního pracovníka a představuje minimální standardy eticky zodpovědného konání při výkonu profese sociální práce.*¹⁷¹

¹⁷¹ Společnosti sociálních pracovníků. *Etický kodex sociálního pracovníka České republiky*. [online] 1995 [cit. 15.2 2018] dostupný na WWW: <http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesn%C3%AD%20svaz_verII.pdf>

Příloha 6

Jak by, jste charakterizoval/la vše komunitní centrum? / Jak by jste charakterizoval/la salesiánské středisko?

Jak probíhá klub pro mladší děti/ oratoř?

Jak by, jste popsal/la doučování?

Jaká je vaše práce v komunitním centru?

Jaké pedagogické metody při své práci používáte?

Jaké metody se vám konkrétně osvědčily?

Jak svou prací přispíváte k celkové práci komunitního centra?

Příloha 7

Logo komunitního centra Cheiron T

172

¹⁷² Logo komunitního centra Cheiron T pro děti a mládež [online] [cit. 15.2 2018] dostupné na WWW: <<https://www.cheiront.cz/cz/ke-stazeni/logo-cheironu>>

173

¹⁷³ Logo komunitního centra Máj [online] [cit. 15.2 2018] dostupné na WWW: <<http://www.sasmcb.cz/objekty/komunitni-centrum-maj/>>

Salesiánské středisko mládeže

- dům dětí a mládeže České Budějovice

174

¹⁷⁴ Logo salesiánského střediska pro mládež – DDM [online] [cit. 15.2 2018] dostupné na WWW: <<http://www.sasmcb.cz/objekty/komunitni-centrum-maj/>>

Novotná, T. pedagogická práce v komunitních centrech. České Budějovice, 2018. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Michal Opatrný.

Abstrakt

Název práce: pedagogická práce v komunitních centrech

abstrakt:

Diplomová práce vypovídá o komunitních centrech, jejich fungování, zakotvení v legislativě ČR, jejich zřizovatelích a jejich historii. Vysvětluje metodu komunitní práce. Ukazuje, kdo všechno může v komunitním centru pracovat. Charakterizuje děti a mládež ve věku 6-14 let. Popisuje pedagogickou práci s dětmi a mládeží ve věku od 6-14 let a to ve dvou vybraných komunitních centrech. Přesněji v jednom komunitním centru a v jedné části komunitního centra. Srovnává jejich pedagogickou činnost.

Klíčová slova: komunitní centrum, komunitní práce, sociální práce, pedagogická práce, neorganizované děti a mládež, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež,

Title: pedagogical work in the community center

Summary:

The thesis describes the community centres, their functioning, anchoring in the legislation of the Czech Republic, their founders and their history. Explains the method of community work. Shows who can work in the community centre. It characterizes children and youth aged 6-14 years. It describes pedagogical work with children and youth aged 6-14 in two selected community centres. More precisely in one community centre and one part of the community centre. It compares their teaching activity.

Keywords: community centre, community work, social work, pedagogical work, unattached children and youth, issue-based youth work centres,